

**МИКОЛАЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

**КАФЕДРА МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ТА
ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ ОСВІТИ**

**ЕЛЕКТРОННИЙ КОНСТРУКТОР У
ПЛАНУВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ
ЕДУКАТИВНОГО ПРОЦЕСУ**

*Шуляр Василь Іванович, доктор педагогічних наук,
доцент, професор кафедри теорії і методики
мовно-літературної та художньо-естетичної освіти,
директор МОІППО,
заслужений учитель України*

МИКОЛАЇВ

Рекомендовано вченою радою МОППО, протокол № 3
від 19. 06. 2012 р.

Рецензенти:

Гладишев В. В., доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського

Якименко С.І., доктор філософії освіти, професор
кафедри психології, педагогіки та менеджменту освіти
Миколаївського обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти

Відповідальна за випуск:

Старєва А. М., кандидат педагогічних наук, доцент,
відмінник освіти України, директор МОППО

**Шуляр В. І. Електронний конструктор у
планувальній діяльності суб'єктів едукативного
процесу / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв, 2012. –
_____ с.**

Автором представлено опис електронного продукту, який сприяє вибудовувати на компетентнісній основі стосунки між суб'єктами едукативного процесу. Електронний конструктор уроку літератури – ЕКУЛ допоможе словесникові змодельовати авторське заняття, учням-читачам – траєкторію свого акме-розвитку під час вивчення літературної теми, а керівникові навчального закладу визначити його ефективність.

Автор ідеї, концепції, технологічних моделей –
Шуляр В. І., програміст – Нотич О. О., методист
лабораторії інноваційного розвитку та дистанційної
освіти МОППО.

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА

РОЗДІЛ 1. ЕДУКАТИВНІ ОСНОВИ СПІВПРАЦІ СУБ'ЄКТІВ ІННОВАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

- 1.1. Зміст едукації та головні напрями реалізації суб'єктами співпраці
- 1.2. Інформаційно-комунікаційні технології в системі роботи педагогічних працівників
- 1.3. Планувальна діяльність суб'єктів едукативного процесу: теоретичні аспекти

Використана література

РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПЦІЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ У ПЛАНУВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЕДУКАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ»

- 2.1. Електронні програмні засоби як стратегія планувальної діяльності суб'єктів співпраці
- 2.2. Модель електронних програмних засобів у планувальній діяльності суб'єктів едукації
- 2.3. Електронні продукти в діяльності суб'єктів літературної освіти: етапи становлення та розвитку
- 2.4. Електронний конструктор уроку літератури (ЕКУЛ): технологія й методика використання

Використана література

РОЗДІЛ 3. ПРОЕКТНО-КОНСТРУКТОРСЬКА ТЕХНОЛОГІЯ В ПЛАНУВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЕДУКАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ»

- 3.1. Програмно-тематичний комплекс планування вивчення літературного курсу
- 3.2. Типологічна класифікація сучасного уроку (заняття) літератури та їх різновидів
 - 3.2.1. Класифікація уроку літератури з урахуванням дидактичної мети та специфіки літератури як мистецтва слова (модернізована)
 - 3.2.2. Класифікація уроку (заняття) літератури зі змінною

- нестандартною структурою (новаційна)
- 3.2.3. Класифікація уроку (заняття) літератури зі змінною нетрадиційною структурою (новаційна)
- 3.2.4. Класифікація уроку (заняття) літератури із використанням педагогічних технологій навчання (інноваційна)
- 3.3. Архітектоніка сучасного компетентнісно-діяльнісного уроку літератури: технологічні моделі

Використана література

РОЗДІЛ 4. ІННОВАЦІЙНІ ПРОДУКТИ В ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

- 4.1. Інноваційна науково-педагогічна діяльність у системі філологічної освіти як поняття
- 4.2. Проектно-конструкторська модель компетентнісно-діяльнісного уроку літератури (К-ДУЛ)
- 4.3. Програма вивчення літературної теми для учня-читача (ПВЛТ)
- 4.4. Програма спостереження, аналізу та оцінювання К-ДУЛ у співпраці вчителя літератури й керівника навчального закладу
- 4.5. Програма спостереження, аналізу й оцінювання позакласного заходу у співпраці вчителя літератури та керівника навчального закладу
- 4.6. Технологічна карта оцінювання навчального авторського контенту

Використана література

РОЗДІЛ 5. КОМПЕНДІУМ ПОНЯТЬ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЕДУКАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ»

Використана література

ПІСЛЯМОВА

ПЕРЕДМОВА

Сьогодні світ, вступивши в новий тип цивілізаційних стосунків, змушений буде вирішувати такі завдання XXI століття, які раніше були не відомі. Це накладає на людину і відповідно на освіту нові вимоги, водночас створюючи перспективні можливості. Серед загально цивілізаційних тенденцій виділяють глобалізацію суспільного розвитку, набуття людством здатності до самознищення та перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій. За таких умов як ніколи актуалізується роль і значення людини, особистості у формуванні нового простору співіснування. І від того, в якій країні надано буде пріоритет науці та освіті, залежатиме її достойне місце у світовому співтоваристві. Розуміючи це, філософи сучасності визначають ряд доленосних історичних викликів, які обумовлюють необхідність перегляду усталених норм в освітянській галузі взагалі та літературній зокрема. Їх можна означити так: висока функціональність людини в нових умовах: здатність жити і діяти локально і глобально; розуміння людини як найвищої цінності; здатність функціонувати в глобалізованому інформаційно насиченому суспільстві; мінімізація асиметрії між матеріальністю і духовністю; формування конструктивізму й утвердження толерантності*.

Маємо усвідомити, що конкурентоспроможною буде та людина (і фахівець), яка буде самодостатньою, навчатиметься упродовж усього життя, відчуватиме динамізм змін і набуватиме необхідних компетенцій шляхом застосування нових знань із використанням потужних інформаційно-комунікаційних засобів. Сьогодні затребуваний не стільки

*Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття / Василь Григорович Кремень // Відкритий урок. – 2003. – № 17-18. – С. 3-8.

фахівець знаючий, як той, що може прийняти рішення, адаптувати свої знання для виконання конкретної професійної (життєвої) ситуації, вибудувати траєкторію власного акме-зростання для досягнення планованого (заданого) результату. Саме така мобільна людина-спеціаліст буде затребувана суспільством. А щоб це відбулося, маємо вибудувати таку модель стосунків між суб'єктами літературної освіти, в якій процес едукативності забезпечить конкурентоспроможність кожного не тільки на фаховому, життєвому рівні, у своєму суспільстві, а й на європейському чи світовому. Слугують цьому розроблені нами інноваційні продукти, які допомагають учителям літератури, учням-читачам, керівникам навчального закладу, кожному на своєму місці і в цілому одержувати задоволення від співпраці і того результату, який ними задано наперед. Електронні програмні засоби допомагають на засадах проектно-конструкторської технології вчителю літератури змодельовати авторський урок літератури за компетентнісно-діяльнісною парадигмою, учневі-читачу спланувати вивчення літературної теми відповідно до своєї траєкторії літературного розвитку, заданого результату, а керівникові навчального закладу об'єктивно оцінити рух кожного до свого акме-зростання.

Оновлення змісту освіти взагалі та літературної зокрема із залученням перспективних методик, інноваційних технологій, ефективного досвіду практиків має відповідати інтеграційному критерію, який запропонував Василь Кремень, а нами адаптований до суб'єктів літературної освіти: *«педагогічна майстерність учителя літератури + мистецтво комунікування У-Ч ↔ ХТ ↔ ІКТ ↔ УЛ × інноваційні технології едукативності = компетентна, націєзорієнтована Я-особистість, здатна до акме-розвитку»*.

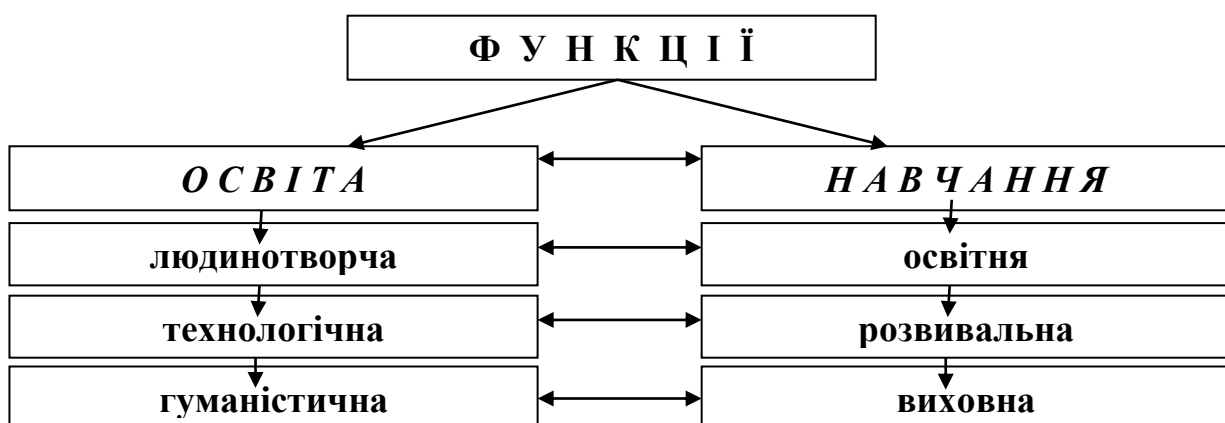
РОЗДІЛ 1

ЕДУКАТИВНІ ОСНОВИ СПІВПРАЦІ СУБ'ЄКТІВ ІННОВАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

1.1. Зміст едукації та головні напрями реалізації суб'єктами співпраці

Переосмислення поняття «освіта» та співвідношення понять «педагогіка» й «освіта», «методика» і «технологія» є на часі. Традиційний курс педагогіки включає теорію навчання, виховання та школознавства (остання складова нами не береться до уваги, бо вона не настільки органічно вписується в предмет педагогіки, як дві попередні). Із логіки зазначеного випадає такий аспект як «теорія розвитку». Узвичаєні педагогічні дослідження більше акцентують свою увагу на діяльності одного суб'єкта – вчителя/викладача/вихователя. Хоча предметом педагогіки є взаємодія вчителя/викладача/ вихователя з учнем/студентом/вихованцем. Розвиток сучасної педагогіки передбачає, що центральною фігурою має стати учень, студент, слухач, вихованець й ін. Освітня діяльність суб'єктів педагогічного процесу здійснюється не взагалі (класу учнів, групи студентів тощо), а на рівні кожної окремої людини з її особистісними інтересами, потребами, устремліннями, задатками тощо. Як назване спроектувати для побудови сучасного уроку літератури та стане орієнтиром співпраці суб'єктів літературної освіти і є метою нашої роботи. Завдання включає: з'ясування дефініції «едукологія» та едукативних основ сучасного уроку літератури.

Проблема освіти взагалі та літературної зокрема сьогодні активно обговорюється на різних форумах. Відстеження змістового наповнення поняття «освіта» засвідчує свою неоднозначність, що, на нашу думку, спричиняє плутанину у визначенні ролі кожного суб'єкта тої чи іншої діяльності. Наприклад, Педагогічний словник (за ред. Миколи Ярмаченка) подає як 1) поширення знань, освіти; 2) система освітньо-виховних та культурно-освітніх закладів у країні [19, с. 351]. Український педагогічний словник Семена Гончаренка виокремлює два аспекти: формальний як духовна діяльність або духовна здатність, так і матеріальний – зміст освіти [7, с. 241-242]. Енциклопедія освіти (гол. ред. Василь Кремень) поняття «освіта» потрактовує як «процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь і навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості» [8, с. 614]. Для нас важливо врахувати аспект, який у жодному з названих джерел не був так чітко виписано, як це зроблено в останньому джерелі: узгодженість освітніх функцій і функцій навчання. Матеріалізуємо це в таку логіко-семіотичну модель (ЛСМ):

Навчання, виховання й розвиток безпосередньо стосується людини, яка розглядається у двох аспектах (за Вадимом Ледньовим): як індивід і як особистість [15]. Такий підхід на сьогодні дуже важливий для

педагогічного процесу взагалі та літературної освіти учня-читача зокрема. Термін «індивід» уживаємо тоді, коли маємо виявити індивідуальні характеристики учня-читача безвідносно до інших школярів (людей): образне чи логічне мислення; реакції на літературно-мистецьке явище; пам'ять, рівень літературного розвитку та ін. Якщо учня-читача розглядати в його стосунках з іншими суб'єктами літературної освіти, то вживаємо поняття «особистість», де маємо виявити особистісні якості: рівень здатності до комунікації, самостійності в досягненні літературно-читацької компетентності, потенціал креативності в досягненні тканини художнього твору тощо. Особистість розглядатиметься з трьох позицій: «Я у своїх очах», «Я в стосунках з іншими учнями-читачами», «Я в очах інших». Усе перебуває в динаміці, пов'язане з процесами зміни людини: приріст знань, набуття нових умінь і навичок, трансформації у сприйнятті художнього твору, поява/зникнення мотивів співпраці або/ї читацької діяльності і т. ін. Зазначене нами відповідає актуальності і тим протиріччям виявленої проблеми та є суголосним новим вимогам до освіти, які визначено академіками Олександром Новиковим [18, с. 8-15.], Василем Кременем [13], Олександром Савченко [22-23]. Названі вчені не вживають нового поняття «едукологія», але в підтексті це яскраво прочитується (про це мова піде далі).

Термін «**едукація**» означає «виведення», «вирощення» (лат. *educate* від *exduco* – «виводжу»), тобто виховання всебічно розвиненої, гармонійної особистості, «виведення» її на високий загальнолюдський культурний рівень, соціалізацію в якісно нових умовах. Поняття «виховання» розглядаємо з лінгвістичної точки зору: утворене від «ховати» і розуміється як оберігати, убезпечувати від небажаного впливу. У сукупності можемо стверджувати, що в результаті едукації виховаємо всебічно розвинену, гармонійну особистість, метою є «виведення» її на

високий загальнолюдський культурний рівень, яка буде здатною адекватно соціалізуватися в якісно нових умовах. Це стане можливим у суспільстві, яке стає все більше людиноцентристським, а індивідуальний розвиток людини в ньому – основний показник прогресу і в той же час головна передумова подальшого його розвитку.

У педагогічних словниках поняття «едуація», «едукологія» відсутні. Лише Галина Коджаспірова та Олексій Коджаспіров подають трактування «едукологія інфосферна» як «наукова галузь, яка вивчає комплекс упорядкованих і стихійно циркульованих в інформаційній сфері Землі знань про світові й регіональні (особливі), індивідуально-емпіричні (одиничні) освітні процеси і системи, які виступають як інформаційний фонд Землі-Космосу». [11, с. 167-168]. Термін був запропонований Валерієм Ізвозчиковим як «інфоноосферна едукологія» [9].

Проблему трансформації класичної педагогіки в сучасну інфоноосферну едукологію розкриває Олександр Проказа [20, с. 5-7.]. Інфоноосферна едукологія (за О. Проказою) є «міждисциплінарним комплексом інтегрованого наукового знання про освітні системи та процеси, що в ній відбуваються й мають відбутися» [20, с. 6]. Для О. Прокази теоретичною основою інфоноосферної едукології є положення В. Вернадського про розвиток біосфери, яка має перетворитися у сферу Розуму, а також позиції Г. Бордовського, В. Ізвозчикова про цілеспрямованість та стихійність циркуляції знань у сучасному інформаційному суспільстві. Тому науковець стверджує, що теоретико-методологічним фундаментом інфоноосферної едукології є кібернетично-синергетична педагогіка, а теоретико-практичне підґрунтя – інноваційні педагогічні технології [21].

Для переорієнтації суб'єктів літературної освіти на уроці вивчення художнього твору, літературно-мистецького матеріалу тощо під час того

чи іншого заняття для досягнення гарантованого кінцевого результату кожним, важливим є озброєння їх знаннями, методиками, технологіями, які мають бути осмислені на рівні «ноофілософії» (за К. Корсаком). Зазначений аспект, виділений Костянтином Корсаком, є важливим для нас під час відбору й застосування такої класифікації уроків літератури, яка узгоджувала б дії кожного суб'єкта не порушуючи гармонію стосунків і забезпечувала одержання планованого результату кожним за чітко визначеними й прийнятими правилами гри. Тому у вибудові структури літературного заняття та літературно-мистецького простору сучасного уроку літератури важливо враховувати вчення В. Вернадського про ноосферу.

Терміном «ноосфера» позначають «змінену розумом і зусиллями людини біосферу в такому ідеальному стані, який гарантує практично необмежене в часі рівноважне співіснування популяцій людей та всіх інших видів живого» [12, с. 19]. Беручи до уваги, що сьогодні вчителі-словесники послуговуються, у кращому варіанті, дидактичною класифікацією уроків, а саме заняття і вивчення літературно-мистецького матеріалу планують лише одновекторно (не за змістовими лініями, набором компетенцій учня-читача, неоднозначним літературно-мистецьким матеріалом і т. ін.), не включають учня-читача в планувальну діяльність і не пропонують програму вивчення літературної теми у відповідності до рівня їх літературних досягнень, то маємо відійти від лінійного методу співпраці, а жити і діяти як локально (тактично), так і глобально (стратегічно), ураховуючи вище зазначене. Перетворити суб'єкт-об'єктні стосунки на суб'єкт-суб'єктні («біосферу в ноосферу» за В. Вернадським), щоб зреалізувати основне із завдань літературної освіти – сформованості естетичних смаків, одержання естетичного задоволення від читання художніх творів, маємо застосовувати нові методики і

технології організації навчання. К. Корсак пропонує з травня 2010 року використовувати термін «ноотехнології» для «позначення групи настільки «мудрих» засобів життєзабезпечення людства, що кожний з них (і всі разом) виявляється нешкідливим ні для біосфери, ні для людини» [12, с. 19-20]. Така заміна індустріальних технологій навчання, дидактичних класифікацій до уроків літератури, які не враховують специфіку предмета літератури як мистецтва слова, на «ноо», то зможемо забезпечити формування літературної компетентності учня-читача як духовно багатой, креативної Я-особистості.

Цікаву модель системної експлікації ціннісних орієнтирів освітньої діяльності, мотиваційних настанов і ціннісно-параметризованого сприйняття дійсності під час університетської підготовки майбутнього фахівця на засадах едукології представлено білоруськими вченими (Галинський В., Кисіль Н., Позняк Ю., Самохвал В., Сіренко С., Шваркова Г.) [24; 5]. Названі проекції автори розглядають у їх зовнішньому і внутрішньому взаємозв'язках із позицій університетської едукології. Сповідуваний авторами новий тип навчання – учіння шляхом більш ефективної пізнавальної діяльності школярів. Едукативними основами цього є: зміна парадигмальної раціональності в освіті на діяльнісну чи мислєдіяльнісну із застосуванням інформаційно-комп'ютерних технологій. Ці аспекти важливі для побудови цілісної моделі вивчення літературної теми за змістовими лініями, складовими моделі компетентного випускника-читача, різноплановості літературно-мистецького матеріалу, індивідуальних особливостей школярів, використання електронної програми «Конструктор уроку літератури», де суб'єкти літературної освіти, послуговуючись здатністю до виконання проектно-конструкторських дій, моделюють авторський варіант вивчення

літературної теми та вибудовують власний шлях досягнення кінцевого результату і т. ін.

Сьогодні з'являються нові наукові напрями: «військова едукологія» як «образованиеведение» (Петро Валівач, Володимир Прокопцов, м. Санкт-Петербург); едукологія і система хімічної освіти (А. Макареня, В. Обухов як «науковедение»).

Євген Сковін едукологію розглядає з шести позицій: едукологія як особливий вид пізнавальної діяльності; як модуль культури (засвоєння культурних цінностей); як система знань, необхідних для життя й успішної професійної діяльності; як виробнича сила суспільства; як соціальний інститут; як окрема галузь наукового знання у взаємодії з іншими науками. Науковець виділяє шість ціннісних уявлень про призначення освіти: для духовної дисципліни; для характеру; для життя; для особистісного зростання; для особистого задоволення; для естетичного розвитку. Євген Сковін звертає увагу на чотири аспекти осмислення освіти: освіта як громадська й особистісна цінність; освіта як система різних освітніх установ; освіта як процес; освіта як результат [1].

Вирішення проблеми сучасного уроку літератури, його структури і змістового наповнення стане реальним, якщо нами будуть прийняті хоча б деякі потрактування едукології науковцем. Наприклад, з позиції культури: система цінностей, закладена в художніх творах, заповнює життєвий світ вихованців, поповнюється з культурної спадщини вітчизняної та різних країн і народів. Урахування цієї позиції до уроку літератури перетинається з культурологічною й аксіологічною складовими державних стандартів літературної освіти. Ціннісна й соціокультурна значимість літературної освіти й простір сучасного уроку літератури полягає в тому, щоб учневі-читачу як Я-особистості допомогти стати ЛЮДИНОЮ КУЛЬТУРИ, тобто допомогти «вийти з простору предмета в простір діяльності і життєвих

сми́слів» (за В. П. Зінченком). Третя позиція Є. Сковіна актуальна для уроку літератури і в системі профільної диференціації старшої школи: озброїти учня-читача такою системою літературно-мистецьких знань, які необхідні для людського життя та для майбутньої професійно-фахової діяльності, щоб кожному стати успішним і конкурентоспроможним на ринку праці.

В останнє десятиліття, як зазначено вище, чітко простежується тенденція становлення комплексної науки про освіту – едукологія (Г. Бордовський, В. Ізвозчиков, Н. Литвинова, В. Прокопцов) або «освітознавство» («образованиеведение») у потрактуванні П. Валівача, О. Субетта. Окремо виділяються праці Олександра Субетти та Володимира Прокопцова щодо розвитку едукології як міждисциплінарної науки.

У контексті діяльнісного підходу важливо прислухатися до порад і фундаментальних напрацювань відомого педагога-вченого Омеляна Вишневського. Автор запропонував основи організації та змісту едукації в системі педагогічних знань і розглядає можливості виходу на нові технології діяльності вчителя й учня. Зважаючи на новий понятійний апарат, запропонований О. Вишневським [4, с. 15, 56-57], подамо ряд дефініцій до базових понять за автором і в нашій інтерпретації з позицій методики викладання літератури:

- **едукація** – процесуальний компонент літературної освіти в його триєдності – навчання, розвитку і виховання на компетентісно-діяльнісній основі, за змістовими лініями в умовах діалогізації та фасилітативних стосунків;
- **процес едукації** – технологічна перебудова співпраці суб'єктів/об'єктів літературної освіти в курикулярному (рамковому) форматі, за проектно-конструкторською (планувальною) технологією на підготовчій та в активній фазі (уроку літератури, заняття за електив-

ним курсом, на факультативі чи/і позакласній/позашкільній роботі) за чітко виписаними правилами, професійно-фахови та читацькими нормами, фасилітативними ролями (програмно-тематичний комплекс планування вивчення курсу української літератури в певному класі; проектно-конструкторська модель вивчення літературної теми; проектно-конструкторська модель уроку літератури; програма дій учня-читача в системі літературної освіти або/і вивчення літературної теми та ін.);

- **зміст едукції** – забезпечення можливостей учня-читача у власній повноцінній літературній діяльності з розширеними правами вибору навчальних завдань, методів досягнення тканини текстів художніх творів, способів досягнення кінцевого результату, побудові особистісно значимої аксіологічної моделі поведінки як Я-особистості тощо відповідно до свого літературного розвитку, індивідуальних потреб, психологічних, інтелектуальних можливостей (цей аспект власне яскраво ми демонструємо через систему домашніх завдань на уроці літератури, шляхом введення програми розвитку комунікативно-мовленнєвої діяльності учня-читача в особистісно зорієнтованому просторі з урахуванням рівнів реакції на літературно-мистецьке явище (твір) і навчальних досягнень школярів, типів мовлення та жанрово-стильової манери письма; варіативні засоби діагности літературних досягнень та рівня сформованості літературної компетентності учнів-читачів; стратегії в літературній освіті учнів-читачів у системі допрофільного, поглибленого та профільного навчання та ін.);
- **засоби едукції** – такі засоби літературної освіти та навчання/учіння учнів-читачів, які узгоджуються зі змістом та формою уроку літератури, зорієнтовані не стільки на фронтальний спосіб організації діяльності, як на особистісно зорієнтовану співпрацю

суб'єктів/об'єктів (індивідуальна читацька діяльність, диференційована організація літературної освіти, групова співпраця учнів-читачів, самостійне осягнення літературно-мистецького матеріалу). Едукативні засоби літературної освіти більш зорієнтовані на індивідуальне призначення учневі-читачу (алгоритми, схеми, моделі, логіко-семіотичні моделі тощо; комп'ютерні програми для літературного розвитку, освіти; завдання із використанням ІКТ; різного типу посібники для учнів-читачів; тестотека індивідуальних засобів перевірки літературної компетентності учня-читача; пакет системи запитань і завдань для дослідження літературно-мистецької проблеми як на уроці, самостійно, так і у форматі МАН – наукової роботи та ін.).

О. Вишневський на системному рівні представив процес едукації, який має розпочинатися з визначення чинників, зайнятих у ньому. До них автор відніс: наявність суб'єкта/об'єкта (педагог, учень і предмет); процесуальні компоненти: діяльність учителя і діяльність учня; взаємозв'язок діяльності учня і педагога та специфіка їх взаємодії [4].

Правомірність едукативного підходу в організації літературної освіти засвідчує ще один відомий український дидакт – Володимир Бондар. Не вживаючи зазначеного терміну, у параграфі «Мета уроку та вибір його типу» висловив чітку позицію стосовно триєдиної мети, яку ми поділяємо: «На уроці має ставитися одна освітня мета, а виконуватися багатоаспектні завдання, які включають в свою структуру цілий комплекс результатів освітньої, мотиваційної, виховної і розвивальної спрямованості. Урок є засобом комплексного впливу на особистість учнів» [3]. Едукативність процесу взагалі й літературної освіти зокрема власне й означає врахування ось цієї комплексності, хоча б триєдності процесу: «навчання + виховання + розвиток + ...». Про мету уроку літератури мова піде далі, і ми ще

повернемося до наведеного твердження. Посутній акцент щодо розвитку і виховання неодноразово робить О. Савченко, визначаючи напрями модернізації освіти: «У змісті сучасної школи необхідно цілеспрямовано закласти такий *виховний і розвивальний потенціал*, щоб кожна освітня галузь сприяла збагаченню навчального процесу переконливим, цікавим, доступним матеріалом для розвитку і виховання дітей на загальнолюдських і національних цінностях» [22, с. 4], ... «... винятково важливо і педагогічно доцільно реалізувати розвивальний і виховний потенціал змісту через збагачення його активними технологіями ... Усі ці джерела одержання й опрацювання навчальної інформації створюють полісуб'єктність навчального процесу» [22, с. 6], ... «Непокоїть і та обставина, що розвивальний і виховний потенціал змісту загальної середньої освіти в умовах зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників поки що залишаються поза увагою» [22, с. 7].

О. Субетто стверджує, що поява освітознавства (едукології) постає як символ зміни парадигми в науках, що обслуговують інститут освіти. За твердженням ученого, предметом освітознавства (едукології), в якій розкриваються закони розвитку і функціонування освітніх систем (при цьому людина в освітній системі постає у свою чергу як самоосвітня система, яка підпорядковується законам розвитку людської психіки, інтелекту, всього організму), можна виділити основи структуризації науки про освіту. Основами системно-структурного профілю освітознавства (едукології) за О. Субетто є: діалектика загального, особливого й одиничного; **людинознавчі основи** та їх напрями: системологія циклічності й періодичної кризисності розвитку соціальної людини; рефлексивна системологія і психологія людини; теорія соціалізації людини як теорія особистості; теорія якості життя, космоантропоекологія); **соціологічні та економічні основи** з такими напрямками: соціометрія

освітніх систем; теорія експерименту в соціальних й економічних системах відносно до освіти; соціологія неперервної освіти з теорією соціогенеза особистості й соціогенетики неперервної освіти; соціологія інформаційного суспільства; соціологія інформації, знання; соціальна психологія в інформаційному суспільстві; соціальна вірусологія; економіка освіти і людини; теорія едукологізації економіки; теорія капіталізації інтелекту і знань. Така послідовність методологічного і системного підходу нами враховувалася під час розроблення типологічної класифікації сучасного уроку української літератури та його змістовного наповнення в залежності від типу та різновиду. У «Дидактиці початкової школи» О. Савченко по тексту не вживає поняття «едукація», але на підтекстовому рівні актуалізує увагу вчителів на триєдності в підходах до організації педагогічного процесу і подає дефініцію до поняття «едукологія» – «міждисциплінарний комплекс інтегрованих знань про освіту» [23].

Зважаючи на викладене, можемо запропонувати робочий варіант розуміння едукації в системі літературної освіти учнів-читачів.

Едукологія в методиці викладання літератури – міждисциплінарний комплекс інтегрованих знань із різних наук (філософія, психологія, фізіологія, педагогіка, літературознавство, мистецтво, лінгводидактика, україно/народо/людинознавство, валеологія та ін.), необхідних для реалізації змісту літературної освіти з метою формування компетентного учня-читача й учителя-словесника, здатних до сталого акме-розвитку за самостійно вибудованою системою цінностей на фасилітативній основі.

Модель стосунків суб'єктів діяльності в просторі сучасного уроку літератури за компетентнісно-діяльнісною парадигмою з урахуванням основ едукативної можна подати в такому варіанті (рис. 1):

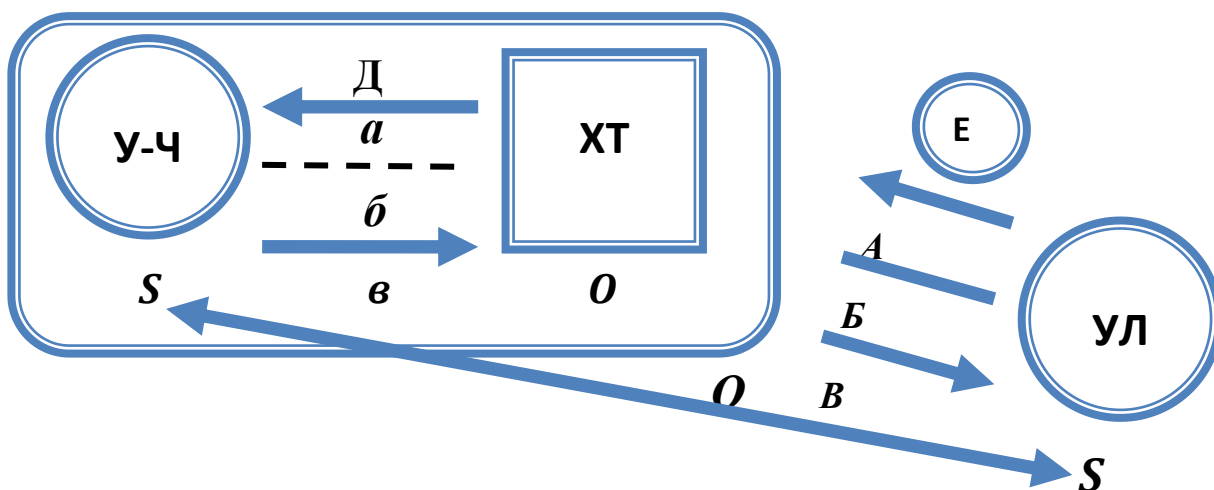

Рис. 1. Едукативні стосунки суб'єктів діяльності в просторі сучасного уроку літератури (за О. Вишневським)

У-Ч – учень-читач, **ХТ** – художній твір, **Д** – діяльність учня-читача, **ЕД** – едукативна діяльність учителя літератури (**УЛ**), **О** – об'єкт, **С** – суб'єкт, **а** – читацька пізнавальна діяльність школяра, **б** – формування власного читацького ставлення учня-читача до художнього твору, життєвого досвіду, системи цінностей, **в** – вплив учня-читача на тканину художнього твору, його інтерпретування з логічним продовженням в іншому власному авторському тексті, **А** – організація в засвоєнні інформації про об'єкт літературної освіти, **Б** – опосередкований дистанційований вплив словесника на формування системи цінностей читачів засобами художнього твору, життєвого досвіду самого вчителя, **В** – забезпечення

поведінкової корегувальної реакції на активізацію співпраці між суб'єктами, де посередником є художній твір.

Назване вище підводить нас до висновку, що центральним у просторі сучасного уроку літератури є діяльність його суб'єктів. Три діяльнісні лінії суб'єктів літературної освіти тісно взаємопов'язані і в той же час відносно автономні. Домінувальна роль їх вибору залежить від задуму, потреб, бажань, мотивів того чи іншого суб'єкта. Головне, щоб кожен міг визначити свою місію та завдання в досягненні планованого результату, який і визначить співвідношення дій і зміст та стиль едукативної співпраці.

Проблема уроку в контексті едукативної може знайти своє логічне продовження в розрізі типів, різновидів, форм літературних занять.

1.2. Інформаційно-комунікаційні технології в системі роботи педагогічних працівників

Своєрідним еталоном сучасної літературної освіти стає урок з використанням нових інформаційних технологій. Нові інформаційні технології є рушійною силою інформатизації освіти, яка знаходить своє відображення в чисельних дослідженнях.

Метою інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів Людмила Калініна окреслює як підготовку учнівської молоді до повноцінної плідної життєдіяльності в інформаційному суспільстві, підвищення якості, доступності та ефективності освіти, задоволення інформаційних, освітніх і телекомунікаційних потреб [10, с. 3].

О. Матвієнко подає чітко визначену тенденцію в пріоритетах розвитку складових інформатизації – спочатку комп'ютеризація, під якою розуміють удосконалення засобів пошуку і оброблення інформації й

насичення всіх сфер соціальної практики комп'ютерами, а вже потім – інтелектуалізація – розвиток знань і здібностей людей до сприйняття і створення інформаційних повідомлень [17, с. 107].

В. Шолохович, спираючись на концепцію інформатизації суспільства, розмежовує три напрями зміни змісту навчання. Перший пов'язує із становленням начальних дисциплін, що забезпечують підготовку учнів у галузі інформатики; другий – з активним використанням комп'ютерів і комп'ютерних комунікацій, застосування яких стає нормою в усіх галузях людської діяльності. Цей процес приносить із собою зміну предметного змісту всіх навчальних дисциплін на всіх рівнях освіти. Третій напрям – із впливом інформатизації на мету навчання [26, с. 6].

Науковець звертає увагу на синонімічність виразів, що тісно пов'язані з поняттям «нові інформаційні технології навчання», такі як: «сучасні інформаційні технології навчання», «НІТ освіти», «технології комп'ютерного навчання», «ЕКСЗТН – електронно-комунікативні системи, засоби і технології навчання».

Часто під інформаційними технологіями розуміють такі, які обов'язково пов'язані з комп'ютерною технікою, хоча П. Лернер зауважує, що правильніше було б розуміти під ними все те, що стало альтернативою традиційним вербальним засобам передавання інформації або в монологі вчителя, або через текст підручника [16, с. 210].

Т. Голубєва, С. Рєпіна звертають увагу на те, що недостатньо оволодіти інформаційною технологією. Необхідно виокремити і найбільш ефективно використати ті її можливості, які можуть у певній мірі забезпечити розв'язання конкретно поставлених задач [6, с. 2].

Г. Баврін характеризує ІТ як сукупність засобів і методів обробки даних, що забезпечують цілеспрямоване створення, передачу, збереження і відображення продукту (даних, ідей, знань) з найменшими витратами і у відповідності із закономірностями того соціального середовища, де

розвивається ця технологія. Сучасні інформаційні технології базуються на комп'ютерах, основні можливості яких зводяться до наступних:

- трансдюсерні – здатність до прийому і видання інформації в різних формах;
- комбінаторні – можливість запам'ятовувати, зберігати і структурувати великі обсяги інформації;
- обчислювальні;
- графічні – представлення результатів у чіткій формі (текстовій, звуковій, у вигляді малюнків);
- моделюючі – побудова моделей реальних об'єктів та явищ [2, с. 123].

Основні тенденції нових інформаційних технологій (НІТ), на нашу думку, характеризуються наступними особливостями: наявність великої кількості баз даних, що містять інформацію практично за всіма видами людської діяльності, функціонування ряду технологій, які забезпечують доступ до цієї інформації за допомогою різних систем зв'язку; розширення функціональних можливостей інформаційних систем на основі мультимедіа.

В. Кремень переконаний з приводу того, що НІТ визначають розвиток особистості як основний критерій прогресу будь-якого суспільства і як ніколи раніше, роблять індивідуальний розвиток людини головним і основним важелем подальшого прогресу і людства в цілому [14, с. 4].

Науковець висловлює міркування, що без сучасної, оновленої освіти з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, Україна не матиме майбутнього, бо там, де йдеться не про демонстрацію знань, а їх застосування для аналізу нетрадиційних ситуацій, наші діти мають гірші показники.

Отже, метою впровадження НІТ є підготовка суб'єктів літературної освіти до повноцінної життєдіяльності в умовах інформаційного

суспільства, передачі знань, засобом здійснення якої є комп'ютерна техніка і програмові продукти. Окрім того, рівноцінний доступ до знань забезпечує можливість підвищувати рівень професійно-фахової (для словесників) і читацької (для школярів) діяльності, використовувати творчий потенціал, набувати якісно новий рівень літературної освіти, стати кожному читачеві активним учасником навчального процесу.

Т. Сергєєва висуває гіпотезу: «нові інформаційні технології здійснять принципово (бажаний) вплив на процес навчання у тому випадку, якщо вони будуть включені до нової моделі навчання, а їхні засоби – реалізовуватимуть свої специфічні функції» (інформаційну, моделювання і конструювання), а застосування НІТ у традиційній моделі навчання лише посилять її негативні сторони [25, с. 4].

Не можна не погодитись з авторкою, адже застосування НІТ у традиційній моделі навчання якісно не змінить спосіб здобуття знань, не сприятиме стійкому інтересу до літератури, потребі в самонавчанні, розвиткові компетенцій і творчих здібностей учнів-читачів. Уважаємо, що успіхи в літературній сфері напряду пов'язані з ефективним використанням досягнень інформатики. Для підвищення ефективності навчання важливим є не стільки характер використовуваних засобів, скільки спосіб їх застосування.

У практиці нашої діяльності важливо запропонувати вчителів літератури та учнів-читачу такий електронний продукт, який забезпечить досягнення планованого результату. Таким продуктом може бути «Електронний конструктор уроку літератури» та «Програма вивчення літературної теми для учня-читача», яка розроблена автором у відповідності до нормативних документів і специфіки літератури як предмета й описана ним у цілому ряді публікацій та нові версії представлено в даній роботі [27-31].

Самоцінність знань змінюється, тому отримання їх для людини стає обов'язковою умовою протягом усього життя. Незважаючи на те, що інформація стає більш доступнішою, необхідно формувати вміння в юнаків і дівчат самостійно оволодівати знаннями, критично сприймати отримані відомості та використовувати їх. ІТ не тільки не відволікають увагу від вивчення літератури, а й сприяють поданню інформації більш доступно, індивідуально спрямовано. А в учительській діяльності – за допомогою ІКТ, програмних засобів створювати такі продукти, які забезпечать можливість розробляти авторський урок літератури, де кожен суб'єкт учіння компетентно виконуватиме свої функції.

1.3. Планувальна діяльність суб'єктів едукативного процесу: теоретичні аспекти

Ураховуючи глобальну технологізацію, особистісну зорієнтованість освіти та особливості системно-діяльнісного підходу в загальному потоці будь-якої діяльності, можна виокремити етап, на якому відбувається мислене передбачення її результативного функціонування в майбутньому. Фахова діяльність учителя в підготовчо-планувальному процесі включає проектно-конструкторський етап.

Найбільш поширеним серед загальнопедагогічного спрямування є напрям удосконалення професійної майстерності педагога за допомогою розширення структури і змісту його професійно значущих знань, умінь і навичок (І. Зязюн, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, В. Сластьонін, У. Сухобська). Посилення інтересу до ідей технологізації в освітянському просторі спонукає до виникнення та впровадження педагогічних технологій, які за результатами досліджень відтворюють у педагогіці системно-діяльнісний підхід, на основі якого упорядковуються засоби

навчання у школі та ВНЗ. Проблема формування технологічної компетентності як загальної здатності до виконання вчителем своїх професійних функцій із одержанням гарантованого кінцевого результату є предметом спеціальних планомірно організованих педагогічних досліджень (М. Севастюк, В. Демидова, В. Стрельникова, О. Коберник, І. Коновальчук, М. Лещенко; Н. Волошина, Є. Пасічник, Г. Токмань, Т. Семенюк, В. Цимбалюк, А. Ситченко, Н. Білоус).

Для нас важливо вибудувати систему планувальної діяльності вчителя літератури на основі виконання проектно-конструкторських дій і операцій, яка в кінцевому результаті сприятимуть максимально можливному обмеженню стихійності на підготовчому етапі та гарантованості результату співпраці суб'єктів навчального процесу: «учень-читач → автор – художній твір (підручник) → учитель літератури → читач-учень як фасилітатори».

В останніх дослідженнях учені (В. Мельник, Т. Семенюк, І. Шапошнікова, В. Безрукова) виділяють об'єкти, етапи та засоби проектування та конструювання. Проектування навчального процесу філологом, у нашому розумінні, є цілеспрямоване творче попереднє визначення системи різнорівневих цілей, конструювання програми спільної діяльності суб'єктів (за вище окресленою парадигмою) та її подальшої реалізації, яка спрямована на забезпечення особистісно-розвивального підходу до літературної освіти учня-читача, формування його духовного «Я». Проектування може бути і теоретичним (на папері чи комп'ютерний варіант), а конструювання передбачає реальне (матеріальне) втілення у проектній діяльності словесника. Ураховуючи досвід зазначених авторів, напрацювання методистів Н. Волошиної, Є. Пасічника, А. Ситченка, В. Цимбалюка, Г. Токмань, був розроблений програмно-тематичний комплекс планування курсу літератури (ПТКП), його

технологія підготовки та експертизи. Критерієм сформованості проектно-конструкторських умінь виступає конкретний продукт діяльності, система засобів. Ним є програмно-тематичний комплекс планування вивчення літератури (ПТКП), який складається з проектно-конструкторських моделей курсу (ПКМК), літературної теми (ПКМТ), моделі уроку (ПКМУ), траєкторії літературного розвитку учня-читача (ТЛРЧ) та гіпотетично-ідеальної моделі випускника, посібниково-хрестоматійного довідника з літератури для учня-читача (ПХДЧ) [30-31]. Вироблення такого продукту сприяє виконанню вчителем-філологом технологічних функцій, операцій і дій (прогнозування, проектування, конструювання, моделювання, планування, моніторингу), які забезпечують одержання гарантованого кінцевого результату.

Створення такого комплексу має бути технологічним, особистісно зорієнтованим, комфортним, мобільним і гнучким. Відповідно до технології підготовка продуктів (засобів) планування вивчення курсу літератури передбачає наявність таких етапів проектно-конструкторської діяльності вчителя-філолога: підготовка (вибір аналога); розроблення (проектування та конструювання конкретної моделі, засобу); контроль і корекція (експертиза та оцінка підготовленого технологічного проекту, моделі).

Автором науково обґрунтовано та експериментально доведено, що застосування комплексу планування, розробленого відповідно до операційності проектно-конструкторської діяльності, дає змогу підвищити рівень компетентності як майбутнього вчителя літератури, так і вчителя-практика. Така діяльність здійснюється в системі, диференційовано, з урахуванням особистісних компетенцій педагога на технологічній основі. Глибина, повнота, ґрунтовність, відтворюваність, гарантованість результату проектно-конструкторської діяльності вчителя літератури

свідчать про ефективність запропонованої технології. Готовий продукт (ПТКП) обговорювався на заняттях зі студентами, з учителями-практиками, апробувався у школах, пройшов експертну оцінку й одержав високий бал у 62% експертів, оцінку достатнього рівня матеріали одержали від 34% експертів, середній бал виставили лише 4% [29-31].

Окрім цього, виявлено, що комплекс планування та його складові сприяють підвищенню пізнавальної активності учнів. Це відбувається завдяки змінам у їхній мотиваційній сфері, забезпечення процесуально-операційних дій. Створення особистісного вибору, варіантів можливостей для співпраці, контролю та самоконтролю, ситуації успіху в одержанні гарантованих результатів сприяли багатовекторній діяльності суб'єктів на рівні «учень-читач → автор – художній твір (підручник) → учитель літератури → читач-учень як фасилітатори».

Далі ми подаємо зразок (фрагмент) такого програмно-тематичного комплексу вивчення курсу літератури, який нами підготовлений спільно з колегами-практиками: Н. Яценко, Л. Назаренко, І. Царлова (м. Миколаїв), В. Озінковська, Н. Мікуляк (Снігурівський район) та ін.

Використана література

1. Актуальные проблемы развития высшей школы. Проблемы качества подготовки специалиста. Эдукология - новая наука образования : материалы международной научно-методологической конференции / М-во образования и науки Российской Федерации, Федеральное агентство по образованию, Санкт-Петербургская гос. лесотехническая акад., Межвузовский учеб.-науч.-методический центр «Эдуколог» - фил. исслед. центра проблем качества подгот. специалистов ; [редкол. : А. В.

- Селиховкин - отв. ред. и др.] Санкт-Петербург : СПбГЛТА, 2009 400 с. –
Режим доступа : <http://www.dissland.com/catalog2/84598.html>.
2. Баврин Г. И. Информационные модели систем организации учебно-воспитательного процесса / Баврин Г. И. // Информатика и образование. – 2003. – № 12. – С. 123-125.
 3. Бондар В. І. Дидактика / Володимир Іванович Бондар. – К. : «Либідь», 2005. – 264 с.
 4. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. / Омелян Вишневський. – [3 вид., доопрац. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 566 с.
 5. Галынский В. Основания развития личности в системе непрерывного образования : структурно-логическая схема / В. М. Галынский, Н. К. Кисель, Ю. В. Позняк, В. В. Самохвал, С. Н. Сиренко, Г. Г. Шваркова // Высшая школа. – 2006. – № 2. – С. 40-46.
 6. Голубева Т. И. Применение информационных технологий в обучении иностранному языку / Т. И. Голубева, С. О. Репина : Учебное пособие. – Оренбург : ОГХ, 2004. – 167 с.
 7. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с. – С. 241-242.
 8. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України ; головний редактор В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. – С. 614.
 9. Извозчиков В. А. Инфоноосферная эдукология. Новые информационные технологии обучения / Валерий Александрович Извозчиков. – СПб. : РГПУ, 1991. – 120 с.
 10. Калініна Л. Це багатозначне – раціо / Людмила Калініна // Освіта. – 2003. – № 34. – С. 3.
 11. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь / Галина Михайловна Коджаспирова, Алексей Юрьевич Коджаспиров. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 176 с.

12. Корсак К. Ноосфера, ноотехнології і вища освіта у ХХІ столітті / Костянтин Корсак // Вища освіта України. – 2010. – № 3. – С. 18-25.
13. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї : Людина. Освіта. Соціум / Василь Григорович Кремень. – [вид. переробл.]. – К. : Грамота, 2010. – 576 с.
14. Кремень В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства / В. Кремень // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2006. – № 6. – С. 4 – 8.
15. Леднёв В. С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы / Вадим Семёнович Леднёв [2-е перераб. изд.]. – М. : Высш. шк., 1991. – 223 с.
16. Лернер П. С. Информатизация продуктивного образования старших школьников / П. С. Лернер // Школьные технологии : Научно-практический журнал школьного технолога. – М. : Издательство и типография «Красная звезда», 2002. – № 4. – С. 207 – 215.
17. Матвієнко О. В. Освіта в інформаційному суспільстві : суперечності, тенденції, теоретико-методологічні засади розвитку / О. В. Матвієнко // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 2. – С. 106 – 112.
18. Новиков А. М. О предмете педагогики / Александр Михайлович Новиков // Педагогика. – 2010. – № 6. – С. 8-15.
19. Педагогічний словник / [за редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д.]. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с. – С. 351.
20. Проказа О. Т. Проблема трансформації класичної педагогіки в сучасну інфоноосферну едукологію (питання теорії) / Олександр Тихонович Проказа // Освіта Донбасу. – 2009. – № 6. – С. 5-7.
21. Проказа О. Т. Інноваційні педагогічні технології в системі кібернетичної педагогіки / Олександр Тихонович Проказа // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – Режим доступу : alma-mater.luguniv.edu.ua/magazines/elect_v/.../07potskp.pdf.

22. Савченко О. Системний підхід до модернізації змісту загальної середньої освіти / Олександра Яківна Савченко // Рідна школа. – 2010. – № 1-2. – С. 3-7.
23. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів / Олександра Яківна Савченко. – К. : Генеза, 1999. – 368 с.
24. Самохвал В. В. Системная экспликация ценностно-смысловых ориентор развития культуры личности в практике университетской эдукологии // Учебная деятельность студентов университета : от управления к самоуправлению : материал Международ. науч.-практ. конф. 22-23 апр. 2009 г., Минск / редкол. : М. А. Гусаковский [и др.]; под ред. Н. Д. Корчаловой, И. Е. Осипчик. – Минск : Изд. центр БГУ, 2009. – 347 с.
25. Сергеева Т. Новые информационные технологии и содержание обучения / Т. Сергеева // Информатика и образование. – 1991. – № 1. – С. 3-10.
26. Шолохович В. Ф. Информационные технологии обучения / В. Ф. Шолохович // Информатика и образование. – 1998. – № 2. – С. 5-13.
27. Шуляр В. І. Засоби планування конструкторсько-технологічної діяльності вчителя літератури / Василь Іванович Шуляр // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 6. – 35 с.
28. Шуляр В. І. Партнерство в ім'я майбутнього: про співпрацю гімназії з кафедрами ВНЗ м. Миколаєва / Василь Шуляр, Олена Чернявська, Наталя Яценко. – Миколаїв, 2010. – 174 с.
29. Шуляр В. І. Підготовка майбутнього вчителя літератури до впровадження педагогічних технологій / В. І. Шуляр // Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / [за редак. І. А.Зязюна, О. М.Пехоти]. – К, 2003. – С. 86-120.

30. Шуляр В. І. Сучасний урок літератури : технологічні моделі : навчальний посібник / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 136 с.
31. Шуляр В. І. Електронний конструктор уроку в планувальній діяльності суб'єктів літературної освіти / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : ОІППО, 2012. – 84 с.

РОЗДІЛ 2

КОНЦЕПЦІЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ У ПЛАНУВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЕДУКАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ»

2.1. Електронні програмні засоби як стратегія планувальної діяльності суб'єктів співпраці

Реалізація та забезпечення компетентнісного підходу в системі літературної освіти стане можливою, якщо її суб'єкти зможуть послуговуватися тими засобами, які допоможуть в системі здійснювати свої функції. Однією з таких функцій і для вчителя літератури й учня-читача є проектно-конструкторська, планувальна. Під час такої діяльності своєрідну роль має виконати електронний продукт – конструктор уроку літератури, який допоможе суб'єктам літературної освіти вибудувати траєкторію свого акме-розвитку.

Для нас важливо окреслити ті стратегії і тактики, які забезпечать результат співпраці між суб'єктами (У–Д) й об'єктом (ЕКУЛ) уроку літератури та реалізацію парадигми: «учень-читач (студент) → автор ↔

літературний (науковий) твір (підручник) → джерела комунікації → учитель-філолог (викладач) → читач-учень (студент) як фасилітатори». А також осмислити поняття «методична стратегія», її рівні, змістове наповнення.

Методична стратегія, у нашому розумінні, – особистісно зорієнтована програма читацьких/професійних дій суб'єктів літературної освіти, яка матеріалізується в парадигму, алгоритм, схему, модель, план тощо для досягнення планованого результату.

За такої стратегії посередником дій суб'єктів є художній твір у просторі уроку літератури, у планувальній діяльності – ЕКУЛ. Усе це необхідно для досягнення планованого кінцевого результату відповідно до наперед заданої системи навчальних цілей, спрогнозованих засобів і ресурсів, залучених зовнішніх і внутрішніх мотивів діяльності, мовленнєвого досвіду за самостійно або/і в співпраці визначеною тактикою [].

Стратегії формування компетентного фахівця

ПЕРСПЕКТИВНІ	ТАКТИЧНІ РІВНІ
1. Прогнозування	Система навчальних цілей літературної освіти відповідно до конструкту: <i>цілеприпущення (ЦП), цілевизначення (ЦВ), цілеутворення (ЦУ), мотиви, цілездійснення (ЦЗ), ціледосягнення (ЦД); (планований кінцевий результат як образ бажаного й реального) - ПКР</i>. Або можемо представити це логіко-семіотичною моделлю (ЛСМ): $\text{СНЦ} = \text{ЦП} \rightarrow \text{ЦВ} \rightarrow \text{ЦУ} \rightarrow \text{ЦЗ} \leq \text{ЦД} \Rightarrow \text{ПКР}$ ↓ ↓ ↓

	<i>продукт</i>	<i>процес</i>	<i>результат</i>
2. Умотивування	Зовнішні і внутрішні впливи, потреби, мотиви до літературно-мистецької діяльності, читацької співтворчості, монотворчості тощо		
3. Компетенізування	Модель компетентного учня-читача й словесника в умовах синергетико-аксіологіко-акмеологічному (СААП - самоорганізація + цінності + вершинний розвиток) та інформаційно насиченому просторі за умов дотримання фасилітативних (організатор + консультант + партнер) стосунків суб'єктів літературної освіти. КУЧ: ЛЗУН → СЛК-ц → ДЧД ⇒ СОЗЛП Компетентний Літературні Система Досвід Соціальний, учень - знання, уміння, літературних читацької особистісно читач навички компетенцій діяльності значущий літературний продукт		
4. Планування	Програмно-тематичний комплекс планування літературної освіти суб'єктів навчання (ПТКП-ЛЮ): 1.* Прогностична змістова лінія: система навчальних цілей курсу літератури – СНЦ-Л. 2.* Проектно-конструкторська модель курсу – ПКМК-10 клас. 3.* Проектно-конструкторська модель вивчення літературної теми – ПКМТ-10 клас. 4.* Плановані результати літературної компетентності (відповідно державного стандарту «Література»). 5. Проектно-конструкторська модель уроку літератури – ПКМУ-10 клас. 6. Програма дій учня-читача в системі літературної освіти. 7. Траєкторія (модель компетенцій) літературного розвитку учня-читача. 8. Орієнтовна програма комунікативно-мовленнєвої діяльності учня-читача. 9. Засоби діагностики літературно-читацьких досягнень старшокласників. Примітка: *- для обов'язкового затвердження дирекцією навчального закладу; останні позиції –		

	<i>за узгодженням сторін.</i>
5. Проектування	Проектно-конструкторські моделі вивчення курсу літератури, літературної теми (ПКМК). Програма вивчення літературної теми учнем-читачем із використанням електронних програмних засобів (ПЛТЧ).
6. Конструювання	Модель уроку, заняття вчителя літератури; програма вивчення літературної теми для учня-читача, засоби діагностики + інформаційно-комп'ютерні технології – «Електронний конструктор уроку літератури – ЕКУЛ» або/і Модель вивчення літературної теми: Програма вивчення літературної теми учнем-читачем – «ПЛТЧ» + Електронний конструктор уроку (заняття) літератури - «ЕКУЛ».
7. Інтегрування	Різномірнева модель інтегративних дій суб'єктів літературної освіти: інтегрований, інтегральний, компаративний урок/заняття
8. Текстотворення	Аналізування, інтерпретування, реінтерпретування, постінтерпретування, конструювання власної відповіді, авторського тексту різних форматів
9. Візуалізування	Проектування, презентації літературно-мистецького матеріалу, моделінг у системі літературної освіти, літературно-мистецька медіаосвіта (- культура, - компетентність тощо)
10. Акмерозвиток	Траєкторія розвитку суб'єктів літературної освіти у співпраці: « учень-читач (студент) → автор ↔ художній (науковий) твір (підручник) → літературний персонаж → джерела комунікації => учитель-філолог (викладач) → читач-учень (студент) як фасилітатори (організатор + консультант + партнер)»

11. Аксіо- розвиток	Модель системи цінностей (життєвих, професійних, соціальних, суспільних тощо) «автора-митця» – «літературного персонажа» – «учителя літератури» – «учня-читача» – «соціуму»
<i>Націозорієнтована, самодостатня, конкурентоспроможна, толерантно стала Я-особистість, яка перебуває в синергетико-аксіологіко-акмеологічному просторі і здатна до фасилітативних дій на компетентнісній основі</i>	

Стратегії розвитку та формування компетентного учня-читача

ПЕРСПЕК- ТИВНІ	ТАКТИЧНІ РІВНІ
---------------------------	-----------------------

1. Рецептивно-відтворювальний – РОЗПІЗНАВАННЯ:

розуміння прочитаного/почутого загалом; розпізнавання фактів, виявлення розуміння структури, форми і змісту художнього твору; виявлення відомого, нового, незрозумілого; критичне слухання/осмислення з метою висловлення своєї думки (усно і письмово), можливої аргументованої оцінки сюжету, літературних персонажів (елементарний текст; поширена відповідь на питання; розповідь за запропонованою темою, назвою, схемою, алгоритмом, різними планами тощо); уміння послуговуватися деякими видами переказування, читання; виявлення знань щодо фактів із життя письменника, літературного персонажа, здатності визначати автора художнього твору, приналежності дійових осіб до того чи іншого художнього твору; розуміння сюжету (фабули) твору, теоретико-літературних понять.

2. УЧЕНЬ-ДОСЛІДНИК	2. Відтворювально-оцінний – ВІДТВОРЕННЯ: за переважного розуміння прочитаного/почутого; адекватного розпізнавання фактів, з виявленням розуміння структури, форми і змісту художнього твору відповідно до жанрово-стильової манери письма; з виявленням відомого, нового, незрозумілого; критичне слухання/осмислення з метою висловлення своєї думки (усно і письмово); значне виявлення розуміння фактів, пов'язаних із життям і творчістю письменника, системи змодельованих подій, персонажів художнього твору; здатність передавати події, що відбуваються у творі, переказувати (розповідати) зміст епізодів, подій, змісту художнього твору в цілому; користуватися різними видами переказування (стисле, вибіркове, детальне); читання (ознайомлювань, детальне, вибіркове, творче, в ролях і особах, дослідницьке); розкривати, з'ясовувати зміст теоретико-літературних понять.
3. УЧЕНЬ-КРИТИК	3. Позиційно-конструктивний – КОНСТРУЮВАННЯ: за умови значного розуміння прочитаного/почутого; повного розпізнавання фактів, виявлення розуміння структури, форми і змісту художнього твору відповідно до жанрово-стильової манери письма; з виявленням відомого, нового, незрозумілого; з метою критичного слухання/осмислення та висловлення своєї думки (усно і письмово); з виявленням здатності учнів будувати тексти у згорнутому та поширеному варіантах, стисло й повно давати відповіді на питання; зі встановленням і поясненням причинно-наслідкових зв'язків між особистістю письменника й соціальними явищами, його біографією і творчістю, між подіями в художньому творі, між темою твору й культурологічним контекстом епохи, в яку він був написаний; з метою охарактеризувати літературний процес, творчість письменника (-ів), героїв художнього твору (-ів); проаналізувати й інтерпретувати художній твір, образи (за зразком, алгоритмом, у стандартних і нових ситуаціях), застосовуючи теоретико-літературний інструментарій; аргументувати свої враження від прочитаного й аргументувати наведені твердження, ураховуючи жанрово-стильову манеру письма художника слова, композиційну особливість твору, свій життєвий і читацький досвід, щоб пізнати Я-себе-соціум.

4. **Оригінально-позиційний** – **ТВОРЕННЯ:**
репродуктивно-інтерпретаційне *продукування*
монологічного/ діалогічного тексту з метою виявлення
здатності учня-читача в оцінюванні художньо-
мистецької вартісності твору, особистості
письменника, його творчості, літератури взагалі на
інтелектуально-емоційному та аналітичному рівнях, у
власному культурологічному контексті; як уміння до
продовження задуму письменника чи підготовки
авторського тексту з урахуванням жанрово-стильової
манери письма митця, культурно-історичних умов, у яких
писався твір, логіки подій, обставин життя і творчості
автора; створювати власний художній текст,
вибудовуючи систему подій, художніх образів зі своєю
індивідуальною інтерпретацією.

МЕТОДИЧНА СТРАТЕГІЯ

- ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНА
ПРОГРАМА
ЧИТАЦЬКИХ/ПРОФЕСІЙНИХ ДІЙ
СУБ'ЄКТІВ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ,
ЯКА МАТЕРІАЛІЗУЄТЬСЯ В
ПАРАДИГМУ, АЛГОРИТМ, СХЕМУ,
МОДЕЛЬ, ПЛАН, ТЕХНОЛОГІЧНУ
КОНЦЕПЦІЮ, СТАНДАРТ ТОЩО ДЛЯ
ДОСЯГНЕННЯ ПЛАНОВАНОГО
РЕЗУЛЬТАТУ

Проектно-конструкторська стратегія

Конструктор уроку літератури – (КУЛ) – засіб, який забезпечує здатність суб'єктів літературної освіти мобільно й ефективно моделювати заняття/програму дій на структурному та змістовому рівнях у режимі WORD, EX, інших інформаційно-технологічних програм, не руйнуючи специфіку літератури як мистецтва слова.

2.2. Модель електронних програмних засобів у планувальній діяльності суб'єктів освіти

Актуальність: формування проектно-конструкторської (планувальної) компетентності суб'єктів педагогічного процесу є актуальною з позиції досягнення прогнозованого кінцевого результату кожним із використанням електронних програмних засобів. Про планування змісту літературної освіти в діяльності вчителя маємо ряд моделей, які запропонували методисти: Н. Волошина, В. Неділько, Є. Пасічник, Л. Мірошніченко, Ю. Ковбасенко, Ф. Штейнбук та ін.

Протиріччя

Поєднання планування очікуваного (кінцевого) результату спільної діяльності обох суб'єктів літературної освіти (учителя літератури й учня-читача) з використанням електронного програмного засобу є відсутнім на сьогоднішній день.

Мета дослідження – забезпечення ефективного планування дій суб'єктами педагогічного процесу для досягнення кінцевого результату з використанням електронної програми «Конструктор уроку літератури».

Завданнями є: з'ясувати дефініції до понять «проектно-конструкторська компетентність», «конструктор уроку», «графоконструкція»; запропонувати графоконструкцію композиції компетентнісно зорієнтованого уроку літератури; подати опис складових електронного програмного засобу «Конструктор уроку літератури - ЕКУЛ», програми вивчення літературної теми (для учня-читача), програми

спостереження та аналізу К-ДУЛ (компетентісно-діяльнісного уроку літератури).

Глосарій

З'ясування дефініцій до понять «проектно-конструкторська компетентність», «конструктор уроку», «електронний конструктор уроку літератури», «графоконструкція» та виявлення композиційних елементів графоконструкції компетентісно зорієнтованого уроку літератури є важливим аспектом у формуванні проектно-конструкторської (планувальної) компетентності суб'єктів літературної освіти.

- 1. Електронний конструктор уроку літератури** – засіб, який забезпечує здатність учителя-словесника мобільно й ефективно моделювати заняття на структурному та змістовому рівнях у режимі WORD, EX, інших інформаційно-технологічних програм, не руйнуючи специфіку літератури як мистецтва слова.
- 2. Графоконструкція** передбачає побудову заняття, де основою є змістові лінії літературної освіти, які мають узгоджуватися з його темою, змістом, методичними засобами тощо, набором компетенцій учня-читача, що формуватимуть та забезпечуватимуть його акме-розвиток, не порушуючи внутрішньої драматургії, задуму, сюжетних елементів і компонентів технологічної моделі сучасного уроку літератури відповідно до обраної класифікації типів і різновидів.
- 3. Професійно-методична компетентність учителя літератури** – інтегральна якість особистості, що має свою структуру, систему компетенцій, здатностей і способів, які дають змогу фахівцеві на технологічному рівні здійснювати ефективно свою діяльність, забезпечувати ціннісно зорієнтований простір для свого сталого саморозвитку та самовдосконалення й учня-читача з проекцією на

одержання гарантованих досягнень наперед заданого кінцевого спільного результату;

4. **Літературно-мистецька компетентність учня-читача** – ключова інтегральна якість, модель його соціального досвіду, що забезпечує наповнення культурного, освітнього та діяльнісного простору Людини-читача і включає систему цінностей, компетенцій (як загальних, так і специфічних, ключових), які набуті (вироблені) ним у процесі літературно-мистецької співпраці: «учень → автор → художній твір → персонаж → учитель → джерела комунікації → соціум → світова культура».
5. **Едукологія в методиці викладання літератури** – міждисциплінарний комплекс інтегрованих знань із різних наук (філософія, психологія, фізіологія, педагогіка, літературознавство, мистецтво, лінгводидактика, україно/народо/людинознавство, валеологія та ін.), необхідних для реалізації змісту літературної освіти з метою формування компетентного учня-читача й учителя-словесника, здатних до сталого акме-розвитку за самостійно вибудованою системою цінностей на фасилітативній основі.

Архітектоніка ЕКУЛ

Складовими електронного програмного засобу «Конструктор уроку літератури - ЕКУЛ» є:

- **інформаційна картка уроку літератури** зі своєрідним структуруванням набору компонентів за формулою 10+2: тема уроку за програмою; тема уроку; мета літературної освіти; змістові лінії літературної освіти; компетенції учня-читача; очікувані (плановані) результати; тип і різновид уроку (заняття); теоретико-

- літературні поняття; літературно-мистецькі зв'язки; наочні засоби навчання; варіативне домашнє завдання; використані джерела;
- **модель уроку-заняття з літератури** та сюжетно-змістові лінії літературно-мистецької співпраці суб'єктів едукативного процесу; складовими моделі сучасного уроку літератури є: зачин уроку (вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів), основна частина (орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти; проектно-операційна лінія літературно-мистецької освіти; рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів), кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань, кінцівка-розв'язка уроку (слово-епілог словесника).
 - **програма вивчення літературної теми (для учня-читача) 10+2:** клас і час вивчення; назва літературної теми, основні твори для читання, базові теоретико-літературні поняття, твори для вивчення (розказування) напам'ять, твори для позакласного читання, твори з літератури рідного краю, твори для самостійного читання, обов'язкові роботи з розвитку зв'язного мовлення, поточна та підсумкова атестація (оцінювання, критерії, зразки), очікувані (гарантовані, плановані) результати; список літературно-критичних джерел для самостійного опрацювання.

ВИСНОВКИ

Анкетування, спостереження, тестування та співбесіди із суб'єктами літературної освіти засвідчили продуктивність співпраці, підвищення результативності читацької діяльності школярів під час вивчення літературної теми з використанням електронних програмних засобів, а також здатність кожним учителем вибудовувати авторську модель уроку за

компетентнісно зорієнтованою парадигмою з урахуванням типології, змістових ліній літературної освіти та моделі компетенцій учня-читача.

Методичні стратегії сучасного вчителя літератури, складові електронного конструктора уроку літератури та програма читацької діяльності школяра представлено автором на слайдах, які подаються далі.

2.3. Електронні продукти в діяльності суб'єктів літературної освіти: етапи становлення та розвитку

Якщо вчора для вчителя володіння комп'ютером було додатковою перевагою: позбавляло від необхідності переписування розробок уроків та тривалого пошуку в довідниках необхідної інформації, - то сьогодні (коли від учителів починають вимагати розробки уроків в електронному вигляді) використання комп'ютера стає невід'ємною складовою роботи.

Досвідчені користувачі комп'ютерів добре знають правило 90/10: на виконання 90% роботи витрачається 90 % часу, а на виконання останніх 10 % роботи потрібні додаткові 90% часу. Тобто, якщо на роботу заплановано 2 години, витрачається реально на неї 3,5 години.

На жаль, робота вчителя та поняття «вільний час» не сумісні. Як правило, більша частина часу, що виділений на підготовку до уроку, витрачається на:

- набір плану уроку, його стандартної структури; ураховуючи те, що швидкість друку тексту повільна, час витрачається просто «на повітря»;
- пошук необхідних до уроку матеріалів: прикладів, оновлених даних, оригінальних завдань;
- пошук розробок уроку за темою.

І лише незначна частина часу залишається на творчість, створення власного конспекту кожного уроку з урахуванням індивідуальних особливостей класу.

У новому проєкті ми здійснюємо спробу змінити співвідношення. Нами розроблено конструктор уроків в електронному вигляді (автор Шуляр В.І.) для того, щоб ви 10% часу витрачали на механічну роботу з набору та пошуку інформації, а 90% – на творчість, тобто на:

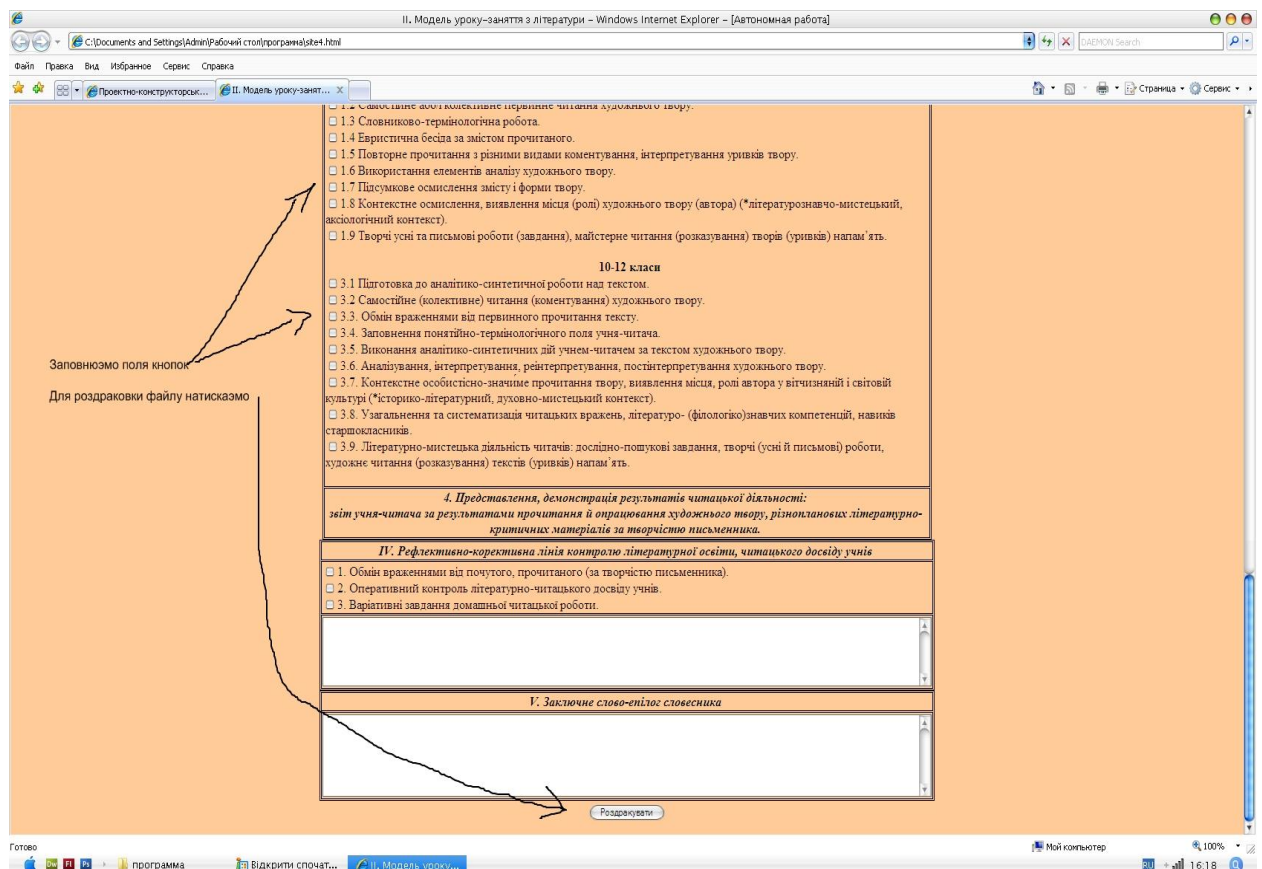
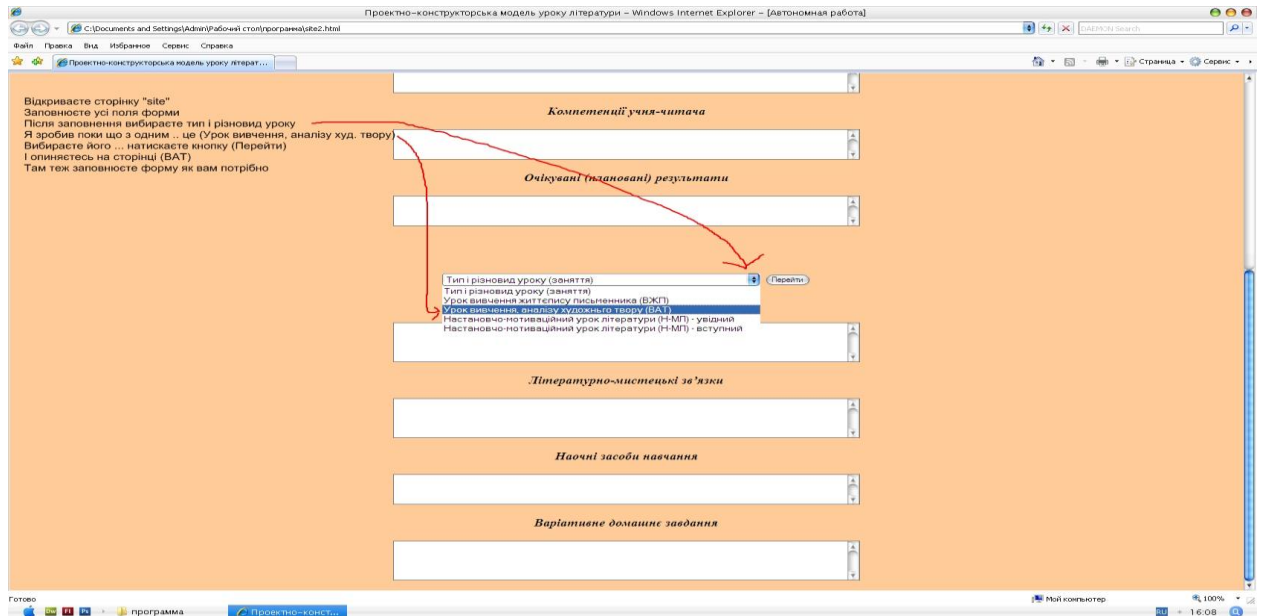
- створення власних індивідуальних завдань;
- реалізацію прийомів, що найбільше підходять для вашого конкретного класу;
- приділення більшої уваги підготовці тієї частини уроку, що має для вас і ваших учнів найбільше значення, тобто диференціації та індивідуалізації навчання.

Електронний конструктор уроку літератури пройшов свій еволюційний шлях розвитку. Спочатку він був розрахований тільки на вчителя і включав інформаційну картку уроку та власне саму модель заняття. Більшість операцій треба було виконувати шляхом набору тексту. У наступних версіях ми намагалися якнайбільше «закласти» інформації для особистого вибору суб'єктом літературної освіти. Усі версії включали типологічну класифікацію сучасного уроку літератури, яку розробив автор. Потім ми додали частину, яка розрахована на учнів-читачів – «Програма вивчення літературної теми (для учня-читача)». Програмний засіб «Електронний конструктор уроку літератури – ЕКУЛ» зорієнтований був спочатку на старші класи в умовах безпрофільної і профільної диференціації. Наступні етапи – розроблення конструктора для 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів, згодом – у відповідності до програми з поглибленим вивченням української й зарубіжної (світової)

літератур (8-9 класи), а також для вчителів світової літератури, які працюють у 5-11 класах.

У поданому ілюстративному матеріалі можемо це простежити:

1 варіант:

2 варіант:

Проектно-конструкторська модель уроку літератури

I. Інформаційна картка уроку літератури

Клас	Дата
------	------

Тема уроку	
Мета літературної освіти: цілі, завдання	
Змістові лінії літературної освіти	
Компетенції учня-читача	
Очікувані (плановані) результати	

Тип і різновид уроку (заняття)	
Теоретико-літературні поняття	
Літературно-мистецькі зв'язки	
Наочні засоби навчання	
Варіативне домашнє завдання	

II. Модель уроку-заняття з літератури

КОМПОЗИЦІЯ ТА СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ

З а ч и н у р о к у
I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів слово-пролог – уведення учнів-читачів в образний літературно-мистецький світ автора, персонажів художнього твору тощо; епіграф уроку та його коментар; літературно-мистецька увертюра; музико-мистецька терапія;

О с н о в н а ч а с т и н а
II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

Кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань
III. Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти найвищий стан осягнення мистецько-педагогічного задуму уроку, радість відкриття нового в тканині художнього твору, одержання духовно- естетичного задоволення та насолоди від зустрічі з літературно- мистецьким матеріалом; поглиблення літературних знань; розвиток і формування літературної компетентності учнів-читачів; пошук відповіді на поставлену літературно-мистецьку проблему; творчо- синтетична, практична робота в розробленні проблеми, розкриття її суті; моделінгово-аудіовізуальне представлення проблеми; матеріалізація читацьких досягнень школярів у конкретний літературно-мистецький продукт (творча робота відповідно до жанрово-родово-стильової манери письма автора в усній і писемній формах).
IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів
Кінцівка-розв'язка уроку
V. Слово-епілог словесника

ПРОГРАМА ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТЕМИ

(для учня-читача)

Клас	Семестр	Чверть
--	---	--

З		по			2009 р.
<< >>		<< >>			

1. Назва літературної теми
2. Основні твори для читання
3. Базові теоретико-літературні поняття
4. Твори для вивчення (розказування) напам'ять
5. Твори для позакласного читання
6. Твори з літератури рідного краю
7. Твори для самостійного читання, ознайомлення

8. Обов'язкові роботи з розвитку зв'язного мовлення	
9. Поточна та підсумкова атестація (оцінювання, критерії, зразки)	
10. Очікувані (гарантовані, плановані) результати	

прізвище, ім'я, по батькові вчителя	контактні телефони

3-й варіант:

Програма «Електронний конструктор уроку літератури» зорієнтована для профільної школи, акцент зроблено на старші класи, але вчитель може нею послуговуватися незалежно від типу навчального закладу, класу, в якому викладає літературу. Розрахована вона для вчителів української та зарубіжної літератури.

Програма має вікно «Про програму», де подається коротка інформація про дану програму, її структуру та особливості.

Після запуску з'являється головна форма з 5 кнопками:

10 клас - натисніть, якщо бажаєте скласти план уроку для 10 класу.

11 клас - натисніть, якщо бажаєте скласти план уроку для 11 класу.

12 клас - натисніть, якщо бажаєте скласти план уроку для 12 класу.

«Про програму» - опис програми.

Вихід.

Далі ми обираємо класи. Відповідно нами закладено сюди теми, які вивчаються в даному класі за програмою (безпрофільна, профільна школа та програма для поглибленого вивчення української літератури).

Віконце «Зміст теми» - висвітлюється все те, що передбачено державною програмою. Зі списку вчитель обирає те, що сьогодні він буде розглядати на уроці. Запропонувати тему уроку автор програми, звичайно, не може, тому вчитель сам формулює і вписує в порожнє вікно.

The screenshot shows a software window titled "Інформаційна картка уроку літератури 10 кл" (Informational lesson card for literature 10th grade). The interface includes several input fields and checkboxes:

- Тема уроку за програмою:** A dropdown menu with the text "Оберіть тему уроку".
- Зміст теми:** A large empty text area for the lesson content.
- Тема уроку:** A text input field with the placeholder "(напишіть тут свій текст)".
- Мета літературної освіти:** A text input field with the placeholder "(напишіть тут свій текст)".
- Змістові лінії літературної освіти:** A list of checkboxes for selecting educational lines:
 - ☐ I. ІНВАРІАНТНА (державний стандарт)
 - ☐ аксіологічна
 - ☐ літературознавча
 - ☐ культурологічна
 - ☐ II. ВАРІАТИВНА (за вибором учителя)
 - ☐ комунікативно-мовленнєва
 - ☐ організаційно-діяльнісна
- Інше:** A text input field with the placeholder "(напишіть тут свій текст)".
- Компетенції учня-читача:** A list of checkboxes for selecting competencies:
 - ☐ аксіологічна
 - ☐ читальська
 - ☐ літературознавча

Вікно «Мета» - учитель сам формулює і заповнює дане вікно.

Далі вчитель обирає необхідні змістові лінії.

Вікно «Інформаційна картка уроку» має включати плановані результати.

Відповідно до цього ми обираємо тип і різновид уроку.

У вікні подається авторська класифікація уроків.

Далі формуємо теоретико-літературні поняття, які сам учитель добирає зі списку запропонованих. Автор програми залишає місце, і учитель сам може вписати свої варіанти заповнення теоретико-літературного простору учнів-читачів під час вивчення тої чи іншої літературної теми на рівні базових і фонових понять.

Наступний крок – «Літературно-мистецькі зв'язки», які здійснюємо на відповідному уроці (керуючись Програмою, специфікою класу), у порожньому вікні вчитель додає необхідне.

Інформаційна картка уроку літератури 10 кл.

Тип і різновид уроку (заняття)

Оберіть тип уроку

Інше
(напишіть тут свій текст)

Теоретико-літературні поняття

- ☐ поняття національного і вселюдського
- ☐ соціально-побутова повість
- ☐ повість-хроніка
- ☐ поглиблення поняття про реалізм
- ☐ засоби змалювання комічного
- ☐ соціально-психологічний роман
- ☐ «театр корифеїв»

Інше
(напишіть тут свій текст)

Літературно-мистецькі зв'язки

- ☐ важливі історичні події другої половини XIX ст. (історія України, світова історія)
- ☐ Е. Золя, Г. Флобер, І. Тургенев, Ф. Достоевський, драматургія Ж.-Б. Мольєра, В. Шекспіра, Ф. Шіллера (зарубіжна література)
- ☐ Ф. Різницький, "Вид на гору Спаса у Стеблеві", А. Кінджі, "Українська нін" - улюблена картина І. Нечуя-Левицького (образотворче мистецтво)
- ☐ Л. ван Бетховен, "Аррацонала" - улюблена мелодія письменника (музичне мистецтво)
- ☐ "Кайдашева сім'я" І. Нечуя-Левицького, "Повія" Панаса Мирного, "Воскресіння" Л. Толстого
- ☐ хорова композиція «Вечорниці» П. Ніщинського, опери С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм», М. Лисенка «Тарас Бульба» (музичне мистецтво)
- ☐ «Міщанин-шляхтич» Ж.-Б. Мольєра і п'єси І. Карпенка-Карого

Інше
(напишіть тут свій текст)

Наочні засоби навчання

(напишіть тут свій текст)

Варіативне домашнє завдання

(напишіть тут свій текст)

Використані джерела

- ☐ І. Нечуй-Левицький, "Дві московки", "Микола Джеря", "Хмари", "Над Чорним морем"
- ☐ Панас Мирний, "Лий люди", "Повія"
- ☐ І. Карпенко-Карий, "Хазяїн"
- ☐ Б. Грінченко, Оповідання
- ☐ М. Старицький, Поезія, "Молодість Мазепи", "Кармелюк", "Остання ніч", "Богдан Хмельницький", "Рудина", "Талан"
- ☐ І. Франко, "Перехресні стежки", "Терен у нозі", "Із записок нещудного", "Основи суспільності"
- ☐ М. Коцюбинський, "Смій", "Сон", "Дебют", "Жвава життя", "На острові", "Під мінаретами"

Інше
(напишіть тут свій текст)

<<<<< Повернутись

Далі >>>>>

Для автора принципово важливим є, щоб словесник моделював чотири рівня навчальних досягнень учнів, тому домашнє завдання має бути варіативним, і учитель сам формулює варіативне домашнє завдання: обов'язкове для всіх, для початкового, середнього, достатнього та високого рівнів. Такий формат є обов'язковим ще й з тої причини, що ми маємо реалізовувати гіпотетично ідеальну модель компетентного читача-випускника, про яку йшла мова в попередніх розділах.

Наостанок – вікно «Використані джерела». Те, що програма рекомендує, учитель сам у вікні зазначає. Це перша частина, що стосується карти уроку.

Натисніть кнопку «Далі», з'являється II частина – «Модель уроку літератури», яка чітко структурована, урахуває вже обраний тип уроку. Важливо, що програма відповідно обраного типу, різновиду допомагає вчителю вибудувати архітектуру заняття, його змістове наповнення, обрати необхідний набір навчальних ситуацій, які узгоджуватимуться з класифікацією, темою уроку, можливостями класу, літературним розвитком учнів-читачів і фаховою майстерністю словесника.

А далі - «Модель самого уроку».

Зверніть увагу! Виникла пауза. Програма сама формувала і відбирала те, що необхідно й було закладено в інформаційній картці.

Вибираючи із вікна «Тип уроку», програма подає відповідну структуру даного типу уроку.

Далі визначаємо «Різновид уроку».

За структурою уроку певного типу, закладеною програмою, учитель складає модель уроку, заповнюючи вільні місця.

ТЕХНОЛОГІЧНІ МОДЕЛІ УРОКУ ЛІТЕРАТУРИ

☐ Визначення особистісно-важливих цілей діяльності
☐ Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами:
☐ Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань:

Опис
(напишіть тут свій текст)

Кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти

☐ Забезпечення «ефекту присутності автора»:
☐ Представлення портрета у статті, динаміці:
☐ Зоровий і звуковий ряд представлення: голосовий, відеодемонстраційний, матеріально-речовий:
☐ Коментар прізвища, імені, по батькові, псевдоніма, сімейних «прозвівань» тощо:
☐ Виставкові композиції з наступним озвученням і багаторазовим використанням/зверненням до неї:
☐ Зачитування спогадів, описів:
☐ Звернення до епістолярію, щоденникових записів:

Опис
(напишіть тут свій текст)

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

☐ представлення, демонстрація результатів читацької діяльності
☐ звіт учня-читача за результатами опрацювання різнопланових матеріалів із життя та творчості письменника
☐ обмін враженнями від почутого, прочитаного про письменника
☐ оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів
☐ варіативні завдання домашньої читацької роботи

Інше
(напишіть тут свій текст)

Розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

☐ місце особи письменника в читацькому житті людини
☐ роль образу автора для розуміння змістів (смислів) художнього твору

Інше
(напишіть тут свій текст)

<<<<< Повернутись Роздрукувати >>>>>

Після заповнення форми «Технологічні моделі уроку літератури» можете натиснути кнопку «Роздрукувати». Далі згенеруються два документи типу Microsoft Word із обраним матеріалом двох форм. Із ними можна виконати необхідні дії: роздрукувати, зберегти, відредагувати. За необхідності процедуру можна повторити (кнопка «Повернутись»).

Завдяки цій програмі вчитель може вибирати необхідні елементи запропонованої автором структури уроку або доповнювати власними заувагами.

Цінним є те, що вчитель може роздрукувати конспект уроку, витрачаючи на його створення менше часу, ніж під час звичайного написання.

Діяльність учителя літератури та словесника-практика в інформаційно-насиченому просторі ускладнюється потужним потоком джерел як на паперових носіях, так й електронних. Це як полегшує, так і ускладнює підготовку вчителів до занять, оскільки багато часу витрачається на пошук й отримання якісної інформації.

«Методична лоція», яку уклав Шуляр В.І., забезпечує словесника бібліографічними відомостями щодо стану вирішення проблем літературної освіти школярів і дорослих у різних фахових часописах за декілька років. Для лоції відбиралися періодичні видання, які є загальнодоступними. Каталоги формувалися на основі таких видань :

- журнал «Дивослово»;
 - книжний додаток до журналу «Бібліотека «Дивослова»;
 - журнал «Українська література в загальноосвітній школі»;
 - журнал «Українська мова і література в школі»;
 - журнал «Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах»;
 - газета «Українська мова та література» - «Шкільний світ» тощо.
- Усього 15 найменувань.

Структура посібника до певної міри уніфікована, передбачає реалізацію таких принципів укладання:

- назви матеріалів розташовано за темами, проблемами, напрямками в алфавітному порядку;

- алфавітний принцип ураховувався як і в зовнішньому розташуванні, так і для внутрішнього розміщення матеріалів;
- повтор назви статті в тому чи іншому розділі/каталозі;
- реєстр статей і їх розташування відбувався за прізвищем письменника;
- за ключовим словом можна віднайти матеріали із загальних напрямів методики літератури;
- лаконічний коментар до назви статті.

«Методична лоція» складається з 8 каталогів:

Каталог-1. Методика викладання літератури

Каталог-2. Вивчення літератури в 12-річній школі (українська та зарубіжна літератури)

Каталог-3. Світова та вітчизняна культура

Каталог-4. Зарубіжна література в навчальних закладах

Каталог-5. Профільне навчання

Каталог-6. Технологія навчання

Каталог-7. Професійно-фахова підготовка

Каталог-8. Філологічні Інтернет-ресурси

«Методична лоція», яка зорієнтована на викладача вищого навчального закладу, учителя літератури, шкільну та студентську аудиторію, бібліотекаря та керівника дослідно-пошуковими роботами, проектами, передбачає виконання функції путівника й укладалася як звід каталогів із різних напрямів методики літератури.

Важливо зазначити, що запропонований посібник підготовлений як на

папероносієві, так і виконаний у форматі електронного посібника. Електронний варіант «Методичної лоції» дуже зручний і простий у користуванні. Учитель (викладач) або/і учень (студент) у відповідному «віконці» обирають той чи інший каталог, потім ту чи іншу рубрику, яка реципієнта цікавить, тоді за літерою, яка розміщена в алфавітному порядку, обирають необхідне. Наприклад, готуючись до уроку, учитель вибирає необхідний тип (в автора – «звід») каталогу, «Каталог – 1. Методика викладання літератури», яка має 26 рубрик. Для вчителя важливою або/і необхідною є проблема, яка розглядатиметься з учнями під час вивчення літературної теми, це формування їх теоретико-літературної компетентності, натискує відповідну рубрику «5. Вивчення теорії літератури», й у алфавітному порядку він на задану літеру віднайде необхідне поняття: «Б» - балада, байка; «П» - пейзаж, постмодернізм. Або: «3. Методика вивчення монографічних тем», де знову ж в алфавітному порядку розміщені прізвища письменників, творчість яких описана в тій чи іншій публікації: «В» - Вороний М., Вишенський І., Вишня О., Винниченко В., Вінграновський М., Вовчок М., Винничук Ю. і т. д. Автор подбав і про те, щоб у середині кожного підрозділу матеріал розміщувався також в алфавітному порядку. Важливо, що для полегшення в орієнтуванні з обрання необхідного, передбачено використання шрифтових виділень: курсив, жирний чи напівжирний. Щоб освітянин або читач міг легко зорієнтуватися, про що матеріал (якщо це важко зробити з назви статті), то автор подає курсивом анотацію, розкриває лаконічно зміст або дає перелік імен письменників, про які також іде мова, чи подає поняття, які розкриваються принагідно і є цікавими для реципієнта-читача. Доречним, на наш погляд, є каталог «8. Філологічні Інтернет-ресурси», де представлено різні пошукові служби та інформаційні портали, адреси електронних бібліотек, авторські, довідкові і методичні сайти, періодика для словесника в електронному режимі, інтернет-книгарні тощо.

2.4. Електронний конструктор уроку літератури (ЕКУЛ): технологія й методика використання

Запропонований варіант електронного конструктора уроку літератури – це один із останніх. Автор намагався врахувати висловлені побажання та рекомендації колег-науковців, учителів-практиків. Експериментальні дослідження показали, що запропонована версія цінна тим, що користувач може самостійно вносити зміни, які відбуваються незалежно від нього. Наприклад, зміна терміну навчання: з 12 років на 11; вилучення деяких текстів із програми; наявність у кожному регіоні власної програми «Література рідного краю». Важливо, що цей електронний продукт є гнучким у застосуванні під час різних форм організації літературної освіти читачів незалежно від того, чи це українська чи світова література, а також: чи предмет вивчається в загальноосвітній середній школі, чи в навчальному закладі нового типу; це клас із поглибленим вивченням української/світової літератур чи звичайний; чи є профільна диференціація тощо. Якщо вчитель обізнаний із ІКТ та має елементарні навички роботи з електронними продуктами, то він спроможний унести ті чи інші зміни до програми, щоб урахувати зміни, які відбулися, та оптимізувати свої дії для досягнення гарантованого (планованого) результату.

Загострюємо увагу зацікавлених читачів і на той факт, що ЕКУЛ не дозволяє на системному рівні порушувати методичні приписи під час моделювання уроку літератури. Автор намагався технологізувати планувальну (проектно-конструкторську) діяльність суб'єктів літературної освіти, чітко виписати покрокові процесуальні дії та ін., не ігноруючи той факт, що кожен суб'єкт – це особистість, тому вона має можливість для свого креативу. Головне, щоб модель заняття відповідала типологічній класифікації уроку, специфіці предмета літератури як мистецтва слова,

співпраця між суб'єктами вибудовувалася у відповідності до мети літературної освіти, змістових ліній, компетенцій, оптимальному наборові едукативних ситуацій і кожен одержав задоволення від співпраці.

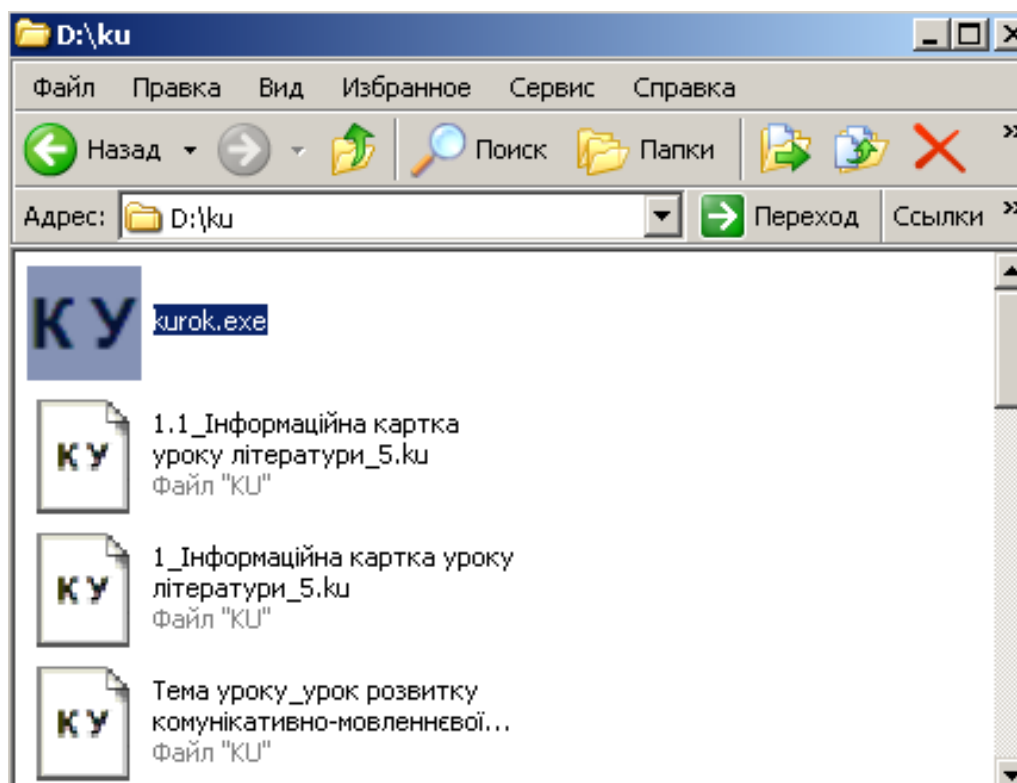
Технологічний опис розробленого продукту «Електронний конструктор уроку літератури – ЕКУЛ» включає:

1. Системні вимоги:

- операційна система Windows XP або вище;
- встановлена програма MS Word.

2. Початок роботи з програмою. Запуск

Для того щоб розпочати роботу з програмою «Конструктор уроку літератури – ЕКУЛ», скопіюйте папку з програмою на ваш комп'ютер, флешку. Зайдіть у папку і запусіть програму «kurok.exe».

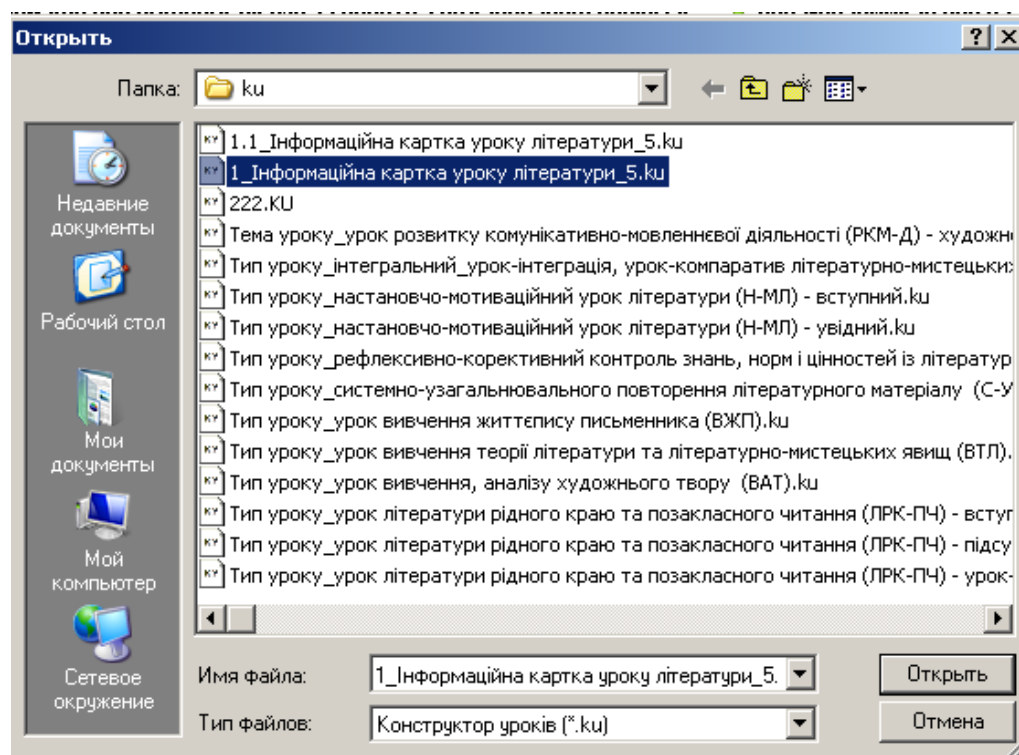
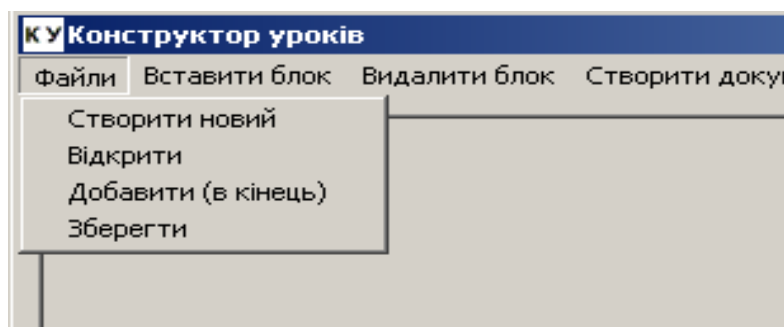

3. Робота з файлами

Робота з файлами відбувається за допомогою меню «Файли».

Меню «Файли» дозволяє:

- створити новий файл;
- завантажити існуючий;
- додати файл у кінець існуючого;
- зберегти файл.

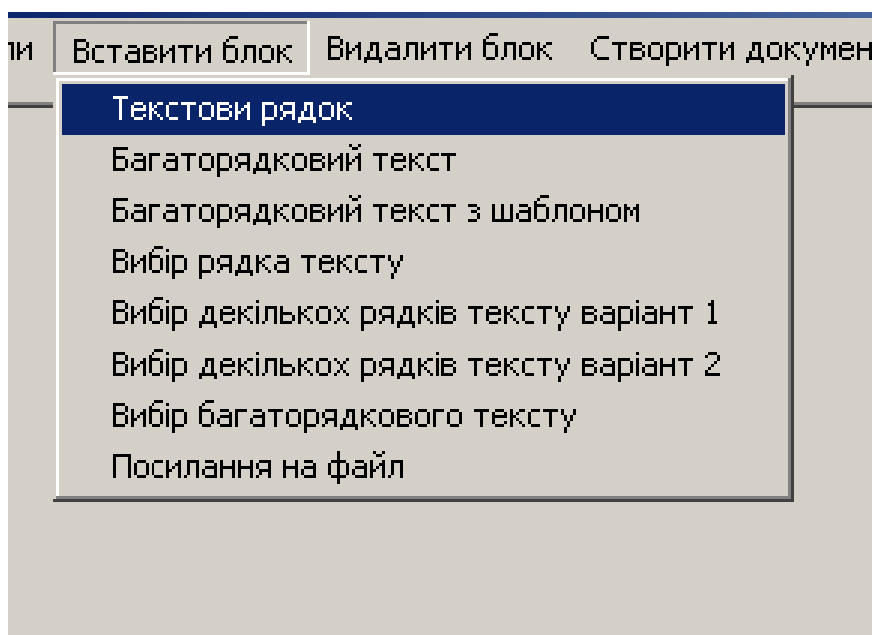
4. Створення нового уроку

Для створення нового уроку увійдіть у меню «Файл» і виберіть пункт «Створити новий».

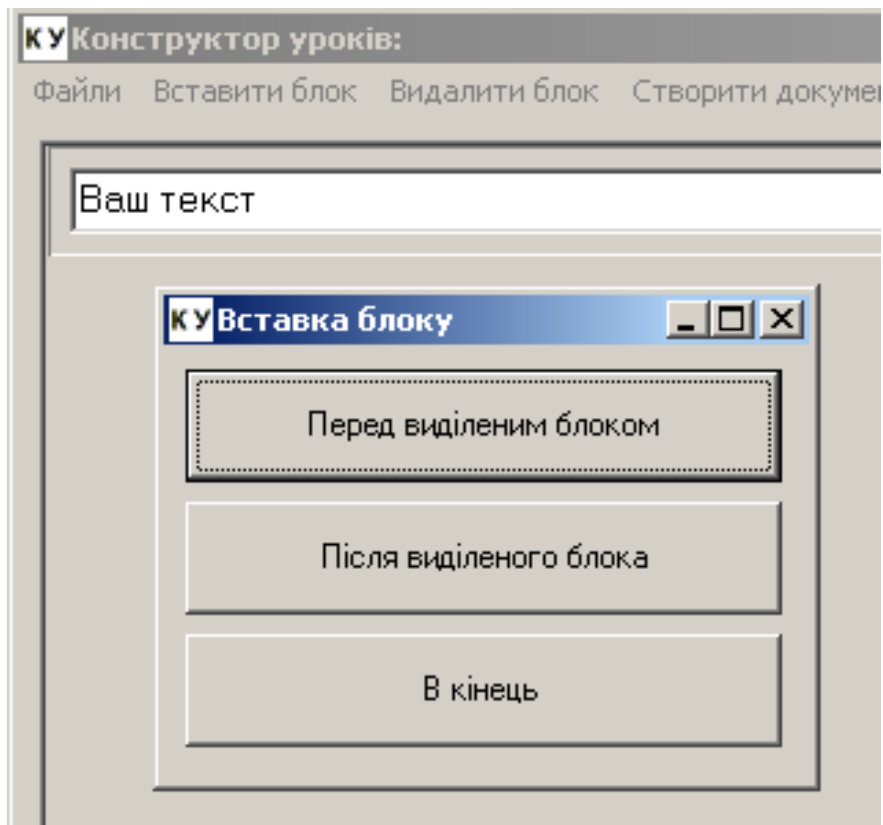
Увага. Перед створенням нового файлу не забудьте зберегти його, який ви редагували.

5. Вставка блоків. Типи блоків

Для вставки блоків конструктора уроків увійдіть у меню «Вставити блок». Виберіть необхідний тип блоку: текстовий рядок; багаторядковий текст; багаторядковий текст із шаблоном; вибір рядка тексту; вибір декількох рядків тексту, варіант 1; вибір декількох рядків тексту, варіант 2; вибір багаторядкового тексту; посилання на файл.

Після цього вам буде запропоноване місце, у яке ви можете вставити блок: перед виділеним блоком; після виділеного блоку; у кінець.

6.Опис основних типів блоків

Блок «Текстовий рядок»

Зазначений блок дозволяє роздрукувати рядок тексту:

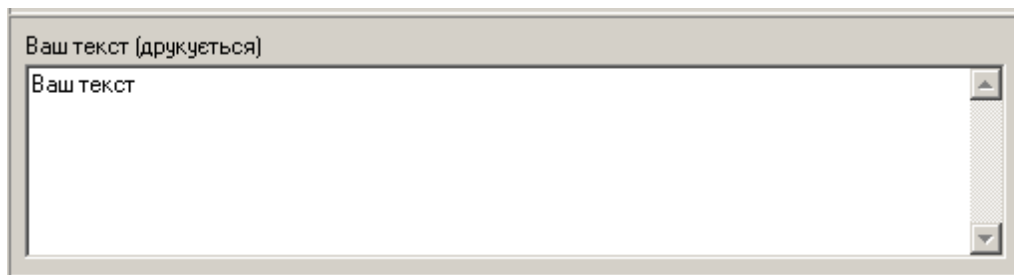

Використання перемикачів ПЦ і НД дозволяє:

- ПЦ (по центру) – розміщувати рядок по центру під час друку;
- НД (не друкувати) – не друкувати рядок і текст та використовувати його для коментарів.

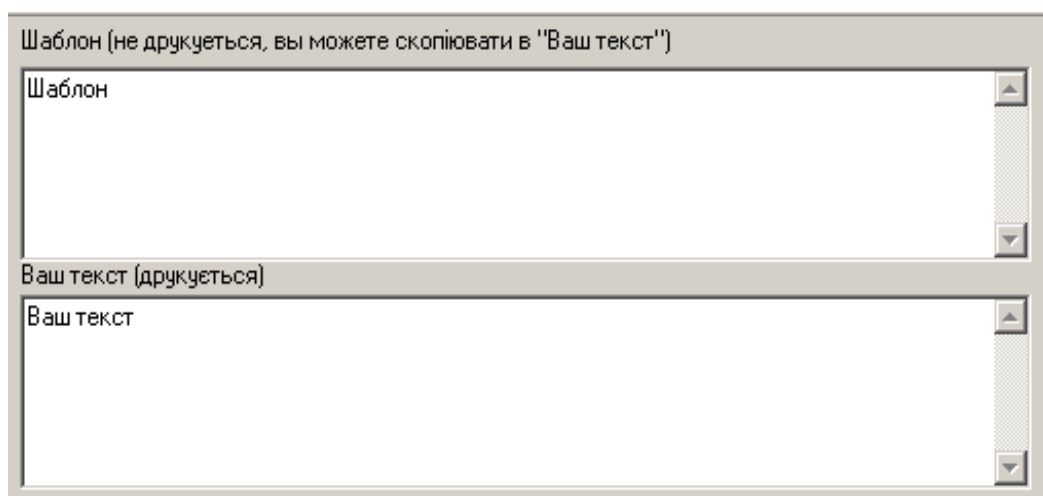
Блок «Багаторядковий текст»

Цей блок дозволяє вводити текст великого обсягу: абзац, декілька речень.

A screenshot of a software window with a title bar that reads "Ваш текст (друкується)". Inside the window is a large rectangular text area with a scroll bar on the right side. The text "Ваш текст" is visible at the top of the area.

Блок «Багаторядковий текст з шаблоном»

До цього блоку можна ввести текст великого обсягу, при цьому використовуючи шаблон, який дозволяє скопіювати в основний текст:

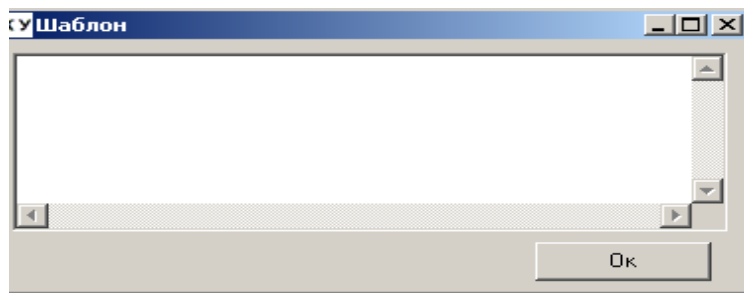
A screenshot of a dialog box containing two text input fields. The top field has a title bar "Шаблон (не друкується, ви можете скопіювати в "Ваш текст")" and contains the text "Шаблон". The bottom field has a title bar "Ваш текст (друкується)" and contains the text "Ваш текст". Both fields have vertical scroll bars on their right sides.

Блок «Вибір рядка тексту»

У цьому блоці вибираєте один рядок із декількох варіантів.

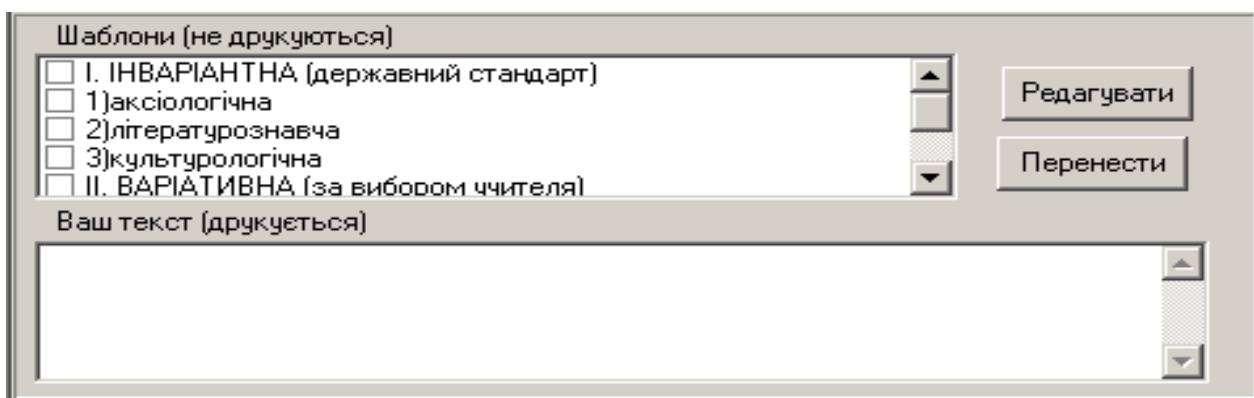
A screenshot of a user interface element consisting of a dropdown menu and a button. The dropdown menu has the text "Зробіть вибір" and a small downward arrow on the right. To the right of the dropdown is a button labeled "Редагувати".

Обрані варіанти редагують у діалоговому вікні, яке з'являється за натискання кнопки «Редагувати». У кожному рядку, без пропусків, описується варіант для вибору.

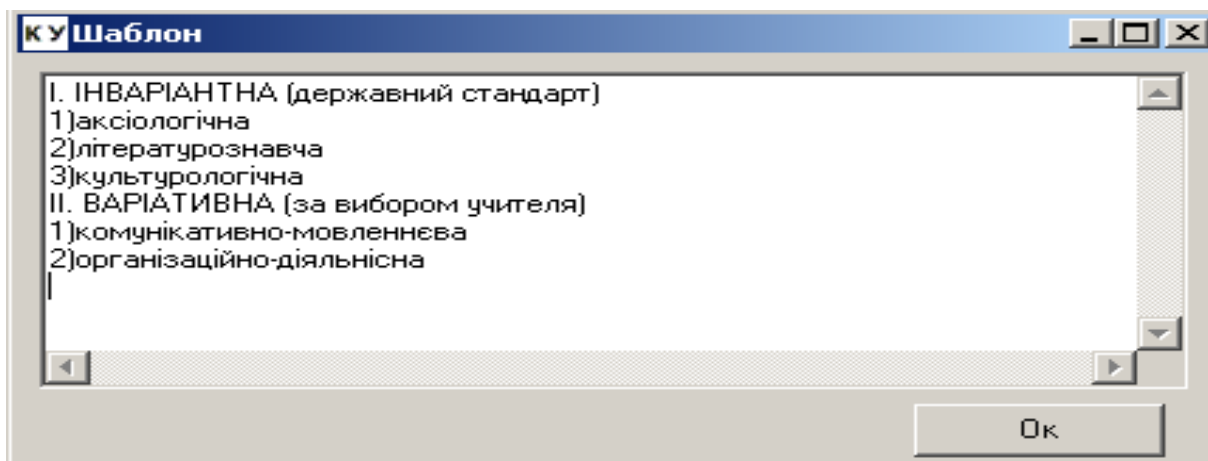

Блок «Вибір декількох рядків із тексту, варіант 1»

Цей блок дозволяє вибрати декілька варіантів із запропонованих і вставити їх у ваш текст.

Кнопка «Редагувати» викликає діалогове вікно для редагування варіантів.

Кнопка «Перенести» дозволяє перенести відмічені варіанти в кінець вашого тексту.

Блок «Вибір декількох рядків із тексту, варіант 2»

Опис дій подібний до попереднього, але дозволяє згрупувати в поіменовані групи варіанти для вибору.

The interface shows a window with a title bar. At the top, there is a dropdown menu with the text "Народні казки". To its right is a checkbox labeled "НД". Below the dropdown is a list box containing several items, each preceded by a small square checkbox: "Про правду і кривду", "Мудра дівчина", "Про Жар-Птицю та Вовка", "Красний Іванко і заляте місто", "Тематика народних казок, їхні різновиди (про звірів, фантасти", and "Побчдова казки (зачин, кінцівка)". To the right of the list box are two buttons: "Редагувати" and "Перенести". Below the list box is a text area labeled "Ваш текст (друкується)".

The interface shows a window titled "КУ Form11". At the top, there are navigation buttons: left arrow, right arrow, double left arrow, double right arrow, plus, and minus. Below these is a list box with a tree-like structure. The first item is "s1", which is expanded to show a list of text items: "Народні казки", "Літературні казки", "Василь Королів-Старий. "Хуха-Моховинка"", and "Іван Липа. "Близнята"". Below the list box is a text area containing the same text items as in the previous screenshot, but without checkboxes. At the bottom right is an "Ok" button.

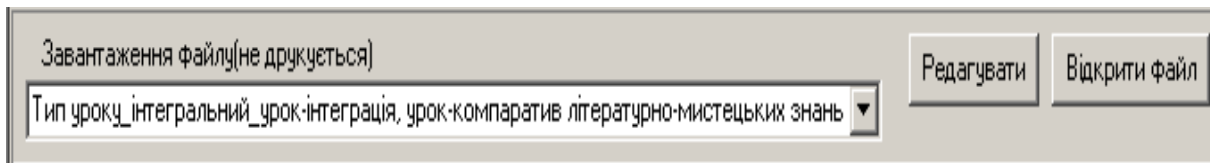
Блок «Вибір багаторядкового тексту»

Дозволяє вибрати багаторядковий текст за його назвою.

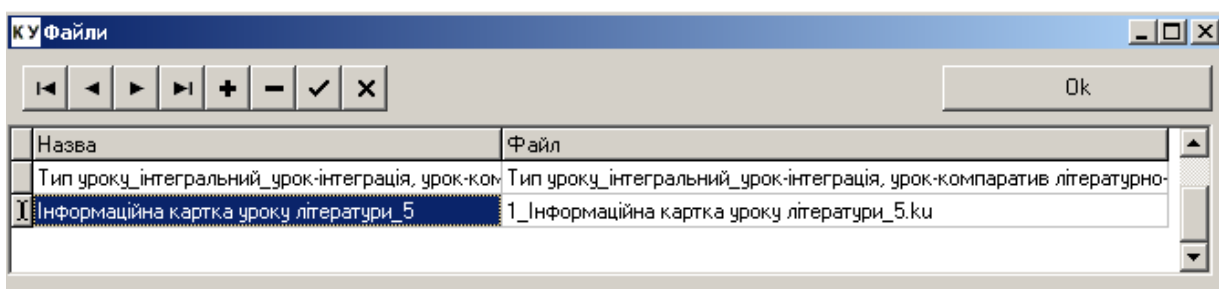
The interface shows a window with a title bar. At the top, there are navigation buttons: left arrow, right arrow, double left arrow, double right arrow, plus, and minus. Below these is a text box labeled "Назва тексту". Below the text box is a list box. Below the list box is a text area labeled "Ваш текст (друкується)".

Блок «Посилання на файл»

У цьому блоці зможете запуснути програму для редагування запропонованого уроку:

Можливе також редагування списку файлів:

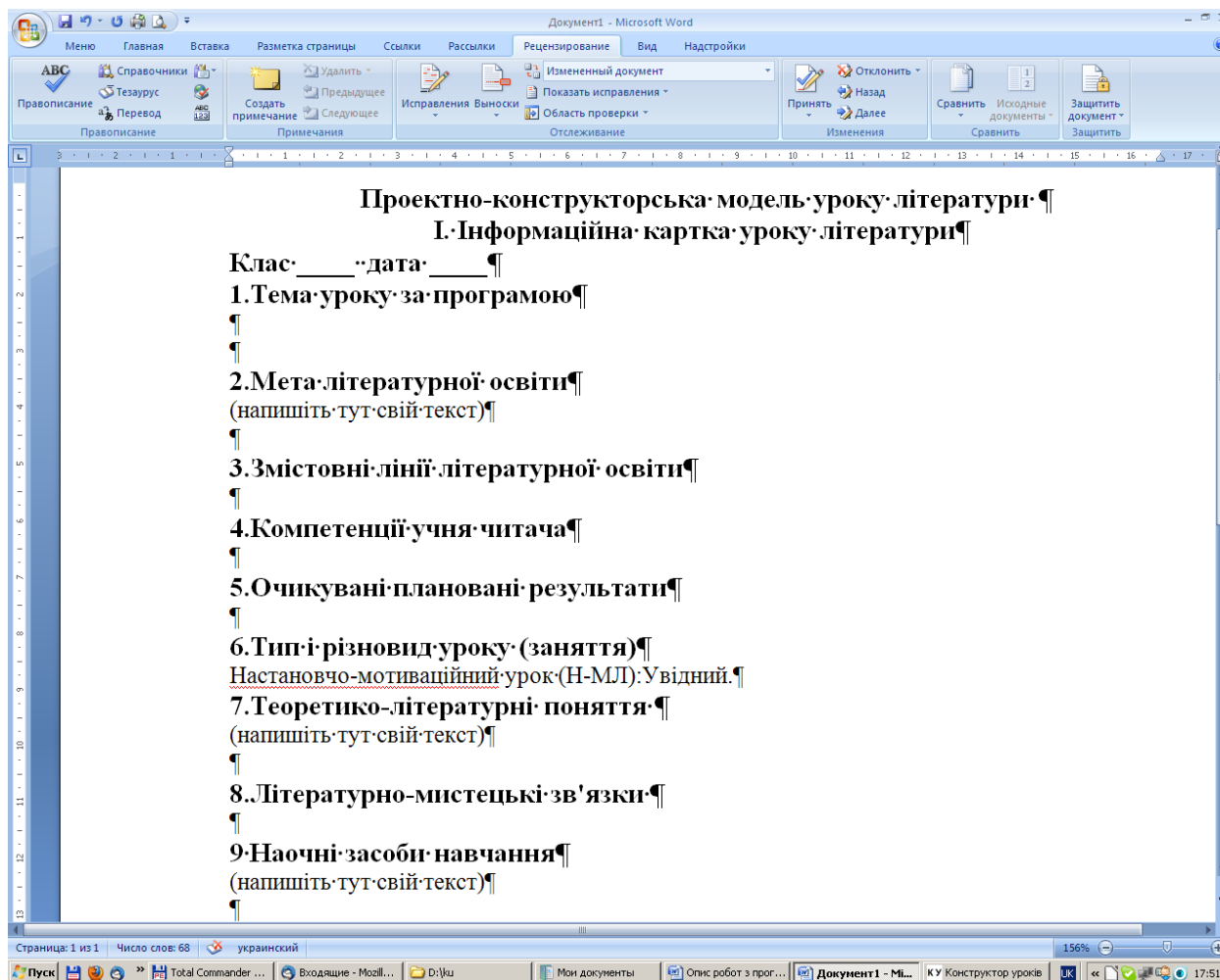

7. Видалення блоків

Видалення відмічених блоків відбувається за допомогою команди меню «Видалити блок».

8. Експорт уроку в MS Word

Меню «Створити документ (Word)» дозволяє експортувати урок у текстовий редактор Word. Після чого урок можна додатково відредагувати, дооформити та роздрукувати на принтері.

Запропонований «Електронний конструктор уроку літератури – ЕКУЛ» розраховано для суб'єктів літературної освіти: учителя літератури та учня-читача. Перший – моделює авторський урок, що складається з інформаційної картки уроку літератури та власне самої моделі заняття, яка узгоджується з державною програмою, стандартами, змістовими лініями літературної освіти, компетентнісним підходом т. ін., а також класифікацією та структурою, автором якої є Василь Шуляр. Для учнів-читачів автор запропонував «Програму вивчення літературної теми», за якою вони можуть вибудовувати власну траєкторію розвитку з урахуванням задуму вчителя, заданого очікуваного результату тощо.

Використана література

1. Шуляр В. І. Електронний конструктор уроку в планувальній діяльності суб'єктів літературної освіти / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : ОППО, 2012. – 84 с.
2. Шуляр В. І. Компетентний випускник-читач : модель, система компетенцій, критерії оцінювання (літературний компонент освітньої галузі «Мови і літератури» Державного стандарту базової і повної освіти) : [науково-методичний посібник] / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 64 с.
3. Шуляр В. І. Компетентнісно зорієнтована освіта і наука в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів / Василь Шуляр, Тетяна Капустеринська, Тетяна Крячко та ін. – Миколаїв, 2010. – 166 с.
4. Шуляр В. Концепція літературної освіти школярів у системі профільного навчання / Василь Шуляр // Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2007. – № 5. – С. 27-72.
5. Шуляр В. Партнерство в ім'я майбутнього: про співпрацю гімназії з кафедрами ВНЗ м. Миколаєва / Василь Шуляр, Олена Чернявська, Наталя Яценко. – Миколаїв, 2010. – 174 с.
6. Шуляр В. І. Планування літературної освіти школярів : технологічна концепція : практико-орієнтована монографія / Василь Іванович Шуляр / За редакцією члена-кореспондента АПН України, доктора педагогічних наук, професора Н. Й. Волошиної. – Миколаїв : Видавництво «Ч», 2006. – 96 с.
7. Шуляр В. І. Програмно-тематичне планування курсу «Світова література. 10 клас» : навчальний посібник / Василь Іванович Шуляр, Пономаренко Ганна Володимирівна. – Миколаїв : ОППО, 2012. – 96 с.
8. Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання : науково-методичний посібник / Василь Іванович Шуляр. – У 3 ч. – Миколаїв : ОППО, 2010. – Ч. 1. – 144 с.

9. Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання : науково-методичний посібник / Василь Іванович Шуляр. – У 3 ч. – Миколаїв : ОПППО, 2010. – Ч. 2. – 156 с.
10. Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання : науково-методичний посібник / Василь Іванович Шуляр. – У 3 ч. – Миколаїв : ОПППО, 2010. – Ч. 3. – 188 с.
11. Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання : монографія / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 348 с.
12. Шуляр В. І. Сучасний урок літератури. Анотований каталог лекційно-семінарських занять у системі підвищення кваліфікації : навчальний посібник / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : ОПППО, 2011. – 88 с.
13. Шуляр В. І. Сучасний урок літератури: технологічні моделі : науково-методичний посібник] / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 135 с.
14. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури : науково-методичний посібник / Василь Іванович Шуляр. – Х. : Вид. група «Основа», 2009. – 121 с. – (Бібліотека журналу «Вивчаємо українську мову та літературу»).
15. Шуляр В. І. Урок літератури в умовах 12-річної школи: 5-9 класи : практико-орієнтована монографія / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2006. – 284 с.
16. Шуляр В. І. Уроки літератури рідного краю : технологія підготовки та проведення / Василь Іванович Шуляр // Дивослово. – 2003. – № 7. – С. 34–39.
17. Шуляр В. І. Учень-читач і вчитель-фасилітатор в умовах 12-річної школи : науково-методичний посібник / Василь Іванович Шуляр, Надія Миколаївна Огренич. – Миколаїв : Видавець : Ганна Гінкул, 2006. – 208 с.

РОЗДІЛ 3

ПРОЕКТНО-КОНСТРУКТОРСЬКА ТЕХНОЛОГІЯ В ПЛАНУВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЕДУКАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ»

3.1. Програмно-тематичний комплекс планування вивчення літературного курсу

Важливою умовою, що забезпечує формування проектно-конструкторської (планувальної) компетентності в діяльності вчителя літератури та під час співпраці з учнями-читачами для реалізації потенційних можливостей кожним, є створення ситуації гарантованого успіху.

Ситуація успіху розглядається в психолого-педагогічній науці як суб'єктивне відчуття, особливий стан задоволення людиною результатами фізичної або розумової роботи. Щоб «об'єктивізувати» такий особливий стан у діяльності вчителя літератури та забезпечити продуктивність праці й одержання гарантованого результату, маємо відійти від практики «календаризації» навчальної програми, вибудувавши науково доцільну, оптимальну систему програмно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу на уроках літератури.

Вектор у підготовці компетентного спеціаліста маємо спрямувати на формування в нього здатності до виконання технологічних функцій проектно-конструкторської діяльності.

Формування проектно-конструкторської компетентності в системі підготовчо-планувальної діяльності суб'єктів літературної освіти буде успішним, якщо вибудувати високопродуктивну систему проектно-

конструкторської діяльності. Критерієм сформованості проектно-конструкторських умінь виступає конкретний продукт, засіб. Рівень компетентності вчителя оцінюється за виробленим (підготовленим) програмно-тематичним комплексом планування вивчення курсу літератури певного класу. Відповідно має бути розроблена технологія підготовки конкретного засобу, продукту проектно-конструкторської діяльності та розроблені критерії виявлення рівня готовності вчителя літератури до виконання функцій, операцій, дій, умінь тощо такої діяльності.

Зазначені поняття «продукт» і «засіб» нами розуміються таким чином: для технолога-проектанта програмно-тематичний комплекс планування вивчення курсу літератури це «продукт» його професійної діяльності, а для вчителя-практика – засіб для практичного виконання фахових задач навчально-виховного процесу, системи поставлених цілей; для розробника це – «продукт», який ним вироблений, а для користувача – «засіб».

В останніх дослідженнях учені (В. Мельник, Т. Семенюк, І. Шапошнікова, В. Безрукова) виділяють об'єкти, етапи та засоби педагогічного проектування. Наприклад, В. Безрукова [1] виділяє три об'єкти педагогічного проектування: педагогічна система; педагогічний процес; педагогічна ситуація. Пропонує такі етапи: педагогічне моделювання (створення моделі); педагогічне проектування (створення проекту); педагогічне конструювання (створення конструкту).

У дослідженні В. Мельник [16] виділено три етапи проектувальної діяльності вчителя щодо проведення модульно-розвивальних занять: структурування; проектування; сценарування. Т. Семенюк [28] основним засобом проектування для вчителя визначає проблемно-модульну навчальну програму, що складається з компонентів:

- 1) графічні схеми курсу;
- 2) графік модульних занять на півріччя;
- 3) наукові проекти навчального модуля (для вчителя);
- 4) розвивальні міні-підручники (для учнів);
- 5) сценарії модульних занять (для вчителя).

Цікавими для нашого дослідження є висновки, зроблені І. Шапошніковою [32], яка пропонує технологію навчання студентів проектувальній діяльності здійснювати за такими етапами:

- 1) планування – формування вміння створювати план майбутньої діяльності навчання – (планування уроку);
- 2) формування вміння будувати проект майбутнього уроку як сукупності сконструйованих навчальних ситуацій (конструювання навчальних ситуацій);
- 3) конструювання прогностичної моделі спільної діяльності вчителя й учнів (складення цілісної моделі уроку, мікродіяльності).

Зважаючи на дослідження російських учених В. Штейнберга [34-35], В. Монахова [18], а також і на практику планування навчального літературного матеріалу вченими-методистами (Н. Волошина, Л. Мірошніченко, Є. Пасічник, В. Цимбалюк, Б. Степанишин, В. Неділько) доходимо висновку, що у формуванні конструкторсько-технологічної компетентності вчителя літератури акцент маємо зробити на здатність фахівця до вироблення оптимально-ефективного засобу, продукту на підготовчому етапі своєї діяльності як викладача літератури.

Ураховуючи досвід зазначених авторів, був розроблений програмно-тематичний комплекс планування курсу літератури (ПТКП КЛ), його

технологія підготовки та експертизи [36-37]. У процесі складання використовувалися програми з літератури як нині діючі, так і проекти. Підготовлені матеріали впроваджувалися під час підготовки майбутніх фахівців, курсів підвищення кваліфікації, дослідно-експериментальної роботи, що дозволило зорієнтувати їх на перспективу переходу викладання літератури в умовах оновлення змісту освіти, діяльності середніх навчальних закладів.

Програмно-тематичний комплекс планування вивчення курсу літератури складається:

1. Проектно-конструкторська модель курсу літератури класу (ПКМК).
2. Проектно-конструкторська модель вивчення літературної теми (ПКМТ).
3. Проектно-конструкторська модель уроку літератури (ПКМУ).
4. Траєкторія літературного розвитку учня-читача (ТЛРЧ).
5. Посібниково-хрестоматійний довідник із літератури для учня-читача (ПХДЛ).

Створення такого комплексу має бути:

- технологічним, який забезпечить досягнення запланованого результату;
- особистісно зорієтованим, що визначатиме пріоритет людини;
- комфортним для підвищення рівня соціальної адаптації суб'єктів педагогічного процесу, розвитку їх самостійності, активності й розкриття творчих здібностей;

- мобільним і гнучким, що дасть можливість учителеві оперативно реагувати на протікання дидактичного процесу.

Технологія підготовки програмно-тематичного комплексу планування курсу літератури (ПТКП КЛ) – складний процес. Щоб усунути соціально-психологічні й методичні бар'єри на шляху його створення, розроблена загальна програма дій для вчителя літератури. Нею користувалися й філологи під час семінарських і тренінгових занять. Вона складається з трьох етапів: 1) підготовка; 2) розроблення; 3) контроль і корекція.

Кожен етап має певну структуру й особливості.

Підготовча робота передбачає заповнення інформаційного поля й аналогізування.

Змістове наповнення:

- вивчення теоретико-методичних основ і процедури проектно-планувальної діяльності;
- ознайомлення з досвідом такої діяльності вчителів літератури;
- пошук аналога майбутньої моделі і засобів комплексу;
- вибір аналога як прообразу майбутньої моделі.

Розроблення включає етап проектування та конструювання.

Змістове наповнення:

- визначення та формулювання цілей і завдань (курсу, теми, уроку літератури);
- складання загального плану структури, концепції тощо планувальної діяльності;
- просторово-часове структурування літературно-мистецького матеріалу;

- можливе матеріально-технологічне забезпечення;
- попередня психолого-педагогічна діагностика та прогнозування очікуваних результатів;
- конструювання конкретної моделі на основі вимог обраного аналога;
- поява конкретного продукту підготовчої діяльності вчителя літератури.

Контроль і корекція: експертна оцінка продукту проектно-конструкторської діяльності та коректування моделі.

Під час проведення семінарсько-практичних і тренінгових занять студенти та вчителі літератури мали можливість ознайомитись із технологією підготовки програмно-тематичного комплексу планування вивчення літературно-мистецького матеріалу будь-якого класу, спроектувати продукти (засоби) такого планування та, залежно від рівня підготовки, майстерності, бажання, провести експертне оцінювання зроблених засобів.

Процедура експертного оцінювання складається з:

- 1) ознайомлення експертів зі структурою і змістом програмно-тематичного комплексу планування літературного матеріалу;
- 2) ознайомлення з методикою проведення експертного оцінювання;
- 3) виставлення експертами балів за кожним критерієм оцінювання комплексу;
- 4) обміну думками щодо якості, ефективності підготовленої моделі, комплексу в цілому.
- 5) унесення змін, доповнень до складових комплексу;

б) вироблення спільної думки експертів щодо результатів інноваційного продукту проектно-конструкторської діяльності вчителя літератури.

Критерії оцінювання продуктів (засобів) проектно-конструкторської діяльності вчителя літератури на підготовчому етапі планування:

1. Дозволяють технологічно спроектувати на підготовчому етапі планувальну діяльність учителя літератури.

2. Ураховують системність і чіткість, послідовність проходження етапів у проектно-конструкторській діяльності.

3. Сприяють створенню комфортного особистісно зорієнтованого середовища для літературно-мистецького розвитку учня-читача.

4. Передбачають максимальний облік індивідуальних особливостей літературно-мистецького розвитку учня-читача.

5. Передбачають збільшення часу для продуктивної, результативної роботи учнів-читачів.

6. Передбачають збільшення часу для продуктивної, результативної роботи вчителя літератури.

7. Забезпечують підвищення культури спілкування та діяльності учнів-читачів.

8. Забезпечують підвищення культури спілкування та діяльності вчителя літератури.

9. Забезпечують учням-читачам гарантованість у досягненні запланованих результатів.

10. Забезпечують учителеві літератури гарантованість у досягненні запланованих результатів.

11. Дозволяють учням-читачам реалізовувати свої творчі задуми.

12. Дозволяють учителеві літератури реалізовувати свої творчі задуми.

Для оцінювання рівня підготовлених продуктів проектно-конструкторської діяльності вчителя літератури застосовано чотирьохрівневу шкалу. Це викликано тим, що моделі планування вивчення літературного матеріалу, його викладення, створювалися як студентами, так і вчителями літератури, які мають різний професійний досвід. Такий підхід забезпечить об'єктивність оцінювання і комфортність учасникам цього процесу.

Високий рівень – забезпечення максимально повного дотримання та використання критеріїв підготовки програмно-тематичного комплексу планування вивчення курсу літератури відповідно до структури, змісту, оформлення.

Достатній рівень у цілому забезпечує суттєве проникнення кожного експертного критерію у зміст, структуру та оформлення виробленого продукту планувальної діяльності.

Середній рівень – забезпечення значної частини критеріальної оцінки у відповідних засобах програмно-тематичного комплексу.

Початковий рівень – неістотне забезпечення вимог до структури, змісту й оформлення продукту проектно-конструкторської діяльності вчителя літератури [36].

Далі ми подаємо можливі зразки програмно-тематичного планування вивчення курсу літератури для основної і старшої школи, які апробовані були в середніх загальноосвітніх навчальних закладах Миколаївщини та України.

Програмно-тематичний комплекс планування вивчення курсу
УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА – 5 клас

(прізвище, ім'я та по батькові вчителя, категорія, звання)

(повна назва навчального закладу)

Складові ПТКП:

1. * *Прогностична змістова лінія: система навчальних цілей курсу літератури – СНЦ-Л*
2. * *Проектно-конструкторська модель курсу – ПКМК - ____*
3. * *Проектно-конструкторська модель вивчення літературної теми – ПКМТ - ____*
4. *Проектно-конструкторська модель уроку літератури – ПКМУ - _*
5. *Програма дій учня-читача в системі літературної освіти*
6. *Траєкторія (модель) літературного розвитку учня-читача*
7. *Орієнтовна програма комунікативно-мовленнєвої діяльності учня-читача*
8. *Засоби діагностики літературно-читацьких дій старшокласників*

Примітка: *- для обов'язкового затвердження дирекцією навчального закладу; останні позиції – *за узгодженням сторін*

Складено з урахуванням положень Концепції літературної освіти, Державної програми з української літератури (Раїси Мовчан), джерело: Українська література. 5-12 класи. – К, 2005); Державних стандартів освітньої галузі «Мови і літератури»

«Затверджую»

«_____» _____ 200__ р.

Директор школи _____

підпис

ініціали, прізвище

«Узгоджено»

«_____» _____ 200__ р.

Заступник директора школи _____

підпис

ініціали, прізвище

Миколаїв – 2002-2003 н.р.

Науковий керівник, автор проекту – Шуляр В. І., кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений учитель України

I.	СИСТЕМА НАВЧАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ
	- до курсу літератури:
	Українська література, 5 клас
	(назва розділу, епохи, яка вивчається на уроці літератури)

- Мати уявлення** про літературу як вид мистецтва, її специфіку у зіставленні з творами інших видів мистецтв, літератур, поділ творів на фольклорні та літературні, курсу на періоди (епохи): XIX, XX ст.
 - Розуміти, що література є народна й авторська, що художні тексти мають різноманітну жанрову специфіку та тематичну спрямованість.
 - Визначати, до якого періоду належить художній твір, його автора, називати жанр, вид.
 - Знати назви та авторів вивчених творів, розуміти зміст прочитаного та давати йому власну оцінку:
- із **усної народної творчості** (міфи, легенди, перекази, казки народні та літературні: „Названий батько”, „Солдатські сини-богатири (Котигорошки)”, „Ох!”, *Іван Франко*. „Фарбований Лис”, *Василь Королів-Старий*. „Нечиста сила”, *Микола Магера*. „Хоробрі з Найхоробріших”; прислів’я, приказки);
- **літератури XIX ст.** (*Тарас Шевченко*. „Мені тринадцятий минало...”, „На Великдень, на соломі...”, „Садок вишневий коло хати...”; *Михайло Коцюбинський*. „Ялинка”, „Ранок у лісі”; *Леся Українка*. „Колискова”, „Мрії”);
- **літератури XX ст.** (*Павло Тичина*. „Блакить мою душу обвіяла”, „Вітер”, „Гаї шумлять”, „Пробіг зайчик”; *Володимир Сосюра*. „Зима”, „Люблю весну”, „Удодик”; *Дмитро Чуб (Нитченко)*. „Вовчєня”; *Анатолій Дімаров*. „Блакитна дитина”; *Євген Гуцало*. „Лось”; *Дмитро Білоус*. „Не на те рятували діди”, „Брати ноги на плечі”, „Підкласти свиню”, „Зарубай на носі”, „Тіпун тобі на язик”, „Дістань із-під землі”, „Чи вчила вас мати?”, „Треба ближнього любити”; *Віктор Близнець*. „Звук павутинки”; *Петро Ребро*. „Навпаки”, „Хто мудріший”, „Козак і паша”, „Військова таємниця”; *Галина Малик*. „Злочинці з паралельного світу”);
- із **позакласного читання та літератури рідного краю** (див. Програму вивчення літературної теми для учня-читача).
- Засвоїти теоретико-літературні поняття та засоби виразного читання: міф, легенда, переказ, казка народна і літературна, прислів’я, приказки, загадки; дійові особи народних казок, художні образи, символи; прозивні імена; прозова і віршова мова; початкові відомості про художню деталь, порівняння; пейзаж, колискова пісня; епітет, його зображувально-виражальна роль; початкові відомості про комічне та гумористичний твір; роль діалогів; виразне читання текстів різних жанрів і засоби виразності: логічний наголос та інтонація; пауза та мовленнєвий такт; темп.

I.	СИСТЕМА НАВЧАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ
	- до тематичного розділу (епохи) літератури
	Усна народна творчість (міфи, легенди, перекази та малі фольклорні твори)
	(назва розділу, епохи, яка вивчається на уроці літератури)

- Знати особливості формування фольклорної спадщини та жанрового розмаїття, причини, обставини виникнення творів.
- Називати тексти**, які належать до давньої літератури („Міфи й легенди давньої України”, легенди „Повісті минулих літ”), до усної народної творчості (народні перекази та легенди; прислів’я, приказки, загадки).
- Знати**, розуміти і відтворювати **зміст художніх творів**:
 - міфи й легенди давньої України („Сокіл-род”, „Білобог і Чорнобог”, „Добро і Зло”, „Земля”, „Золотий плуг”, „Великдень”);
 - легенди з „Повісті минулих літ” („Заснування Києва”, „Смерть князя Олега”, „Хрещення Ольги”);
 - народні перекази і легенди („Море під Києвом”, „Дніпро і Десна”, „Про запорожців”);
 - прислів’я, приказки, загадки;
 - із позакласного читання та літератури рідного краю (див. Програму вивчення літературної теми для учня-читача).
- Відтворювати** в уяві художні картини творення світу, заснування міст, виникнення міст, річок, святих споруд за вивченими текстами міфів, легенд і переказів; **виявляти** заковані смисли (прямі й переносні) творів малих фольклорних жанрів (прислів’я, приказки, загадки); **зіставляти, порівнювати** та знаходити спільне і відміне між творами усної народної творчості, проводити літературні паралелі та мистецькі аналогії; **розповідати про персонажів**, давати їм елементарну характеристику (міфічні образи; князь Олег і княгиня Ольга, образ запорожців).
- Виконувати напам’ять (оповідати)** фольклорні твори (прислів’я, приказки, загадки – від п’яти до десяти кожного виду, за вибором учня; розповідати близько до тексту один із творів – міф, легенду чи переказ).
 - Виявляти знання** та розуміння теоретико-літературних понять: *міф, легенда, переказ: спільне і відмінне; прислів’я, приказки, загадки: спільне і відмінне.*
- Уміти складати** за зразком фольклорні тексти, будувати творчі роботи за сюжетами усної народної творчості на **основі** принципу зміни місця події, введення сучасних персонажів, дописування або осучаснення міфів, легенд; складання малих фольклорних творів за визначеною темою (за простою опорою), або за складною опорою, що складається із протиріч (користь – шкода; праця – лень) тощо. (див. Пакет творчих завдань до уроків РЗМ).

I.	СИСТЕМА НАВЧАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ
	- до літературної теми
	<i>Міфи та легенди давньої України</i>
	<i>(назва розділу, епохи, яка вивчається на уроці літератури)</i>

1. Мати уявлення про творення світу, святих місць, життя наших предків, про походження майбутньої столиці України-Руси, про міфічні та історичні постаті (Сокіл-род, Білобог і Чорнобог тощо, князь Олег і княгиня Ольга та ін.).

2. Знати й розуміти:

- причини, обставини появи давніх міфів і легенд;
- зміст прочитаних творів і поетичне бачення світу в прадавніх українських міфах: „Сокіл-род”, „Білобог і Чорнобог”, „Добро і Зло”, „Земля”, „Золотий плуг”, „Великдень”;
- літописні свідчення про походження майбутньої столиці України-Руси („Заснування Києва”), язичницькі вірування наших предків і віщування волхвів-ясновидців („Смерть князя Олега”), оповіді про історичні постаті (князь Олег, княгиня Ольга та ін.);
- поняття про міф, початкові відомості про легенду і переказ, типологічну спорідненість міфів і легенд у різних народів.

3. Уміти:

- з’ясовувати обставини появи міфів і легенд давньої України, літописних свідчень;
- виявляти розуміння поетичного бачення світу в прадавніх українських міфах, уявлення людей про його творення („Сокіл-род”, „Білобог і Чорнобог”, „Добро і зло”, „Земля”); самобутності й духовної величчя героїв у зіставленні з творами інших народів („Смерть князя Олега”, „Хрещення Ольги”);
- відтворювати художні картини творення світу; події з життя історичних постатей, виділяючи їх провідні риси;
- зіставляти та виявляти особливості міфів, легенд і переказів (спільне і відмінне); – виразно читати легенди, перекази, використовуючи засоби виразності (логічний наголос та інтонація);
- складати творчі роботи з урахуванням жанрово-стильових особливостей фольклорних творів, які вивчалися. (див. Систему цілей до тематичного розділу, п.7; Пакет творчих завдань до уроків РЗМ).

4. Виявляючи самобутність, духовну велич героїв міфів і легенд, **формувати здатність** бути самодостатнім, цінувати мужність і мудрість.

II.	Проектно-конструкторська модель курсу літератури					ПКМК-5
5 клас	Українська література. Витоки мудрого і прекрасного (за авторською програмою під ред. Н. Волошиної)					70 годин
Семестр	Кількість годин	Перший семестр – 32 год		Другий семестр – 38 год		
Чверть		I – 16 год	II – 16 год	III – 24 год	IV – 18 год	
Назва теми, тематика творів		Міфи, легенди, перекази і малі фольклорні жанри	Народні та літературні казки І. Франко, В.Коро-лів-Старий, М.Магера	Т.Шевченко, М.Коцюбинський, Леся Українка, П.Тичина, В.Сосюра, Д.Чуб А. Дімаров	Є.Гуцало, Д.Білоус, В.Близнець, П.Ребро, Г.Малик	
Тип, різновид уроку (заняття) / ціннісно-етична орієнтація		Мужність	Мудрість	Турботливість	Гармонійність	
Н-МУ	настановно-мотиваційний	1 – увідний 1 - вступний	+ увідний	+ увідний	+ увідний	
ВЖП	вивчення життєпису письменника		+ АвБОп	+ АвБОп	+ АвБОп	
ВАТ	вивчення, аналіз, інтерпретування ХТ	8	9	11	8	
ВТЛ*	вивчення теорії літератури*	2+ВЧ	1+ВЧ	3+ВЧ	2+ВЧ	
ПЧ/ЛРК	позакласне читання, література РК	2 - ПЧ	2 - ПЧ	2 - ПЧ	2-ЛРК 2-ПЧ	
РК-МД*	розвиток мовлення*	2 (РЗМ+ВЧ)	2 (РЗМ+ВЧ)	2 (РЗМ+ВЧ)	2 (РЗМ+ВЧ)	
С-УП	систематизація, повторення	1	1	1	1	
Р-КК	рефлексія, контроль досягнень читачів	1-ТА	1+ПТА	1-ТА (+ТА)	1-ПТА	
*Примітки: до позначених типів додаються необхідні рекомендації для учнів-читачів у відповідних програмно-тематичних проектах-додатках; АвБОп – автобіографічна оповідка, РЗМ – розвиток зв’язного мовлення, ВЧ – виразне читання, ТА (ТО) – тематична атестація (оцінювання), ПТА – підсумкова тематична атестація						

III	Проектно-конструкторська модель літературної теми (I сем., I чв., 16 год.)	ПКМТ-5
-----	--	--------

1	Назва літературної теми	Міфи, легенди, перекази та малі фольклорні жанри
---	-------------------------	--

2	Загальна мета літературної теми	Ознайомити учнів із видами усної народної творчості; увести у світ міфів давньої України, легенд, переказів, приказок і загадок; з'ясувати жанрові особливості творів та основні засоби їх виразного читання; цінувати мужність і мудрість, витривалість і далекоглядність наших пращурів.
---	---------------------------------	--

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій					
--	--	--	--	--	--

№ п/ п	Тема уроку (заняття) і можливі навчально-едукативні ситуації	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти У-Ч: літературознавча – Л; аксіологічна – А; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д Км - компаративна)	Тип, різно-види уроку (заняття)	Повторення (підготовка) літературно-мистецького матеріалу	Дата проведення
1.	<u>Література і я (читач). Роль книжки в житті людини</u> - ознайомлення з моделлю курсу літератури, шляхи та кроки виконання; - презентація підручника для 5 класу та посібника-хрестоматії «Жайвір»; - з'ясування ролі книги в житті людини та моєму читацькому житті; - поради книголюбів-читачеві (робота із текстами та завданнями «Хрестоматії для допитливих» - ТМ-I); - вхідний контроль літературного досвіду учнів-читачів (за початковою школою, за прочитаним улітку).	Л – література в моєму житті. А – книга – неоцінений скарб людини. К – література і мистецтво. М – повідомлення. Д – зіставляти, порівнювати, узагальнювати	настановно-мотиваційний, увідний	Історія України Виникнення книги, друкарства	

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій					
№ п/ п	Тема уроку (заняття) і можливі навчально-едукативні ситуації	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти У-Ч: літературознавча – Л; аксіологічна – А; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д Км – компаративна)	Тип, різно- види уро- ку (за- нят- тя)	Повторення (підготовка) літературно- мистецького матеріалу	Дата проведення
2.	<u>Рідна література – найцінніша національна скарбниця</u> - представлення структури і тривалості вивчення літературної теми; - ознайомлення зі Словом-зверненням до учня-читача та побудови моделі «Я – громадянин і читач»; - національні скарби мого народу (за «Хрестоматією для допитливих» - ТМ-II); - образ України в художньому слові (міні літературно-мистецька композиція); - ознайомлення з Гімном «Ще не вмерла України і слава, і воля» (сл. П. Чубинського, муз. М. Вербицького).	Л – література – національна скарбниця. А – я – громадянин і читач. К – мальовнича Україні в слові і мистецтві. М – художня розповідь. Д – аналогізування й образне мислення	настановно-мотиваційний, вступний	Історія України Історія написання гімну України	
Зміни та доповнення:					

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій					
№ п/ п	Тема уроку (заняття) і можливі навчально-едукативні ситуації	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти У-Ч: літературознавча – Л; аксіологічна – А; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д КМ - компаративна)	Тип, різно- види уро- ку (за- нят- тя)	Повторення (підготовка) літературно- мистецького матеріалу	Дата проведення
3.	<u>Міфи, легенди та перекази українського народу</u> - уведення учнів у понятійно-термінологічне поле літературної теми, яка вивчається протягом місяця; виконання завдань за ПН-ПМ; - «озвучення» таблиці-словника теми (І. п.1-3), моделі «УНТ: міфи, легенди, перекази (ІІ.1)»; - літературознавче дослідження (спільне й відмінне у поняттях); - читання «ланцюжком» текстового матеріалу (ІІ.2. «Міф, легенда, переказ: відмінне»); - евристична бесіда за вивченими поняттями; - візуальна екскурсія за зоровим сприйманням творів мистецтва «Україна й українці у міфах, легендах і переказах».	Л – життя у міфах і легендах: правда чи вимисел. А – цінності пращурів і сучасника. К – світ минулого в ілюстраціях сучасників. М – художня та логічне «озвучення». Д – логічне й образне мислення	ВТЛ – з елементами віртуальної подорожі	Міфи давньо-грецької літератури (зарубіжна література). Сюжети міфів і легенд у кіномистецтві та живописних творах (добір матеріалів).	
Зміни та доповнення:					

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій					
№ п/ п	Тема уроку (заняття) і можливі навчально-едукативні ситуації	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти У-Ч: літературознавча – Л; аксіологічна – А; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д Км – компаративна)	Тип, різно- види уро- ку (за- нят- тя)	Повторення (підготовка) літературно- мистецького матеріалу	Дата проведення
4.	<u>Міфи і легенди давньої України. «Сокіл-род», «Білобог і Чорнобог», «Добро і зло», «Земля»</u> - побудова словесно-знакової моделі «Український олімп у давній міфології»; - уведення учнів у світ міфічних сюжетів (О. Олесь «Княжа Україна», вислів митрополита Іларіона тощо); - читання й аналіз міфів: «Сокіл-Род» (колективно), «Прадуб» (самостійне читання з наступним обміном думками); - самостійне читання, в особах, бесіда-аналіз текстів «Білобог і Чорнобог», «Добро і Зло», «Земля»; - експрес-опитування (з наступним продовженням дома: II рівень).	Л – міфічне й реальне. А – добро і зло. К – світ минулого в ілюстраціях сучасників. М – оповідь, розповідь, повідомлення. Д – логічне й образне мислення	ВАТ	Створення світу – історична довідка та повідомлення за Біблією. Давньо-грецькі боги.	
Зміни та доповнення:					

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій					
№ п/ п	Тема уроку (заняття) і можливі навчально-едукативні ситуації	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти У-Ч: літературознавча – Л; аксіологічна – А; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д Км - компаративна)	Тип, різно- види уро- ку (за- нят- тя)	Повторення (підготовка) літературно- мистецького матеріалу	Дата проведення
5.	<u>Міфи й легенди давньої України. «Золотий плуг», «Великдень»</u> - поетичне бачення світу у прадавніх українських міфах (образно-словесне малювання за текстами міфів і легенд); - конструктивне застосування теоретичних знань на практиці (у стандартній і нетиповій ситуаціях) – за текстами «Золотий плуг», «Великдень»; - самотність і духовна велич героїв міфів (виконання завдань із ПН-ПМ); - оформлення систематизованих знань за допомогою знаково-графічних засобів (план, повідомлення, модель тощо).	Л – міфічне й реальне. А – світ людини і природи. К – прадавній світ очима художників. М – образно-словесне малювання. Д – систематизування літературних знань знаково-графічними засобами	ВАТ – з елементами практикуму	Історія України, образотворче мистецтво: язичницька віра й боги (повідомлення, виставка малюнків, ілюстрацій тощо).	
Зміни та доповнення:					

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій					
№ п/ п	Тема уроку (заняття) і можливі навчально-едукативні ситуації	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти У-Ч: літературознавча – Л; аксіологічна – А; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д Км - компаративна)	Тип, різно- види уро- ку (за- нят- тя)	Повторення (підготовка) літературно- мистецького матеріалу	Дата проведення
6.	Позакласне читання. Міфи й легенди давньоукраїнські та давньогрецькі. Подорожуємо до країни міфів (за кн. Ф. Арський. У країні міфів. – К.: 1971 та іншими джерелами). - емоційно-естетична насиченість пізнавальної активності учнів (уступне слово вчителя. Міфологія – скарбниця людських цінностей у поєднанні з музичними, малярськими та скульптурними творами); - презентація книжкової виставки «Сторінками міфів»; - вчимося мислити міфологічною всесвітньою думкою і почуттям (літературознавчий практикум за текстами міфів (див. ПН-ПМ); - цікаве літературознавство: розв’язування головоломок, ребусів, кросвордів, складених учнями (за мотивами міфів); - захист ілюстрацій до міфів «Міфологічний вернісаж».	Л – міфічне й реальне. А – світ людини і природи. К – світ міфів і реальне життя в мистецтві. М – виступ, повідомлення. Д – систематизування літературних знань, образне мислення	ПЧ – урок-подорож на інтегративній основі (бібліотекар → філологи → історик → учителі образотворчого мистецтва → музики)	Поняття «міфологія» Культура давньої України та Греції Цікаве літературознавство (головоломки, кросворди, ребуси за мотивами міфів).	
Зміни та доповнення:					

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій					
№ п/ п	Тема уроку (заняття) і можливі навчально-едукативні ситуації	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти У-Ч: літературознавча – Л; аксіологічна – А; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д Км - компаративна)	Тип, різно- види уро- ку (за- нят- тя)	Повторення (підготовка) літературно- мистецького матеріалу	Дата проведення
7.	<u>Розвиток зв'язного мовлення. Із золотого фонду міфів</u> (крилаті вислови, словосполучення міфологічного походження). - актуалізація мотиваційного резерву учнів і літературно-мистецького та життєвого досвіду: який світ художньої фантазії людства відкрили для мене міфи? (мозкова атака); - учимося мислити образно з допомогою міфів: а) лінгвістичний практикум за текстами вивчених міфів «Крилаті вислови міфів»; б) міфологічні зарисовки (складання міфів, оповідок, кінцівок на основі міфічних сюжетів, за крилатими висловами та словосполученням тощо) (див. завдання ПН-ПМ); - творча співпраця в групах (до з п.п. а), б): пояснення 3-4 висловів мікрогрупою з використанням міфологічних та тлумачних словників. Знайди відповідник; склади речення (невелику оповідку з використанням розглянутих (виписаних) висловів; зашифруй вислів міфу тощо.	Л – світ художньої фантазії. А – світ людини і природи. К – світ міфів і реальне життя в мистецтві. М – міфологічні зарисовки. Д – образне мислення з наступною матеріалізацією в текст	РК-МД - РЗМ з елементами лінгвістичного та мовленнєвого практикуму	Поняття «міфологія» Культура давньої України та Греції Цікаве літературознавство (головоломки, кросворди, ребуси за мотивами міфів).	
Зміни та доповнення:					

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій					
№ п/ п	Тема уроку (заняття) і можливі навчально-едукативні ситуації	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти У-Ч: літературознавча – Л; аксіологічна – А; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д Км - компаративна)	Тип, різно- види уро- ку (за- нят- тя)	Повторення (підготовка) літературно- мистецького матеріалу	Дата проведення
	<u>Виразне читання.</u> Виразне читання переказів і легенд - створення проблемних ситуацій, які б формували в учнів потребу у виразному читанні творів («читання-експеримент: виразне й «хаотичне»); - уведення учнів у спроектоване понятійно-термінологічне поле засобів логічної виразності (логічний наголос, логічна пауза, інтонація та її види тощо); - практикум із виразного читання за текстами переказів і легенд; - оформлення систематизованих знань із виразного читання з допомогою таблиці-пам'ятки «Поради для виразного читання переказів і легенд».	Л – читач-ритор. А – краса мовця. К – артистизм оповідача. М – оповідь, виразне читання Д – логічне й інтуїтивне	РК-МД – ВЧ з елементами змагання	Перекази та легенди	
Зміни та доповнення:					

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій					
№ п/ п	Тема уроку (заняття) і можливі навчально-едукативні ситуації	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти У-Ч: літературознавча – Л; аксіологічна – А; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д Км - компаративна)	Тип, різно- види уро- ку (за- нят- тя)	Повторення (підготовка) літературно- мистецького матеріалу	Дата проведення
	<u>Повторення вивченого з теми «Міфи, легенди та перекази»</u> - встановлення логічних зв'язків між жанровими текстами УНТ, між поняттями та явищами (див. завдання у ПН-ПМ); - виконання термінологічного літературознавчого диктанту та заповнення узагальнюючих таблиць «Жанрові особливості...»; - навчальна рефлексія знань, розумінь, інтерпретації творів і аналізу персонажів (усне спілкування); - консультації з поданням рекомендацій щодо підготовки до тематичної атестації, критеріїв оцінювання навчальних літературно-мистецьких досягнень учня-читача (див. Пояснювальну записку для учня-читача).	Л – жанрове різноманіття УНТ. А – краса аргументованого мовця. К – артистизм оповідача. М – усне спілкування й культура мовлення Д – логічне мислення	С-УВ з елементами консультації	Поняття та терміни (див. р.ІV програмно-тематичного комплексу), перелік текстів, які передбачені завданням ТА.	
Зміни та доповнення:					

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій					
№ п/ п	Тема уроку (заняття) і можливі навчально-едукативні ситуації	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти У-Ч: літературознавча – Л; аксіологічна – А; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д Км - компаративна)	Тип, різно- види уро- ку (за- нят- тя)	Повторення (підготовка) літературно- мистецького матеріалу	Дата проведення
	<u>Тематична атестація №1. Міфи, легенди та перекази</u> - рефлексія готовності учня до виконання завдань тематичної атестації; - ознайомлення учнів із тематичним варіативним блоком тестових завдань, вимогами до культури оформлення роботи; - індивідуальне виконання завдань з засвоюваного літературно-мистецького матеріалу відповідно до обраного варіанта, рівня. (див. додаток №2 «Тематична атестація №1»).	Л – жанрово-тематичне різноманіття УНТ. А – краса аргументованої відповіді К – спільне і своєрідне в літературі і мистецтві. М – культура писемного мовлення Д – логічне й образне мислення	Р-КК ТА з варіативними завданнями	Поняття та терміни (див. р.ІV програмно-тематичного комплексу), перелік текстів, які передбачені завданням ТА.	
Зміни та доповнення:					

Програмно-тематичний комплекс планування вивчення курсу
УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА – 9 клас

(прізвище, ім'я та по батькові вчителя, категорія, звання)

(повна назва навчального закладу)

Складові ПТКП:

1. * *Прогностична змістова лінія: система навчальних цілей курсу літератури – СНЦ-Л*
2. * *Проектно-конструкторська модель курсу – ПКМК - ____*
3. * *Проектно-конструкторська модель вивчення літературної теми – ПКМТ - ____*
4. *Проектно-конструкторська модель уроку літератури – ПКМУ - _*
5. *Програма дій учня-читача в системі літературної освіти*
6. *Траєкторія (модель) літературного розвитку учня-читача*
7. *Орієнтовна програма комунікативно-мовленнєвої діяльності учня-читача*
8. *Засоби діагностики літературно-читацьких дій старшокласників*

Примітка: *- для обов'язкового затвердження дирекцією навчального закладу; останні позиції – за узгодженням сторін

Складено з урахуванням положень Концепції літературної освіти (Н. Волошина), Державної програми з української літератури (Р. Мовчан), джерело: Українська література. 5-12 класи. - К, 2005); Державних стандартів із літератури (г. „Освіта України”. – 2003. – № 1-2); Концепції літературної освіти в системі профільного навчання (проект) (В. Шуляр, г. «Українська мова та література». - № 11-12. - 2007).

«Затверджую»

«_____» _____ 200__ р.

Директор школи _____

підпис

ініціали, прізвище

«Узгоджено»

«_____» _____ 200__ р.

Заступник директора школи _____

підпис

ініціали, прізвище

Науковий керівник, автор проекту – Шуляр В. І., кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений учитель України

I.	СИСТЕМА НАВЧАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ
	- до літературної теми:
	<i>Пантелеймон Куліш. «До рідного народу», «Троє схотінок», «Заворожена криниця», «Чорна рада» Марко Вовчок. «Максим Гримач»</i>
	<i>(назва розділу, епохи, яка вивчається на уроці літератури)</i>

1. Знати основні віхи життєвого і творчого шляхів письменників даного періоду.
2. Уміти визначати і пояснювати провідні ідеї поезій П.Куліша, аналізувати художні засоби; коментувати зміст оповідання Марка Вовчка, визначати жанр твору, пояснювати особливості сюжету, роль описів природи, знаходити фольклорні образи-символи.
3. Висловлювати власні міркування з приводу актуальності порушених у віршах П.Куліша проблем.
4. Уміти розрізняти жанри: роман, історичний роман, роман-хроніка, оповідання.
5. Уміти розкривати образи і символи твору П.Куліша «Чорна рада», пояснювати особливості оповіді, різноманітність засобів розкриття образів, історичний колорит.
6. Робити порівняльну характеристику образів Якіма Сомка та Іванця Брюховецького. Співвідносити образи твору з художніми образами інших історичних творів вітчизняних і зарубіжних письменників.
7. Уміти розпізнавати характер романтичного типу.
8. Висловлювати власні судження про ідейно-художні особливості оповідання Марка Вовчка.
9. Уміти аргументовано пояснювати значення діяльності та творчості письменників даного періоду.
10. Формувати риси справедливості, лицарства, щирості, вірності почуттю і обов'язку, формувати позиції – жити власною працею.

II.	Проектно-конструкторська модель курсу літератури					ПКМК-9
9 клас						70 годин
Семестр	Кількість годин		Перший семестр – 30 год		Другий семестр – 40 год	
Чверть			I – 14 год	II – 16 год	III – 24 год	IV – 16 год
Назва теми, тематика творів			Вступ УНТ Біблія, Літописи, Мемуари, Поезія, Драматургія	Г. Сковорода, І. Котляревський, Г. Квітка - Основ'яненко	Поети-романтики, М. Гоголь, П. Куліш, Марко Вовчок, Тарас Шевченко	І. Багряний, В. Герасим'юк, І. Луна
Тип, різновид уроку (заняття) / ціннісно-етична орієнтація			Національне і вселюдське	Гармонія зі світом, собою	Людська гідність	Життєвий оптимізм
Н-МУ	настановно-мотиваційний		1	+	1	+
ВЖП	вивчення життєпису письменника			3	4	3
ВАТ	вивчення, аналіз, інтерпретування ХТ		10	10	14	11
ВТЛ*	вивчення теорії літератури*		+	+	1	
ПЧ/ЛРК	позакласне читання, література РК		1 - ПЧ	1 - ЛРК	1 - ПЧ	1 - ЛРК
РК-МД*	розвиток мовлення*		+	1	1	+
С-УП	систематизація, повторення		1	1	1	1
Р-КК	рефлексія, контроль досягнень читачів		1	1	1	1
<i>*Примітки:</i> до позначених типів додаються необхідні рекомендації для учнів-читачів у відповідних програмно-тематичних проектах-додатках; АвБОН – автобіографічна оповідка, РЗМ – розвиток зв'язного мовлення, ВЧ – виразне читання, ТА (ТО) – тематична атестація (оцінювання), ПТА – підсумкова тематична атестація						

III	Проектно-конструкторська модель літературної теми (II сем., IV чв. 9 год.)	ПКМТ-9
-----	--	--------

1	Назва літературної теми	Пантелеймон Куліш, Марко Вовчок
---	-------------------------	---------------------------------

2	Загальна мета літературної теми	Знати основні віхи життєвого і творчого шляху письменників постшевченківського періоду; уміти: визначати і пояснювати провідні ідеї творів, аналізувати художні засоби; розпізнавати характер романтичного типу; розкривати образи і символи творів, пояснювати особливості характеротворення; виховувати вміння за будь-яких умов зберігати власну гідність, наполегливість, почуття лицарства.
---	---------------------------------	--

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій					
--	--	--	--	--	--

№ п/ п	Тема уроку (заняття) і можливі навчально-едукативні ситуації	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти У-Ч: літературознавча – Л; аксіологічна – А; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д Км – компаративна)	Тип, різно- види уро- ку (за- нят- тя)	Повторення (підготовка) літературно- мистецького матеріалу	Дата проведення
1.	Літературний процес другої половини 19 ст. Письменики «постшевченківського періоду» - створення узагальнювально-порівняльної таблиці «Традиції й новаторство в літературі»; - підготовка медіа-бібліотеки висловлювань письменників про Т.Шевченка; - міні-вистави (за творами Тараса Шевченка та образами з його творів); - ліричні читання; - створення колективного повідомлення-характеристики «Доба в літературі та мистецтві»	Л - традиції та новаторства української літератури. А – самоусвідомлення особистості в літературі, протистояння суспільству та долі. К – доба в літературі та мистецтві. М – зв'язна розповідь, аналітичне повідомлення. Д – зіставляти, порівнювати, узагальнювати	настановно-мотиваційний, вступний	Історія України (друга половина XIXст) Жанри, літературні стилі	

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій					
№ п/ п	Тема уроку (заняття) і можливі навчально-едукативні ситуації	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти У-Ч: літературознавча – Л; аксіологічна – А; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д Км - компаративна)	Тип, різно- види уро- ку (за- нят- тя)	Повторення (підготовка) літературно- мистецького матеріалу	Дата проведення
2.	П.Куліш. Життєвий і творчий шлях письменника. Романтичний світогляд - вступне слово-звернення до учнів-читачів (особистісно значима ситуація з життя письменника); - мотивування діяльності школярами і вчителем, позитивна постановка на вирішення літературно-мистецьких завдань; - словесне-зорове представлення життя і творчості письменника: творча співпраця у групах; - ціннісно-зорієнтоване осмислення образу автора і його творчості(побудова асоціативних моделей, відповіді на проблемні завдання); - звіт учня-читача за результатами опрацювання різнопланових відомостей про автора; - обмін враженнями від почутого: репортаж про урок; - експрес тестування; - заключне слово вчителя про місце письменника в читацькому житті людини.	Л- основні етапи життєвого і творчого шляху письменника, місце і значення кожного твору в його доробку та в літературному процесі. А – особистість митця і суспільства; арена людських пристрастей. К – романтизм і реалізм. М - монологічні висловлювання. Д – творче мислення	ВЖП – логіко-образний тип автора	Історія України. Кирило-Мефодіївське товариство	
Зміни та доповнення:					

Змістові лінії літературно-мистецької освіти та варіанти навчальних ситуацій					
№ п/ п	Тема уроку (заняття) і можливі навчально-едукативні ситуації	Змістові лінії державних стандартів літературної освіти У-Ч: літературознавча – Л; аксіологічна – А; культурологічна – К; мовленнєва – М; діяльнісна – Д Км - компаративна)	Тип, різно- види уро- ку (за- нят- тя)	Повторення (підготовка) літературно- мистецького матеріалу	Дата проведення
3.	П.Куліш. Осуд, біль і гнів поета-громадянина («До рідного народу»). Кредо митця, його романтична лірика («Троє схотінок», «Заворожена криниця»). - емоційно-естетична насиченість пізнавальної активності учнів (вступне слово вчителя , аналіз життєвої ситуації письменника) - умотивування діяльності школярами і вчителем, позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань; - підготовка до сприйняття художнього твору: художньо-мистецький коментар, словникова робота, розгляд ілюстративного матеріалу до творів, виразне читання тексту; - актуалізація теоретико-літературних знань: ліричний твір, художній образ, символи; - літературне дослідження (творча співпраця у групах): жанрово-композиційні особливості твору, художня цінність поезій; - матеріалізація висновків у вигляді асоціативних моделей, схем.	<i>Л</i> – визначення ідейно-тематичної основи , проблематики, особливостей ритмомелодики, характеристика образів , тропів. <i>А</i> - Загальнолюдські моральні цінності. <i>К</i> - внутрішній світ людини та обов'язок перед суспільством. <i>М</i> - словесне малювання, зв'язна відповідь. <i>Д</i> – критичне мислення, групова робота.	ХТ ВАТ – вивчення, аналіз, інтерпретування	Тропи, архітек- тоніка твору, версифі- кація	
Зміни та доповнення:					

І семестр 5 клас		Орієнтовна програма з розвитку зв'язного мовлення (в особистісно зорієнтовано літературно-мистецьке явище (твір) і навчальних досягнень учнів, тинів мовле	
Р і в н і			
Навчальні досягнення	Реакції на літературно-мистецьке явище	Варіативні творчі роботи для обов'язкового виконання (за вибором учителя або учня)	№ уроку за планом, дата проведення
Початковий	Розпізнавально-відтворюючий	1. Стиглий переказ казки. Переказу, легенди тощо за поданим планом. 2. Вибірковий переказ тексту з усної народної творчості чи літературних казок за поданим початком або із власно складеною кінцівкою.	
Середній	Відтворюючо-оцінний	1. Вибірковий переказ тексту із творчим завданням за поданим початком (на матеріалі народних і літературних казок, легенд, переказів) (див. додаток-коментар). 2. Твір-розповідь про дійову особу з використанням прислів'їв, приказок і складеного плану (у групі).	
Достатній	Позиційно-конструктивний	1. Твір-розповідь за змістом малюнків (жанрової картини) до казок, легенд, переказів із висловленням свого ставлення до змальованих там подій і героїв (персонажів). 2. Оповідання на тему прислів'я, приказки з використанням сюжету художнього твору, власного досвіду.	
Високий	Оригінально-позиційний	1. Складання казки з дотриманням жанрових особливостей, загадок (прислів'їв, приказок) за тематичними групами (по 2-3 до кожної групи). 2. Твір-діалог за змістом легенд і переказів на одну з тем (тематика подана у додатку-коментарі). 3. Твір-мультсюжет за прочитаними казками.	

Можливий зміст мовленнєвої діяльності учня влома та її оформлення

1. Записування — збір текстів усної народної творчості у рідному краї з наступним виконанням практичних завданнь.
2. Укладення (за вибором учня) збірника казок «Чарівна скарбінка моєї родини» (бабуці), альбому «Перекази та легенди моєї родини» (бабуці), альбому «Перекази та легенди моєї родини» (бабуці).
3. Виставка ілюстрацій казок, легенд, приказів. Підбір музичного супроводу чи підготовка «озвучення», музичного супроводу казок, легенд, приказів.

Тематика творчих робіт

5 клас, I четверть

I рівень (за вибором учня)

1. Стислий переказ казки за поданим планом

І. Я. Франко. «Фарбований Лис»

План

1. Лис Микита на торговиці.
2. У бочці з фарбою.
3. Переляк у лісі.
4. Микита проголошує себе царем.
5. «Справедливе» царювання Лиса.
6. Свято в лісі.
7. Загибель Лиса Микити.

М. Н. Магера. «Хоробрі з Найхоробріших»

(Стислий переказ уривків за рекомендацією вчителя)

План

I

1. Життя народу волелюбного.
2. Напади непроханих гостей.
3. Нерадісна звістка.

II

1. Клятва на священній горі.

2. Чудодійна сила гілочок святого дерева.

3. Боротьба з ворогами.

III

1. Хитрощі царя Нелюда.

2. Зрада Попихача.

3. Знищення Чудо-Дерева Мови.

IV

1. Чорна робота Попихача.

2. Чудо-Дерево Мову врятовано.

3. Визволення з полону Світозара та Хоробрих з Найхоробріших.

4. Знищення царя Нелюда та зрадників народу волелюбного.

5. Життя народу в дружбі та злагоді.

2. Вибірковий переказ казки за поданим початком і власно складеною кінцівкою

І. Я. Франко. «Фарбований Лис»

«... Так минув рік. Надходили роковини того дня, коли Лис Микита проголосив себе царем. Звірі надумали святкувати врочисто той день і справити при тій нагоді великий ... ».

3. Вибірковий переказ казки із завданням

М. Н. Магера. «Хоробрі з Найхоробріших»

Завдання: перекажіть уривок про знищення Чудо-Дерева Мови та продовжіть казку, домисливши, що могло б статися, якби Зореносець не

визволив отамана Світозара й Хоробрих з Найхоробріших із нелюдового полону.

II рівень (за вибором учня)

1. ... (за казкою І. Я. Франка «Фарбований Лис»).

Завдання: уявіть себе на місці Лиса Микити в діжці з фарбою. Що ви пережили, передайте від його імені, послуговуючись таким початком переказу:

«Не встиг я добігти до торговищ, коли мені тут настрічу біжать собаки, і не один... Щастя моє, що поруч була діжа з фарбою, бо ледве я щез у ній, коли тут набігли пси цілою купою, дзявкають, гарчать, нюхають. У першій хвилі занурився в густу синю фарбу з головою і мало не задушився. Але потім ...».

2. ... (за казкою М. Магери «Хоробрі з Найхоробріших»).

Завдання: уявіть себе на місці Зореносця. Розкажіть від його імені про те, як він урятував свого батька Світозара та його вірних побратимів – Хоробрих з Найхоробріших із темниці царя Нелюда. Початок переказу-розповіді може бути таким: *«Увійшов я у ліс темний, у ліс непроглядний, а назустріч мені...».*

2. Твір-розповідь про дійову особу з використанням прислів'їв, приказок і складеної моделі плану

1. «Пізнався, як на фарбованім Лисі» (за казкою І. Я. Франка «Фарбований Лис»)

Модель твору-розповіді

1. Лис Микита до торговиці – зав'язка – «Вертівся як муха в окропі».
2. Хитрощі Микити – розвиток подій – «Слова ласкаві, а думки лукаві».
3. Брехню викрито – кульмінація – «Не микайся, Грицю, на дурницю, бо дурниця боком вилізе».
4. Ганебний кінець – розв'язка – «Мов полуда з очей походеньок Лиса впала».

Образ Лиса: зовнішність, внутрішній світ, характер, поведінка, мова, стосунки.

III рівень (за вибором учня)

1. Твір-розповідь за змістом малюнків (жанрової картини) до казок, легенд, переказів із висловленням свого ставлення до змальованих там подій і персонажів.

Можливі теми розповіді

(За мотивами казок, картин із комплекту «Слово та образ», ілюстрацій із книжок та учнівських малюнків):

- Заздрісному боком вилізе.
- Щедрий той, хто дає непросячим.

(За літературною казкою М. Магери «Казка про Хоробрих з Найхоробріших»):

- Чудо-Дерево Мові жити!

- Як зберегти Чудо-Дерево Мову?

- Про що говорять прозивні імена: Охоронець, Світозар, Зореносець, нелюд, попихач (з використанням ілюстрацій, малюнків-портретів дійових осіб твору).

2. Оповідання на тему прислів'я, приказки з використанням сюжету художнього твору, власного досвіду:

- Вірний приятель – то найбільший скарб.

- Подарунок назад не беруть.

- Хто людей питає, той і розум має.

- Де байрак, там і козак.

- Із вогню та в полум'я.

- Старається, як мурашка.

IV рівень (за вибором учня)

1

1. Придумайте казку, в якій були б фантастичні події, казкові герої, чудодійні предмети.

2. Складіть казку, де б задіяні були надприродні явища, чудодійні предмети, перевтілення.

3. Придумайте казку, в якій би дійовими особами були свійські тварини.

4. Доберіть тематичні групи загадок, прислів'їв, приказок: людина, праця, предмети, явища природи, тварини, рослини (по 2-3 до кожної групи).

2

Твір-діяфільм за змістом легенд і переказів:

- Богатирі-запорожці.
- Козак-характерник.
- Боротьба з ординцями.
- Чудодійне й надприродне.
- Козацьке житло.
- Козацький побут.

(Твір-діяфільм передбачає опис серії виразних, яскравих картин, подій із життя незвичайних людей, цікавих постатей, непересічних особистостей, об'єднаних спільною темою, ідеєю, сюжетом і текстом).

3

Твір-мультсюжет за прочитаними народними та літературними казками:

- Як козаки живу воду шукали.
- Характерник Петько і козак Крутивус.
- Як козаки-запорожці в Інтернет увійшли.
- Двобій Бетмена із Змієм Гориничем.
- Пригоди Найтмена та Баби Яги.

- Як Котигорошки врятували Чіпа й Дейла.

- Двобій: брати Котигорошки і Клички.

(Твір-мультсюжет, як правило, гумористичного змісту. Змальовані події й мультиплікаційні образи надзвичайно виразні й колоритні. Зазвичай, якась риса героя гіперболізується. Кожен персонаж є носієм певної ідеї) [36].

Аналіз даних формувального експерименту, співбесіди зі студентами, вчителями літератури та досвід автора засвідчують, що відчутний ефект від проектно-конструкторської діяльності з'явиться не відразу. Це можливо за умови зміни професійного мислення філологів, озброєння їх технологічними знаннями, операціями, підвищення рівня його компетентності. Результати дослідження дають право стверджувати, що майбутнього вчителя літератури і вчителя-практика можна включити в систему нових технологічних і професійних знань, у пошук нових (чи оновлених) адекватних форм розвитку зв'язного мовлення, щоб мати гарантований результат співпраці суб'єктів педагогічного процесу.

Наступна складова – «Форма, вид та умови тематичної атестації». Зважаючи на важливість даної складової у проектно-конструкторській діяльності вчителя-словесника та малодослідженістю, вважаємо за доцільне виокремити її і подати технологію підготовки далі.

Тематичне оцінювання навчальних досягнень учнів є обов'язковим і проводиться у різних формах відповідно до рішення Колегії Міністерства освіти і науки від 17. 08. 2000 р. Головна умова – забезпечення об'єктивного оцінювання навчальних досягнень учнів. Щоб це виконати, у

майбутнього вчителя літератури мають бути сформовані конструкторсько-операційні та програмно-планувальні функції.

Під час анкетування вчителів і студентів Миколаївщини було виявлено, що 10,93% респондентів не враховують під час планування завдань тематичної атестації інтелектуально-вольові, літературно-мистецькі, читацькі можливості учнів і 25,9% не знайомлять учнів із системою завдань (питань) тематичної атестації до вивчення літературної теми, курсу, розділу тощо. Після проведення системи занять із формування здатності до прогнозування в одержанні ймовірного гарантованого результату ситуація змінилася так: «враховують» - 81,04%, «ні» - 3,98%; «знайомлять» - 71,46%, «ні» - 3,97%. Тобто, в середньому у 3 і 6 разів зменшилась кількість опитаних, які не приділяли цим операціям достатньої уваги чи не були достатньо вони сформовані.

Під час підготовки програмно-тематичного комплексу планування взагалі та блоку матеріалів із тематичної атестації зокрема, нами напрацьовано два варіанти проведення оцінювання рівня навченості учня-читача. Обидва варіанти повинні враховувати такі обставини:

- перед початком вивчення чергової теми всі учні мають бути ознайомлені з тривалістю вивчення теми;
- визначено й доведено до відома учнів кількість й тематика обов'язкових робіт із розвитку зв'язного мовлення, терміни їх проведення;
- оголошують школярам питання атестації, якщо вона проводиться в усно-письмовій формі, або орієнтовні тестові завдання тощо;
- чітко визначено термін і форма проведення тематичної атестації та умови оцінювання.

Подаємо почергово опис варіантів підготовки необхідних матеріалів і власне проведення тематичного оцінювання рівня навченості школярів із курсу літератури.

Ураховуючи вище зазначене, в першому варіанті для тематичної атестації навчальний матеріал кожної теми згруповано і подано на чотирьох рівнях: А (початковий), В (середній), С (достатній), Д (високий), кожен із яких містить завдання також чотирьох рівнів, що відповідають рівням оцінювання знань (досягнень, компетентностей) учнів із урахуванням реакцій на літературно-мистецькі твори (тексти).

Перший (розпізнавально-відтворювальний) – *початковий рівень*, подано у формі тестів, які включають завдання, що потребують від учня-читача певних знань з теорії літератури (понять), уміння елементарно викласти думку та відтворювати літературний матеріал, називаючи твори, їх назви й автора, героїв, окремі факти з життя письменника чи персонажів.

Другий (відтворювано-оцінний) – *середній рівень*. Вимагає певних уявлень про зміст художнього твору, уміння виділяти та відтворювати головні епізоди сюжету, виявляє зв'язки і відношення між текстами, що належать до різних жанрів, лише констатуючи це без аргументацій, розуміння подій, описаних автором, вчинків персонажів, елементарне ставлення до почутого, прочитаного.

Третій (позиційно-конструктивний) – *достатній рівень*, передбачає оволодіння матеріалом і навичками твору; вміння добирати аргументи на підтвердження висловлених міркувань, проявляти здатність застосовувати теоретико-літературні знання у практичній читацькій діяльності за зразком, схемою, моделлю, в алгоритмізованих, стандартних ситуаціях.

Діяти як самостійно, так і у співпраці з товаришем, групою, висловлювати ставлення до прочитаного, давати свою оцінку подіям, персонажам.

Четвертий (оригінально-позиційний) – *високий рівень*, передбачає вільне володіння літературно-мистецьким матеріалом і навичками аналізу художнього твору з висловленням конструктивних міркувань, здатність до оригінальних способів виконання поданих завдань у нестандартних ситуаціях, досліджувати проблему, складати тексти з урахуванням жанрово-стильової манери письма автора художнього твору, оцінювати ідейно-тематичний зміст твору, його художню досконалість, вартісність у контексті історії української та світової літератур.

Завдання до кожного рівня складено з урахуванням певного рівня: **I рівень** – тестові завдання, які передбачають вибір одного правильного варіанта, **II рівень** складається з трьох завдань: перше – для обов’язкового виконання, друге й третє – за вибором учня; **III - IV рівень** – із двох, школяр обирає по одному.

Кожен варіант містить 8 питань, ураховує літературно-мистецькі досягнення читачів, що дає змогу об’єктивно оцінити успіхи учнів за 12-бальною шкалою.

Нарахування балів відповідно до рівня (I, II, III, IV) компетентності (здатності) здійснюється таким чином:

початковий (I) – 4 питання $\times$ 0,5 бала = 2 бали

середній (II) – 2 питання $\times$ 2 бали = 4 бали

достатній (III) – 1 питання $\times$ 3 бали = 3 бали

високий (IV) – 1 питання $\times$ 3 бали = 3 бали

*Максимальна кількість: **12 балів**.*

Оцінка може бути підвищена – заокруглена до кратного цілого на користь учня або знижена у разі неправильного або неповного виконання завдання.

За учнем зберігається право другої спроби виконання завдань тематичної атестації з метою поліпшення результатів незалежно від отриманої оцінки.

Як приклад, подаємо тематичний блок №1 «Міфи і легенди давньої України. Легенди з «Повісті минулих літ», «Народні перекази та легенди».

Тематичний блок №1

Міфи й легенди давньої України. Легенди з «Повісті минулих літ». Народні перекази та легенди

Варіант I-A (початковий)

1-ий рівень (розпізнавально-відтворюючий) - початковий

1. Вкажіть, чи правильні твердження:

Усна народна творчість і фольклор – це одне і те ж поняття?

а) так; б) ні; в) не знаю.

2. «Сокіл-род», «Білобог і Чорнобог», «Добро і Зло», «Земля» - це:

а) міфи й легенди давньої України; б) легенди з «Повісті минулих літ»;
в) народні перекази та легенди.

3. У якому творі йде мова про Кия, Щека, Хорива та Либідь?

а) «Море під Києвом»; б) «Дніпро і Десна»; в) «Заснування Києва».

4. Боги та божества – це персонажі:

а) міфів; б) легенд; в) переказів.

2-ий рівень (відтворюючо-оцінний) - середній

1. Що таке *легенда*? Назвіть приклади.

2. Що у літописі розповідається про смерть князя Олега? (за «Смерть князя Олега»).

3. Що розповідається про силу й військову доблесть, сміливість запорожців? (за «Про запорожців»).

3-ій рівень (позиційно-конструктивний) - достатній

4. Опис героя (персонажа) з міфів, легенд чи переказів

Завдання: описати, яким ви уявляєте героя з будь-якого міфу, легенди чи переказу, самостійно обравши того, хто найбільше сподобався; запишіть назву твору.

АБО

5. План до тексту з усної народної творчості

Завдання: скласти план змісту будь-якого фольклорного твору, який вивчався у першій чверті; напочатку запишіть його назву; не забудьте про культуру і правильність запису плану.

4-ий рівень (оригінально-позиційний) - творчий

6. Переказ легенди «Заснування Києва», «Хрещення Ольги»

Завдання: переказати текст однієї з легенд (перша – для хлопчиків, а друга – для дівчаток); не забудьте: а) спочатку записати назву твору, з якого взяті ці легенди, б) прізвище (ім'я) можливого автора цих текстів, в) що сподобалося (чи не сподобалося) і чому?

АБО

7. Міні-міф із використанням персонажів-божеств

Завдання: скласти невеликий міф, де б персонажами були божества: Род, Водяник і Русалка, дотримуючи особливостей цього жанру; придумайте і запишіть назву його.

Тематичний блок №1

Міфи й легенди давньої України. Легенди з «Повісті минулих літ» Народні перекази та легенди

Варіант II-B (середній)

1-ий рівень (розпізнавально-відтворюючий) - початковий

1. Вкажіть, чи правильні твердження:

Міфологія – це і сукупність міфів якого-небудь народу, і наука, що вивчає міфи.

а) так; б) ні; в) не знаю.

2. «Море під Києвом», «Дніпро і Десна», «Про запорожців», - це:

а) міфи й легенди давньої України; б) легенди з «Повісті минулих літ»; в) народні перекази і легенди.

3. У якому творі подано народний спогад про історію походження та появи святих споруд на Київських землях?

а) «Заснування Києва»; б) «Дніпро і Десна»; в) «Море під Києвом».

4. Хто є персонажами у переказах?

а) божества; б) люди з незвичайними здібностями; в) реальні особи та події.

2-ий рівень (відтворюючо-оцінний) - середній

1. Що таке **переказ**? Назвіть приклади міфів.

2. Розкажіть про творення світу (за міфами й легендами давньої України).

АБО

3. Розкажіть про появу найбільших річок України (за легендою «Дніпро і Десна»).

3-ій рівень (позиційно-конструктивний) - достатній

4. Переказ тексту. «Море під Києвом»

Завдання: перекажіть текст указанного твору, після назви вкажіть, це переказ чи легенда; у кінці роботи (з абзацу) поясніть своє твердження щодо приналежності даного твору до переказів чи легенд.

АБО

5. Опис князя Олега (за «Повістю минулих літ»)

Завдання: опишіть, яким постав у вашій уяві князь Олег із «Повісті минулих літ» та інших історико-літературних творів; якими рисами характеру був наділений; що ви схвалюєте, а що засуджуєте у діях князя? Чому?

4-ий рівень (оригінально-позиційний) - творчий

6. Стислий переказ із власним доповненням. «Про запорожців»

Завдання: стисло перекажіть текст запропонованого твору; зазначте, це легенда чи переказ; назвіть ще 2-3 риси характеру козаків, розповівши про можливу подію чи пригоду, де запорожці-козаки будуть учасниками її.

АБО

7. Твір-мініатюра

Духовна велич героїв міфів

Завдання: згадайте, хто є героями міфів давньої української літератури; на основі почутого і прочитаних творів розкрийте тему твору,

написавши невеликий текст із використанням міфічних персонажів-божеств.

Тематичний блок №1

Міфи й легенди давньої України. Легенди з «Повісті минулих літ».

Народні перекази та легенди

Варіант III-C (достатній)

1-ий рівень (розпізнавально-відтворюючий) - початковий

1. Вкажіть, чи правильними є твердження до понять «фольклор» та «усна народна творчість»:

- а) визначають одне й те саме явище, це синонімічні терміни;
- б) фольклор – ширше поняття, яке містить у собі усну народну творчість;
- в) фольклор – це наука про усну народну творчість.

2. «Сокіл-род», «Білобог і Чорнобог» - це:

- а) міф; б) легенда; в) переказ.

3. У якому творі оповідається про поселення на придніпрових горах і заснування міста?

- а) «Море під Києвом»; б) «Заснування Києва»; в) «Дніпро і Десна».

4. Про віщування волхва-ясновидця йде мова у творі:

- а) «Заснування Києва»; б) «Смерть князя Олега»; в) «Хрещення Ольги».

2-ий рівень (відтворюючо-оцінний) - середній

1. Назвіть ознаки легенди та назви цих творів. Чи мають вони щось спільне з переказами? Що саме?

2. Розкажіть про першого хлібороба на Землі (за легендою-міфом «Золотий плуг»).

АБО

3. Розкажіть про хрещення Ольги (за однойменною легендою з «Повісті минулих літ»).

3-ій рівень (позиційно-конструктивний) - достатній

4. Стислий переказ фольклорного твору і виконання завдання

Завдання: спочатку назвіть усі жанри творів усної народної творчості, які ви вивчали у I чверті п'ятого класу; який із них найпотаємніший? Чого ви так вважаєте? Поясніть. Запишіть назву одного з фольклорних творів і стисло його перекажіть.

АБО

5. Опис княгині Ольги (за «Повістю минулих літ»)

Завдання: опишіть, якою постала у вашій уяві княгиня Ольга із «Повісті минулих літ» та інших історико-літературних творів; що в ній вас захопило, здивувало або вразило? Поясніть, чому саме це?

4-ий рівень (оригінально-позиційний) - творчий

6. Міні-твір роздум

«Що таке життя і навіщо в ньому жити» (за міфом «Білобог і Чорнобог»).

Завдання: використовуючи цитату (думку з тексту твору), поширено поясніть її, скажіть, що нею хотіли висловити автори міфу, як ви їх зрозуміли. Використовуйте приклади, образи з тексту «Білобог і Чорнобог», висловлюйте свої думки, спираючись на свій невеличкий життєвий досвід.

АБО

7. Міф (або легенда)

Завдання: скласти міф або легенду; назви можуть бути такими: «У царстві Сокола-рода» або «Чарівна квітка життя»; можете запропонувати свій варіант. Пишучи роботу, не забудьте врахувати особливості жанру міфу (легенди), хто є персонажами таких творів.

Тематичний блок №1

Міфи й легенди давньої України. Легенди з «Повісті минулих літ».

Народні перекази та легенди

Варіант IV-Д (творчий)

1-ий рівень (розпізнавально-відтворюючий) - початковий

1. Вкажіть, чи правильним є твердження, що «усна народна творчість» - це:

- а) загальнонародна словесна творчість дописемного періоду;
- б) загальнонародна писемна творчість різних часів, яка не має конкретного автора, створена і передається в усній формі;
- в) колективна словесна творчість.

2. Які твори належать до «Повісті минулих літ»?

- а) «Море під Києвом»; «Дніпро і Десна»; б) «Золотий плуг», «Великдень»;
- в) «Заснування Києва», «Хрещення Ольги».

3. У якому творі розповідається про боротьбу добра і зла?

- а) «Великдень»; б) «Смерть князя Олега»; в) «Про запорожців».

4. Князь Олег і княгиня Ольга – це ...

- а) міфічні образи; б) персонажі легенди; в) образи переказу.

2-ий рівень (відтворюючо-оцінний) - середній

1. Назвіть ознаки міфів і назви цих творів. Чим вони відрізняються від легенд і переказів.

2. Розкажіть про віщування волхва-ясновидця (за легендою з «Повісті минулих літ»).

АБО

3. Розкажіть про віру козаків у силу землі (за легендою «Про запорожців»).

3-ій рівень (позиційно-конструктивний) - достатній

4. Міні-розповідь із завданням

Завдання: скласти невеличку розповідь про те, як запорожці дізналися про наближення ворогів татаро-монгольської орди чи польських шляхтичів (ляхів); дайте назву; зробіть висновок, до якого жанру усної народної творчості буде належати підготовлений вами текст. Не забудьте, що для виконання останнього – маєте пропустити 2 рядки: для назви твору та зазначення жанру.

АБО

5. Поширений запис відповіді з використанням схеми-моделі (за «Повістю минулих літ»).

Завдання: підготувати поширену (розгорнуту) відповідь, використовуючи свої знання змісту легенд із «Повісті минулих літ», а також послуговуючись схемою-моделлю такого запису:

Зразок (записуєте лише наступне з нового рядка):

Князь Олег – це (йде стисла розповідь-характеристика персонажа із зазначенням його рис).

Княгиня Ольга як жінка (закінчивши запис, продовжуєте наступною думкою); **як мати** була, **як державний діяч**

4-ий рівень (оригінально-позиційний) - творчий

6. Вибірковий переказ тексту із творчим завданням за поданим початком (за легендою та переказами)

Завдання: уявіть себе козаком-характерником (чарівником); розкажіть від імені Кравчини, як запорожці-козаки захищали український народ і його землі від загарбників. Можете розпочати так:

Поміж наших братів-запорожців було багато характерників. Цим і я, Кравчина, балувався. Оце, було б'ємося з ляхами (поляками), і гляди, ляхи побивають нас. Тоді я, разом із своїми побратимами, ...

Увага: не забудьте спочатку придумати та записати назву, а потім із абзацу переписати запропонований початок, закінчивши текст.

АБО

7. Міні-твір за міфами та легендами давньої України

Добро і зло

Завдання: до запропонованої вище назви написати невеликий твір, використовуючи знання змісту міфів і легенд та свій невеликий життєвий досвід. Після назви, на наступному рядку, запиши жанр фольклорного тексту, який підготував.

АБО

8. Міф-мультфільм

Двобій Білобога та Водяника-Смертоносця

Завдання: складіть (опишіть) зміст декількох кадрів до міфу-мультфільму на запропоновану назву.

Зразок:

Кадр 1. (Його назва)

(стислий опис змісту, події, героїв).

Кадр 2. (Його назва) (стисла розповідь про ...) і т. д. [36].

3.2. Типологічна класифікація сучасного уроку (заняття) літератури та їх різновиди

3.2.1. Класифікація уроку літератури з урахуванням дидактичної мети та специфіки літератури як мистецтва слова (модернізована)

Універсум компетентнісно-діяльнісного уроку української літератури складатимуть ті види діяльності й той набір здатностей учня-читача і вчителя літератури, якими повинен оволодіти кожен, щоб досягати запланованого результату. Такий урок літератури сприятиме системному тренуванню й набуттю досконалого володіння самостійно визначеними способами діяльності. Формування набору компетенцій засвідчить професійно-методичний (для вчителя), літературно-читацький рівень учнів-читачів, їх акме-розвиток (на сьогодні). Перше, на наш погляд, що має відбутися з кожним суб'єктом освітньої галузі, – усвідомлення інноваційності ситуації, у якій перебуває, тих суспільних, соціальних, культурних змін тощо, очевидцем і учасником яких є він сам. Це необхідно для того, щоб вибудувати таку філософію стосунків, за якої кожен відчуватиме себе комфортно й буде здатний до сталого саморозвитку, досягнення акме-вершини.

З таких позицій ми виходили, коли переосмислювали типологію уроків, яка враховуватиме специфіку предмета літератури як мистецтва слова, не відкидаючи дидактичні закони і приписи, особливості літературного розвитку учнів-читачів 5-7 класів, класів із поглибленим вивчення літератури (8-9) і з профільною диференціацією за різними напрямками в старшій школі. Ми не заперечуємо, що попередні класифікації, які розроблялися вченими, можуть бути прийнятними для названих вікових груп школярів, за умови переосмислення та

переорієнтування ролі кожного суб'єкта в системі літературної освіти та читачької практики за умов особистісно орієнтованого, компетентнісно-діяльнісного підходу.

Актуальними залишаються як традиційні форми організації навчального процесу, так й оновлені (модифіковані), новаційні та інноваційні. А саме: класно-урочна система навчання з **традиційною класифікацією уроків** (уроки засвоєння нових знань і розвитку на їх основі умінь та навичок, уроки узагальнення та систематизації знань, уроки контролю знань, умінь і навичок із літератури – за Євгеном Пасічником) [23].

Модифікування класифікації уроків літератури як процес якісної зміни властивостей об'єкта нами вибудовувалося з урахуванням пошуків класиків методики літератури (Н. Волошина, М. Кудряшев, Є. Ломонос, М. Миценко, В. Неділько, Є. Пасічник, М. Силкін, І. Соколов, Б. Степанишин, К. Ходосов, М. Якименко), сучасних науковців (А. Градовський, О. Ісаєва, О. Куцевол, А. Лісовський, А. Мельник, Л. Мірошниченко, Т. Недайнова, С. Пультер, Г. Токмань, Ф. Штейнбук) і практиків (Олег Демчук, Олександр Заболотний, Сергій Ковальчук, Олександра Кожуленко, Володимир Макаренко, Юлія Макашова, Петра Розвозчика, Ольги Рудницької, Людмили Фурсової, Василя Шуляра) [10].

Розроблені нами класифікації сучасного уроку української літератури враховують: дидактико-методичні завдання літературної освіти її суб'єктів; специфіку навчального предмета літератури як мистецтва слова; вікові особливості та літературний розвиток учнів-читачів: 5-7 класи – формування потреби до читання (1-й етап); 8-9 клас – системне читання (2-й етап); старша школа (10-11 класи) – творчо-критичне читання (3-й етап); способи діяльності суб'єктів літературної освіти з вивчення художніх творів (творчого/вибіркового читання; компаративного,

літературознавчого аналізу; інтегровані уроки; уроки-дослідження та ін.); рівень інноваційної технології навчання, засади літературознавчої концепції (інтерактивний урок літератури (за Оленою Пометун, Лідією Пироженко) [25]; особистісно зорієнтований урок літератури (за Іраїдою Якиманською, Андрієм Плігіним, Анатолієм Фасолею) [26; 24; 31]; урок/заняття з літератури за модульно-розвивальною технологією навчання (за Анатолієм Фурманом); урок/заняття з літератури в системі адаптивного навчання (за Антоніною Границькою, Олександром Рівіним, Віталієм Дяченком) [6; 26-27; 9]; заняття з літератури в системі дистанційно-інклюзивного навчання (за Василем Шулярем) [38-41]; урок ідеаційно-концептуального аналізу художнього твору (за Юрієм Бондаренком) [2-3]; урок компаративного аналізу художнього твору (за Ольгою Куцевол) [13-14] та ін.

Модифікована типологія сучасного компетентнісно-діяльнісного уроку літератури може бути представлено в такому варіанті: настановно-мотиваційний урок літератури, урок вивчення життєпису письменника, урок вивчення та аналізу художнього твору, урок вивчення теорії літератури та літературно-мистецьких явищ, урок мовленнєвого розвитку учня-читача, урок позакласного читання та літератури рідного краю, урок системно-узагальнювального повторення літературного матеріалу, урок рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей. Види/різновиди компетентнісно-діяльнісного уроку літератури можуть бути такими:

1. Наставовно-мотиваційний урок (Н-МЛ):

1.1. Увідний.

1.2. Вступний.

2. Урок вивчення життєпису письменника (ВЖП):

1.1. Авто- та біографічна оповідка (5-7 класи).

- 1.2. Замальовки життєпису письменника (5-8 класи).
- 1.3. Розповідь про життя та творчість (7-9 класи).
- 1.4. Життя і творчість письменника (10-11 класи).
- 1.5. Життєвий і творчий шлях письменника (10-11 класи).
- 1.6. Нарис життя і творчості письменника (10-11 класи).
2. **Урок вивчення та аналізу художнього твору (ВАТ):**
 - 2.1. Духовно-естетичне сприйняття твору (5-7 класи).
 - 2.2. Художнє сприйняття та осмислення твору (8-9 класи).
 - 2.3. Аналітико-синтетична робота над текстом (10-11 класи).
 - 2.4. Інтерпретування художнього твору (8-11 класи).
3. **Урок вивчення теорії літератури та літературно-мистецьких явищ (ВТЛ):**
 - 3.1. Контекстне вивчення теоретико-літературних понять
 - 3.2. Формування теоретико-літературних понять.
 - 3.3. Вивчення теоретико-літературних тем.
4. **Урок розвитку комунікативно-мовленнєвої діяльності (РК-МД):**
 - 4.1. Художнє (виразне) читання текстів твору.
 - 4.2. Складання та написання творчих робіт.
 - 4.3. Творча, мистецька діяльність учня-читача.
 - 4.4. Аналіз літературно-творчих робіт.
5. **Урок позакласного читання та літератури рідного краю (ПЧ/ЛРК):**
 - 5.1. Вступний урок-презентація (настановно-мотиваційний – літературно-мистецький огляд).
 - 5.2. Урок-спілкування (за літературним твором, творчістю митця – монографічно-оглядовий урок).
 - 5.3. Урок-діалог за проблемою твору.
 - 5.4. Урок-відгук за прочитаним твором (за вивченою творчістю письменника).

- 5.5. Підсумково-рекомендаційний урок (результативно-творча робота учня-читача – узагальнювальний огляд).
- 6. Урок системно-узагальнюючого повторення літературного матеріалу (С-УП):**
- 6.1. Системно-узагальнювальне повторення літературної теми.
- 6.2. Системно-узагальнювальне повторення літературного розділу.
- 6.3. Системно-узагальнювальне повторення курсу літератури.
- 7. Урок рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей із літератури (Р-ККЛ):**
- 7.1. Вхідний (поточний) контроль знань, норм і цінностей із літератури.
- 7.2. Тематичний (підсумковий) контроль знань, норм і цінностей із літератури.
- 7.3. Урок аналізу та вдосконалення літературної компетентності учня-читача [43-45].

Запропонована модифікована класифікація сучасного компетентнісно-діяльнісного уроку української літератури як варіант організації літературної освіти на системному рівні, з урахуванням можливих методичних синергій у виборі едукативних (педагогічних, навчальних) ситуацій заняття враховує, на нашу думку, названі вище характеристики. Тому вважаємо, що такий набір типів і видів/різновидів уроків літератури забезпечуватимуть акме-розвиток для обох суб'єктів літературної освіти в досягненні планованого (заданого) кінцевого результату. Дана класифікація стала предметом не тільки розгляду, а й апробації в середніх навчальних закладах Миколаївщини та України, одержала схвальні відгуки науковців, методистів, практиків й учнів-читачів експериментальних шкіл.

3.2.2. Класифікація уроку (заняття) літератури зі змінною нестандартною структурою (новаційна)

Класифікацію уроків/занять літератури зі змінною нестандартною структурою ми вважаємо новаційною, базовою основою для неї слугує лекційно-семінарська форма організації навчання. Така система навчання знайшла своє в обґрунтування дидактиці та випробувана практиками: Н. Островерхова [20], С. Скляр, Л. Нечволод [21], С. Буряк, Г. Острова [4]. У методиці літератури лекційно-семінарське навчання описано в поодиноких публікаціях: Олександра Бандура, Ніла Волошина [19], Зоя Шевченко [33], Ольга Куцевол [13]. Розуміння «новація» будемо потрактовувати, виходячи з висновку філософа Анни Стешенко: «Традиція – це спосіб даності смислів минулого в актуальному досвіді сучасного, що вимагає аналізу минулого, сучасного та майбутнього як часових модусів; сукупність онтологічних універсальних структур і присутності «смислів-до» в просторі «смислів-тепер». Стосовно новації, то існуючи в діалектичній єдності з традицією, це явище культури, яке було відсутнє на попередніх стадіях її розвитку, але яке з'явилося та отримало визнання, закріплення» [29, с. 17].

Новація (латин. *novatio* – оновлення, зміна, від *novo* – оновлюю) як процес не означає відмову від традицій, а в багатьох випадках спирається на них. Якщо «нове» затребуване, воно кимось осмислюється, по-новому структурується/переструктурується, оновлюється, зберігається й органічно входить в існуючу структуру традиції і, завдячуючи їй, передається в часі та просторі. Якщо цього не відбувається, то новація вибудовується на основі іншої традиції. Розробляючи новаційну класифікацію уроків літератури, виходимо з того, що створення новацій – це процес, що належить самій традиції; новаційними вважатиметься лише

та класифікація, яка може виводитися з традиційної як її наслідок або/й результат її функціонування в дидактиці чи методиці навчання літератури.

Отже, конкретна новація може бути унікальною і розглядатися такою тільки тоді, коли спирається на традицію, відповідно такий механізм може сприяти систематичному поновленню новації і потенційно може також створювати традиції. Подані дві наступні класифікації нами вибудовувалися відповідно до вище названих філософських рецепцій «традиція» – «новація» як своєрідного діалогу, що виникає між «відправником» та «отримувачем» художньої/літературознавчої/методичної інформації.

Маємо означити ще один аспект появи наступної новаційної класифікації зі змінною нестандартною структурою. Ключовим тут є поняття «нестандартна». Якщо в традиційній типології прийнятним є вживання поняття «стандартний урок», такий, що відповідає усталеній структурі, напрацьованим традиціям, то в запропонованій нами – розставлено інший акцент: що власне новаційного ми внесли в систему уроків української літератури.

У дидактиці ще немає однозначного ставлення до поняття «нестандартний урок», яке з'явилося під тиском певних освітніх обставин у 70-х роках ХХ століття. Надія Островерхова вживає поняття «нетипові форми організації навчання», які відрізняються способами проведення. До них учена відносить: урок-лекція, урок-диспут, урок-гра та ін. [20]. На жаль, автор не подає обґрунтування вживаного поняття, у назві книги використано «нестандартні уроки», а в першому розділі – «нетипові форми», де в чіткій логічній послідовності вибудовано типологію занять лекційно-семінарської системи; у другому розділі наведено зразки уроків/занять як модернізованих форм організації навчання, але вони не

відповідають логіці першого розділу, а представляють переважно «інші форми».

Іван Малафійк уживає лише поняття «нетрадиційний урок» (про це піде мова далі). Нелі Мойсеюк навпаки, послуговується поняттям «нестандартні уроки» як «імпровізоване навчальне заняття, що має нетрадиційну структуру» [17, с. 289]. Напрацьовані варіанти типів/різновидів уроків, які відійшли від шаблону, стандарту, традиції дидакти відносять до уроків з різною назвою. Наблизилася до розрізнення цих понять Наталія Якса, використовуючи назви: «традиційні», «нетрадиційні», «нестандартні» та «інноваційні» уроки [46, с. 181-183]. Науковець зробила спробу виявити ознаки традиційного уроку (домінувальна роль вчителя на уроці), які існують з 50-х років до нашого часу; нетрадиційні уроки незвичайні за замислом, організацією, формою проведення; нестандартні уроки – уроки, які мають незвичну, нестандартну методичну структуру (інтегровані, бінарні); інноваційні уроки як такі, що містять щось нове та оригінальне [46, с. 182-183].

Методисти літератури не розрізняють, а паралельно послуговуються названими поняттями. Ніла Волошина вживає поняття «новаторські форми занять» (лекції, семінарські заняття – з 8 класу, учнівські конференції, співбесіди, диспути, практикуми, консультації, конкурси на кращий учнівський твір тощо) [19, с. 156]. Ганна Токмань пропонує на підставі новаторства уроки поділяти на традиційні і нестандартні; останні класифікуються «за типом інноваційності, введеної у зміст і форму заняття (інтегральні уроки; рольові уроки; мистецькі уроки; уроки-літературні мандрівки; інноваціо-технологічні уроки; уроки вищої школи; уроки літературознавчих студій) [30, с. 108-110]. Олена Горб, зважаючи на прогресивні технології, пропонує ввести в методику поняття «урок неусталеної структури» (УНС), «неусталена» розуміється як «змінна,

нетрадиційна структура за змістом, побудовою, організацією навчальної діяльності, що цілком виправдана і широко практикується нині в школі» [5, с. 8].

У системі літературної освіти вчителями напрацьовано моделі уроків нестандартних/нетрадиційних уроків, які багаті за змістом та різноманіттю форм, методів і прийомів. На жаль, колеги теоретично не обґрунтовують використання тої чи іншої організаційної форми навчання, методу чи прийому, використаного засобу, а лише пропонують готовий варіант моделі. Типологічний набір названих типів/різновидів уроків численний. Звернемося до потужного досвіду Олега Демчука, заслуженого вчителя України, переможця всеукраїнського конкурсу «Учитель року - 1998», який є автором посібників нестандартні уроки: урок-гра, - дослідження (літературознавче, філософське, психологічне, соціологічне, етичне, естетичне), - вікторина, - лекція різних типів (лекція-візуалізація, - дослідження, - коментар, лекція з елементами бесіди, лекція з елементами евристичної бесіди). Проаналізуємо останній із названих уроків – «Лекція з елементами евристичної бесіди. Модернізм як художньо-естетична система, її витoki та теоретики»: структурно він складається з теми, мети, обладнання, літератури; хід уроку включає: 1) організаційний момент (автор його не розписав), 2) вступне слово (подано вислів Г. Бокля про продуктивність праці), питання для перевірки знань (наведено їх перелік), 3) оголошення теми і мети уроку (записи відсутні), 4) виклад матеріалу (наводиться фактаж, доповнюється розповідь ілюстративним матеріалом, робота з теоретико-літературними поняттями «модернізм і його ознаки», самостійна робота учнів зі статтями, цікаві питання для ерудитів), 5) підсумок уроку (наведено 3 запитання), 6) домашнє завдання (опрацювати лекцію, виписати визначення декадансу і авангардизму). Інформативно урок насичений, з цікавим фактажем, але немає, на нашу думку, головного:

чи відповідає наведене заявленому типові, чи стає зрозумілим суб'єктам літературної освіти, що і як кожен має реалізовувати, як діяти, коли це лекція з евристичною бесідою? У різноманітні нестандартних форм, методів і прийомів автор намагається представити життєпис письменника. Але розроблені матеріали є готовим цілісним продуктом, який не дає відповідь на питання: як ті чи інші моделі уроків можуть «народитися» у свідомості іншого вчителя, адже скопіювати Демчука нікому і ніколи не вдасться, тут важливо процесуальне розуміння появи таких уроків [67-8]. Наприклад, Любов Нечволод, наводить до двох десятків у своєму посібнику таких занять: урок-монолог, - есе, - диспут, - діалог, - інтерв'ю, - філософське (-психологічне) дослідження тощо. Авторка представила зацікавленим колегам розробки уроків і тільки в одному зроблено спробу надати роз'яснення щодо обраної форми, структури: «Урок на тему: «Семінар читачів» за поезією Лесі Українки» [22, с. 17-22]. Модель наведеного заняття орієнтує вчителя, що структурно він складатиметься з міні-уроків: процедурний міні-урок, літературний міні-урок, читацький діалог «учитель-учень», заповнення журналу діалогу, блиц-міркування, коментування вчителем записів журналу діалогу, моніторинг свого читання і його прогресу. Цінними в даній розробці, на наш погляд, є два моменти: понятійний словничок «міні-урок – короткий цілеспрямований фрагмент уроку, який має спільну ідею та тему, що їх необхідно довести до відома учнів» і практично до кожного такого «міні-уроку» авторка ставить мету, з якої стає зрозумілою роль кожного суб'єкта (чого не скажеш про всі останні уроки). Зразки уроків, не традиційних за формою організації навчального процесу, подано в посібниках за редакцією С. Скляр, Л. Нечволод [21], а також С. Буряк, Г. Острова [4], де також наявні завершені варіанти конспектів уроку без коментарів, методичних порад, у вступних статтях подано роздуми про необхідність переорієнтування у викладанні літератури, яке може вибудовуватися за своєрідною формулою: «творчість

автора + творчість школяра + творчість учителя = урок як новий твір мистецтва» [4, с. 4].

Аналіз запропонованого свідчить, що більшість розроблених моделей уроків є кінцевим продуктом учительської практики, який вибудовано на класичній структурі, переважно збережено традиційні компоненти та етапи уроку, з повною відсутністю будь-яких методичних коментарів, роз'яснень щодо обраної форми.

Стан підготовки та розроблення нестандартних/нетрадиційних уроків у дидактиці та методиці викладання літератури потребує понятійного уточнення та побудови такої структури уроку/заняття, де буде враховано виявлені позитиви та недоліки теоретичного і практичного спрямування. Для нас також важливо на процесуальному рівні та за конкретними методичними приписами чи алгоритмом запропонувати механізм, за допомогою якого учитель зможе розробити авторський урок/заняття з оптимальним і доцільним набором форм, методів, прийомів і засобів, які узгоджуватимуться з метою та типом заняття. Як варіант, **нестандартні уроки літератури** – це заняття з оновленою або/й зміненою структурою, яка продиктована метою літературної діяльності, ступенем домінування едукативних (педагогічних) ситуацій на уроці/занятті, ролі в них суб'єктів літературної освіти та відповідає рівневі літературного розвитку учнів-читачів. Зважаючи на це, типологічна класифікація може бути такою:

Новаційна класифікація уроку (заняття) літератури зі змінною нестандартною структурою

1. Лекція за літературно-мистецьким матеріалом.
2. Семінарське заняття за літературно-мистецьким матеріалом.
3. Учнівська (читацька, літературно-мистецька) конференція.

4. Лабораторне заняття, лабораторна робота за літературно-критичними (історико-літературними, архівними, мемуарними та ін.) матеріалами.
5. Літературознавчий практикум (лінгвістичний, із виразного читання).
6. Урок- (заняття-) консультація з літератури.
7. Залік, колоквіум за літературно-мистецьким матеріалом.
8. Факультативне заняття за літературно-мистецьким матеріалом.
9. Елективні літературно-мистецькі заняття (курси за вибором учня-читача).
10. Індивідуальна робота з учнем-читачем, додаткове індивідуальне заняття з літератури (ДІЗЛ).
11. Тематична атестація літературної компетентності учня-читача.

Подане засвідчує, що запропоновані типи активними можуть бути в класах, які поглиблено вивчають українську чи світову літературу, у старшій профільній школі з різними напрямками, наприклад, філологічний, гуманітарний, гуманітарно-правовий, художньо-естетичний, природничо-математичний та ін. Якщо приймаємо таке висхідне розуміння, то тоді «урок-естафета, - вікторина, - казка» і т.д. у старшій профільній школі, на нашу думку, є недоречними. Завдання старшої школи – орієнтування на майбутню професійну діяльність, підготовка до більш самостійної активної читацької діяльності, здатності працювати в різних режимах здобуття інформації, оптимально-доречної віддистанційованості вчителя під час співпраці та ін. Це, за нашим переконанням, стосується й класів, де поглиблено вивчається література. Розробляючи дану класифікацію, автор не ставив за мету форми вищої школи механічно перенести до середньої, а адаптувати й мудро використати – це наша мета і завдання, щоб спрацювати на випередження. Запропонована типологія автором

неодноразово репрезентувалася на численних семінарах методистів обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, для вчителів-практиків, студентів філологічних факультетів, починаючи з 2005-06 н.р. і знайшла своє втілення в Концепції літературної освіти школярів у системі профільного навчання (проект), яка була видрукувана в багатьох фахових виданнях протягом 2006-2007 років, у цілій серії видань [38-41].

3.2.3. Класифікація уроку (заняття) літератури зі змінною нетрадиційною структурою (новаційна)

Ми вже означили, що в дидактиці, методиці та практиці поруч уживаються поняття «нестандартний/нетрадиційний» урок. За нашим переконанням, ці поняття не є одновимірними, ідентичними чи навіть синонімічними. Тому важливо виявити їх дефініційне наповнення, відмінності та архітектонічні складові.

Іван Малафіїк вважає, що нетрадиційний урок є розвитком структури традиційного уроку [15]. Традиційний у його розумінні: складається з елементів, які можна знайти в більшості уроків. «Нетрадиційний – це такий урок, – стверджує І. Малафіїк, в якого його традиційні елементи виконуються нетрадиційними способами і на цій основі структура цього уроку суттєво відрізняється від структури традиційного уроку. ... нетрадиційний урок – це розвиток, рух структури традиційного уроку» [15, с. 281]. На жаль, автор уникає такого поняття як «нестандартний урок», і всі нові типи/різновиди уроків відносить до нетрадиційних, з чим важко погодитися.

Наталія Якса нетрадиційні уроки потрактовує як «незвичайні за замислом, організацією, формою проведення, спрямовані на урізноманітнення життя школярів, підвищення інтересу до уроку, школи, створення позитивної емоційної атмосфери, атмосфери співпраці, спільної творчості, активної пізнавальної діяльності самих учнів» [46, с. 182]. Однозначним має бути розуміння, що типи/різновиди нетрадиційних уроків, які називаються дидактами і методистами навчальних предметів, мають перебувати в ощадному режимі, проводитися вчителями принагідно, «як розрядка, як свято для учнів» (Н. Якса).

З новим поглядом підійшла до цього Ганна Токмань. Учена віднесла їх до групи «уроків за рівнем інноваційності», де в ній виокремила «рольові уроки» («урок-доля», - суд, - літературна кав'ярня, - літературний салон, - прес-конференція та ін.), «мистецькі уроки» (урок-реквієм, - концерт, - драма, - вернісаж, - казка, - концерт, - пейзаж, кіноурок, собор муз тощо), «уроки-літературні мандрівки» (урок-музейна екскурсія, - мандрівка стежками письменників, урок історичної епохи, урок художнього світу твору), «урок літературознавчих студій» (урок літературознавчого аналізу, - біографічний, - компаративний, - феміністичний, - гендерний тощо) [30, с. 1087-110]. Науковець робить лаконічний методичний коментар до кожного типу, виявляє деякі особливості того чи іншого виду.

Новаційна класифікація уроку (заняття)

з літератури за нетрадиційною структурою

1. Урок- (заняття-) театреалізація, інсценізація, візуалізація за літературно-мистецьким твором.
2. Кіно- (теле-, відео-)урок (-заняття) за літературно-мистецьким, історико-літературним матеріалом, творчість письменника (-ів).

3. Урок- (заняття-) літературознавче дослідження (філософське, психологічне, соціальне, гендерне, феміністичне, лінгвістичне та ін.).
4. Урок- (заняття-) імітаційно-дидактична гра (аукціон, турнір, прес-конференція, інтерв'ю, подорож).
5. Етюдне заняття з літератури, урок-заняття есе за художнім твором (за статтю письменника, митця).
6. Урок- (заняття-) дискусія, диспут за літературно-мистецьким матеріалом (творчістю письменника).
7. Урок- (заняття-) коментар; роздум.

Урок/заняття з літератури за нетрадиційною структурою, у нашому розумінні, немає жорсткої структури як класичний, традиційний урок, автори таких моделей не витримують етапи та складові уроку, для них важливо віднайти таку форму, яка руйнує стереотипи урочної системи, наближена до життєвих або/і професійних інтересів школярів, учителів. Кожен із них демонструє ті ролі, які задані формою чи видом якоїсь діяльності і відтворюють шляхом імітування чогось: телепередачі, гри, театрального чи/і літературно-музично-драматичного дійства, перебувати в ролі дослідника, критика, ілюстратора, коментатора, експерта, рецензента тощо художнього твору чи творчості письменника в цілому чи наслідувати народні традиції, свята, обряди, де засобом слугуватиме літературно-мистецький матеріал. Такі уроки мають право на життя, бути в системі роботи вчителя, але в обмеженій кількості, бо потребують окрім довготривалої підготовки, ресурсних витрат тощо, а головне – вони мають забезпечити літературні досягнення для кожного учня-читача. Названі типи/види уроків можуть бути переведені як навчальна, навчально-мистецька тощо ситуація, бути органічною складовою традиційного або оновленого уроку/заняття, щоб забезпечувати вибудований нами набір функцій сучасного компетентнісно-діяльнісного уроку літератури.

Виділення функціонального набору для сучасного уроку літератури нами здійснювалося, виходячи з розуміння філософів даного поняття. Функція у філософському розумінні – зовнішні прояви властивостей будь-якого об'єкта в даній системі. Тому функції процесу навчання й уроку це і є їх властивості. Від знання про них залежить наскільки збагатиться професійно-фаховий досвід словесника, що в кінцевому результаті дозволить урок моделювати й реалізовувати більш ефективно, щоб кожен суб'єкт співпраці одержував задоволення й досягав свого результату.

Ураховуючи змістове наповнення даного поняття, напрацювання теоретиків і практиків, які представлено нами вище, можемо запропонувати можливий варіант функцій уроку літератури:

- *емоційно-ціннісна* (виховна, пробудження учнів-читачів до розуміння, вибору, здатності жити і діяти за такою системою цінностей, яка допоможе йому бути успішною людиною, Я-особистістю, не зважаючи на різні соціальні впливи);
- *розважально-гедоністична* (духовна насолода, наповнення уроку атмосферою радості і духовного піднесення, які допоможуть на цей час забути прикrostі і неприємності, відчувати духовне піднесення і розсіяти нудьгу, чергуючи з інтелектуальною діяльністю, не абсолютизуючи гедоніку);
- *емпатійна* (когнітивний рівень уроку – здатність учня-читача до адекватного розуміння літературного персонажа, автора, учителя, товариша; емоційний рівень – здатність до співпереживання; поведінковий – не тільки розуміє емоційний стан, але надає активну підтримку; або інтелектуальна реконструкція внутрішнього світу літературного героя, або інтуїтивне пізнання емоційного стану іншої особистості, або здатність прилучитися до її емоційного життя,

розділити її емоційний стан і, по можливості, допомогти – вибір читацької стратегії залишається за кожним суб'єктом);

- *перцептивна* (пізнати партнера співпраці й самоутвердитися в його очах і у своїх; скласти більш або менш об'єктивне враження про те, що являє собою партнер по спілкуванню/співпраці або/і віртуальний літературний персонаж, автор тощо, проникнути в його внутрішній світ, зрозуміти мотиви поведінки, звички, ставлення до фактів дійсності);

- *когнітивно-компетентнісна* (забезпечення здатності, готовності, умотивованості суб'єктів відшукувати, обробляти, адаптувати, трансформувати, продукувати, цінувати здобуту інформацію про об'єкт/суб'єкт для досягнення мети літературної освіти, результату співпраці, вироблення комунікативно-мовленнєвого продукту під час читацької діяльності як творча, успішна, компетентна Я-особистість (виходимо з того, що людина як інфооб'єкт світу, за когнітивно-компетентнісною парадигмою Валерія Меськова, має пройти життєвий шлях когнітивного суб'єкта в суб'єкт-суб'єктних освітньо-культурологічних середовищах від навчання за рівнями: *контент, знання* → *смисли, мета знання* → *ідеї, моральні цінності*, щоб стати суб'єктом культури. Запропоноване узгоджується з базовими принципами по Делору: «учитися пізнавати» - «учитися робити» - «учитися жити разом» - «учитися жити»);

- *операціонально-мотиваційна* (урок вибудовувати з урахуванням не стільки технологічних приписів для досягнення мети, запланованого кінцевого результату кожним, а як можливості суб'єктів у реалізації себе, трансформації себе, середовища й інших суб'єктів шляхом прогнозування СНЦ (системи навчальних цілей), планування досягнення результату, вибору оптимальних методів і прийомів для його досягнення та репрезентації, набуття здатності до

рефлексивно-корекційних дій, щоб знову вибудовувати свою перспективу акме-розвитку засобами літератури за технологічною парадигмою: **цілі – процедура – результат – оцінка й контроль – візуалізація**);

- *комунікативна* (обмінюватися не лише інформацією, а ставленням до прочитаного/почутого/ побаченого, матеріалізуючи в читацький продукт, який відповідає специфіці літератури як мистецтву слова, його потребам, бажанням, мотивам, системі цінностей тощо);

- *інтерактивна* (налагодити спілкування «автор – художній твір – учні-читачі – засоби комунікації – учитель літератури», яке не обмежується лише потребами здобування або/і передавання інформації, а й передбачає певний вплив на інших/інше, зміну їх поведінки, діяльності, ставлення тощо);

- *плюральна* (урок літератури взагалі та вивчення літературного матеріалу (художнього твору, наприклад) допускає співіснування двох і більше позицій на одне і теж явище як єдиного (одиночного) і своєрідного (неповторного); право вибору учнями-читачами, учителем літератури з різноманіття свого шляху досягнення результату, сприйняття і розуміння, у висловленні своєї позиції, її відстоюванні, бути оригінальним, незвичайним і, можливо, неповторним; кожен суб'єкт літературної освіти має розуміти існування множинності різних рівноправних, незалежних і непокєднуваних, на перший погляд, форм у здобуванні знань, методологій (шляхів) пізнання, форм буття і суб'єктів соціально-культурного життя; важливо утвердити у свідомості суб'єктів істину, що світ взагалі і кожного зокрема пізнається, сприймається на основі плюралізму **фактів**, щоб одержати єдність висновків з одного і того ж питання, уникнути плюралізму помилок, відійти від

загальнопопулярного багатослів'я, консолідуючись у думках, позиціях і діях на основі методології та переконливих фактів);

- *сингулярна* (здатність суб'єктів літературної освіти, використовуючи перспективні інноваційні технології, потужні ІКТ, електронні програмні засоби досягати в прискореному темпі результату під час планувальної діяльності вчителя й учня-читача, виконання літературно-мистецьких завдань засобами ІКТ, оперативне здобування інформації та її обміном у різних режимах (он-лайн, чат, скайп тощо) шляхом Інтернет-зв'язку) – *інтерпретацію технологічної сингулярності подаємо за Вернером Вінджемом* – прим. В.Ш.);

- *едукативна* (забезпечення триєдності уроку (виховання, розвиток, навчання) на міждисциплінарному рівні із залученням інтегрованих знань різних наук: філософія, психологія, фізіологія, педагогіка, літературознавство, мистецтво, лінгводидактика, україно/народо/людинознавство, валеологія, інформатика, природознавчі дисципліни та ін. з метою формування особистості, здатної одержати знання, адаптувати до читацьких і життєвих завдань; увійти в міжпредметний простір, із інформаційної синергії вибрати ту, яка допоможе зрозуміти, відчувати красу мистецького тексту, матеріалізованого різними засобами: слово, звук, фарба, граніт, глина та ін., щоб наповнити свій простір високохудожніми творами, розвинути художньо-естетичні смаки, стати людиною культури, яка захоплюється своїм і толерантно ставиться до інших культур);

- *організаційно-діяльнісна* (стратегічна як система компетенцій, загальних умінь і навиків, норм читацької діяльності школяра щодо аналізування, синтезування, узагальнення, структурування, унормування, тезування тощо; набір сформованих психологічних якостей (пам'яті, уваги, спостереження й т. ін.), мислення

(відтворювального, критичного, образного, творчого); використання різних і декілька джерел інформації (на папероносіях, аудіо-відеоматеріали, Інтернет-ресурси тощо); прийоми збору та трансформування здобутої інформації, адаптування до читацьких, професійних, соціальних інтересів і т. ін.).

Попередньо можемо зробити висновки:

- запропонований набір функцій, на наш погляд, ураховує державні документи, концепції й положення, філософські, культурологічні, літературознавчі, методичні, естетичні, етичні, технологічні, психолого-педагогічні, народознавчі та інші підходи в організації літературної освіти взагалі та уроку літератури зокрема;

- наведена класифікація уроків/занять, звичайно, є неповною. Автор не ставив за мету системно представити дану типологію в дослідженні та розкрити архітектуру видів таких уроків/занять у системі літературної освіти. Це та перспектива, яка може бути продовжена у вивченні як проблеми на системному рівні з розробленням структури, змістового наповнення та ін. [43-45].

3.2.4. Класифікація уроку (заняття) літератури

із використанням педагогічних технологій навчання (інноваційна)

Для нас важливо окреслити ще один перспективний напрям розроблення методики і технології сучасного уроку в контексті типологічної класифікації, який структурується за рівнем інноваційності. На такому напрямку акцентують нашу увагу дидакти і методисти (Володимир Бондар, Іван Малафійк, Наталія Якса; Анатолій Градовський,

Світлана Жила, Ольга Куцевол, Ганна Токмань). Таку класифікацію ми називаємо інноваційною. Виходимо з розуміння сутті педагогічної інновації (від. лат. «новина», «оновлення», «зміна»): ідея, яка є новою для конкретної особи; ідея, для реалізації якої настав час; як результат творчого пошуку, оригінальних і нестандартних рішень; процес створення та поширення нововведень для розв'язання педагогічних проблем (за Іваном Кулінічем) [12].

Інноваційний урок, за Наталією Яксою, – це такий «урок, який містить щось нове, оригінальне, творче, привнесу вчителем зміну в цілі, зміст, методи, засоби, а також саму форму організації занять, що за своєю суттю ідентичне поєднанню нетрадиційного та нестандартного уроків» [46, с. 183]. Таке розуміння є прийнятним до нашої концепції сучасного компетентісно-діяльнісного уроку української літератури та даної класифікації.

Інноваційна класифікація уроку/заняття з використанням педагогічних технологій включає: особистісно зорієнтоване навчання; модульно-розвивальне навчання; проектно-моделювальне навчання; адаптивне навчання; інформаційні технології навчання; предметні персонал-технології тощо.

Інноваційна класифікація уроку (заняття) літератури із використанням педагогічних технологій навчання

1. Інтегральний: урок-інтеграція, урок-компаратив літературно-мистецьких знань читача (ІЛ-МЗ).
2. Урок-інтеграція (інтегрований, інтегральний урок літератури: міжнауковий, міжкурсовий, міжпредметний, міжлітературний огляд).

3. Урок-компаратив (типологічний, міжтекстуальний літературно-мистецький огляд; огляд теоретико-літературних знань і художньо-мистецьких явищ).
4. Урок (заняття) з літератури в системі особистісно зорієнтованого навчання учня-читача.
5. Заняття з літератури в системі модульно-розвивального навчання учня-читача.
6. Заняття з літератури за проектно-моделювальною технологією навчання учня-читача.
7. Заняття з літератури в системі адаптивного навчання учня-читача.
8. Заняття з літератури в системі інформаційних технологій навчання учня-читача.
9. Урок (заняття) з літератури в системі предметної персонал-технології.
10. Інклюзивно-дистанційний урок літератури.
11. Урок (заняття) з літератури в системі проблемного навчання учня-читача.
12. Урок (заняття) з літератури за технологією критичного мислення учня-читача.
13. Урок (заняття) культурологічного аналізу літературно-мистецького твору учнем-читачем.
14. Урок (заняття) з літератури в аксіологічному вимірі учня-читача [43].

Перелік технологій навчання ми можемо продовжувати далі, їх сьогодні велика кількість. У залежності від того, за якою технологією хоче працювати вчитель літератури чи організовано педагогічний процес у навчальному закладі в цілому, має бути і відповідна класифікація уроків,

яка, однозначно, має бути узгоджена з самою технологією. Якщо цього не відбувається, то вчитель лише на локальному рівні робить спроби урізноманітнити систему уроків, викликати інтерес у суб'єктів літературної освіти чи колег, батьків, адміністрації. Без системного підходу сподіватися на результат мало ймовірно. Тому подана інноваційна класифікація є перспективною, може бути окремих науковим дослідженням (і не одним), а наше завдання – подати типологію уроків за рівнем інноваційності з використанням тої чи іншої технології та продемонструвати деякі типологічні зразки в практиці літературної освіти учнів-читачів та професійно-фахової діяльності вчителів.

3.3. Архітектоніка сучасного компетентнісно-діяльнісного уроку літератури (К-ДУЛ): технологічні моделі

Навчально-методичні моделі компетентнісно-діяльнісного уроку української літератури (К-ДУЛ) нами вибудовувалися з урахуванням проектно-конструкторської технології планування вивчення курсу літератури, літературної теми, уроку літератури в професійно-фаховій діяльності вчителя літератури та програми вивчення літературної теми для учня-читача як траєкторія його літературного розвитку. Технологія такого планування впроваджено в навчальних закладах України, результати було представлено на Всеукраїнських і міжнародних виставках досягнень освіти, описано в публікаціях автора [36-45].

У даному параграфі з означеної технології нами буде представлено складові проектно-конструкторського планування/розроблення моделі компетентнісно-діяльнісного уроку літератури та програми вивчення літературної теми для учня-читача. Наведене засвідчує те протиріччя, яке сьогодні ще не розв'язано. Сьогодні декларуються особистісно орієнтовані

стосунки між суб'єктами педагогічного процесу, але конкретних механізмів у їх забезпеченні не представлено або вони реалізуються вчителем на локальному рівні. Для нас важливо, щоб співпраця між суб'єктами літературної освіти вибудовувалася в системі, за чітко виписаними правилами, модель стосунків була гнучкою і враховувала особливості кожного та літературно-мистецький матеріал, який має бути розглянутий у відповідності до планованого (заданого) результату.

Проектно-конструкторська модель сучасного уроку української літератури за компетентнісно-діяльнісною парадигмою складається з двох частин: I. Інформаційна картка уроку (10+2 позиції), II. Технологічної моделі уроку/заняття з літератури, яка чітко структурована: зачин уроку/заняття, основна частина, кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань, розв'язка уроку/заняття. Кожна із частин моделі має свої компоненти літературної освіти та набір едукативних (педагогічних) ситуацій, які узгоджуються між собою відповідно до прогнозованої мети, результату, змісту літературно-мистецького матеріалу, рівня літературного розвитку учнів-читачів та професійно-фахового вчителя літератури, типу навчального закладу тощо.

Інформаційна картка уроку літератури (К-ДУЛ) складається з 10+2 елементів: тема уроку за програмою, 1) тема уроку, 2) мета літературної освіти, 3) змістові лінії літературної освіти, 4) компетенції учня-читача, 5) очікувані (плановані) результати, 6) тип і різновид уроку (заняття), 7) теоретико-літературні поняття, 8) літературно-мистецькі зв'язки, 9) наочні засоби навчання, 10) варіативне домашнє завдання, використана література. Перший й останній елемент нами не нумерується, бо вони є константувальними, останні – моделюються вчителем і їх зміст залежить від названих вище факторів. Технологічна модель та її архітектоніка нами вибудовувалася з урахуванням досліджень багатьох учених (В. Бондар, В.

Букатов, О. Вишневський, О. Єршова, Л. Забашта, Н. Клокар, О. Куцевол, І. Малафійк, А. Мельник, Л. Мірошніченко, Н. Мойсеюк, О. Ніколенко, Л. Пироженко, О. Пометун, М. Поташник, І. Сенновський, П. Третьяков, А. Фасоля, А. Фурман, В. Шоган, Ф. Штейнбук, І. Якиманська, Н. Якса), дидактичних засад, особливостей предметної методики і літератури як мистецтва слова та власного досвіду в ролі вчителя літератури, директора школи, методиста, науковця [36-45].

Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнями-читачами за компетентнісно-діяльнісною парадигмою технологічної моделі складається з етапу **зачин** уроку/заняття, куди входять такі **компоненти**: чуттєво-естетичний компонент літературної освіти (Ч-ЕК ЛО), настановно-мотиваційний компонент літературної освіти (Н-МК ЛО); **основна частина** (кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань (Л-МЗ): орієнтаційно-прогностичний компонент літературної освіти (О-ПК ЛО), змістово-пошуковий компонент літературної освіти (З-ПК ЛО), операційно-діяльнісний компонент літературної освіти (О-ДК ЛО), системно-узагальнювальний компонент літературної освіти (С-УК ЛО); **розв'язка** уроку/заняття: рефлексивно-корективний компонент контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів (Р-КК ЛО), духовно-естетичний компонент літературної освіти (Д-ЕК ЛО).

Проектно-конструкторська модель компетентнісно-діяльнісного уроку української літератури (К-ДУЛ) і програма вивчення літературної теми для учня-читача (ПВТЧ) можуть розроблятися суб'єктами літературної освіти за допомогою електронної програми «ЕКУЛ» - електронний конструктор уроку літератури, про який мова йшла в 2 розділі.

**Композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва
вчителя-літератора з учнем-читачем
за компетентісно-діяльнісною парадигмою**

**Тип уроку: *настановчо-мотиваційний урок літератури (Н-МЛ) -
увідний***

Різновиди уроку (навчальні ситуації): *увідний; вступний*

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

- 1.1.** Інтрига-коментар вислову (ідея дня; вислів-твердження; мотто уроку, літературної теми).
- 1.2.** Особистісно значіма деталь, факт, сцена з художнього твору.
- 1.3.** Життєва ситуація письменника, учня-читача; духовно-мистецька подія...

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

- 2.1.** Літературно-мистецька «хвилинка» (читання творів учнями, які були підготовлені протягом літніх канікул, чверті, самостійного читання тощо).
- 2.2.** Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.3.** Визначення та формулювання особистісно важливих цілей читацької діяльності.
- 2.4.** Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.5.** Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

**Кульмінаційні моменти розв'язання
літературно-мистецьких завдань**

III. Проективно-операційна лінія **літературно-мистецької освіти**

3.1. Представлення проектно-конструкторської моделі вивчення курсу літератури (ПКМК- __ клас):

3.1.1. Подання моделей вивчення літературної теми у статичній або/і динамічній (ЛСМ – логіко-семіотична модель).

3.1.2. Коментар моделі вивчення курсу (логіко-семіотична модель).

3.2. Обговорення шляхів, кроків виконання ПКМК - __ класу з учнями (по можливості, з батьками):

3.2.1. Підготовка моделі компетенцій учня-читача, траєкторії літературного розвитку на новий навчальний рік.

3.2.2. Способи фіксації запропонованої моделі літературної теми.

3.2.3. Робота із запропонованим варіантом Програми вивчення літературної теми учнем-читачем (протягом чверті).

3.2.4. Коригування, унесення змін, доповнення.

3.3. Презентація програми, підручників, посібників, хрестоматій

3.3.1. Представлення виставки художніх творів.

3.3.2. Ознайомлення з примірниками підручників, посібників.

3.3.3. Варіативний вибір учнями, батьками навчальних джерел із літератури.

3.3.4. Консультація читачеві «Особливості нових підручників», «Як працювати з джерелами», «Засоби навчання в досягненні читацьких результатів» та ін.

3.4. Поради психолога, медичного працівника, бібліотекаря

3.4.1. Опрацювання пам'яток; рекомендацій і порад до складання моделі компетенцій читача, траєкторії літературного розвитку.

3.4.2. Тестування й індивідуальне обговорення результатів у визначений час.

3.4.3. Знайомство з рекомендаційними списками літератури до вивчення курсу.

3.4.4. Нові можливості використання Інтернет-джерел у курсі літератури та ін.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

4.1. Звіт учня-читача за результатами прочитання художніх творів (улітку, протягом чверті).

4.2. Обмін враженнями від почутого, самостійно прочитаного (чи за творчістю письменника).

4.3. Вхідний контроль літературно-читацького досвіду учнів (тестування, співбесіда, презентація).

4.4. Самооцінювання виконаної самостійної роботи з читання (влітку, протягом чверті).

Кінцівка - розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

5.1. Варіативне особистісно зорієнтоване домашнє завдання.

5.2. Підведення підсумків роботи учнів-читачів.

5.3. Слово-звернення вчителя літератури до учня-читача, батьків, колег.

Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентісно-діяльнісною парадигмою

**Тип уроку: настановчо-мотиваційний урок літератури (Н-МЛ) -
вступний**

Різновиди уроку (навчальні ситуації): увідний; вступний

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово вчителя до учнів-читачів

1.1. Інтрига-коментар вислову до літературно-мистецької теми (ідея дня; вислів-твердження; мотто уроку, літературної теми).

1.2. Особистісно значіма деталь, факт, сцена літературно-мистецького періоду, епохи; духовно-мистецька подія ...

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

2.1. Літературно-мистецька «хвилинка» (читання творів учнями, прослуховування та розгляд мистецьких творів доби).

2.2. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.

2.3. Визначення та формулювання особистісно важливих цілей читацької діяльності.

2.4. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.

2.5. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

**Кульмінаційні моменти розв'язання
літературно-мистецьких завдань**

III. Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти

3.1. Представлення проектно-конструкторської моделі вивчення курсу літератури (ПКМК- __ клас):

3.1.1. Подання моделей вивчення літературної теми у статиці або/і динаміці (логіко-семіотична модель - ЛСМ).

3.1.2. Коментар моделі вивчення курсу.

3.2. Обговорення шляхів, кроків формування літературної компетентності учня-читача (відповідно до попередньо вибудованої моделі компетенцій школяра в системі літературної освіти):

3.2.1. Визначення компетенцій відповідно літературно-мистецькому матеріалові, що вивчатиметься на уроці.

3.2.2. Заповнення понятійно-термінологічного простору учня-читача за літературно-мистецькою темою.

3.2.3. Представлення (спільна вибудова) плану, схеми вивчення матеріалу(інших дисциплін) у співпраці з учнями, учителем літератури.

3.2.4. Коригування, унесення змін, доповнення.

4. Презентація літературно-мистецької теми та її усвідомлення:

4.1. Представлення виставки творів у динаміці та статиці.

4.2. Ознайомлення з фактами теми.

4.3. Усвідомлення літературно-мистецького матеріалу.

4.4. Поглиблення літературознавчої, культурологічної компетенції учня-читача.

4.5. Організація дослідно-пошукової діяльності учня-читача під час заняття (на перспективу домашньої роботи до наступного уроку, упродовж чверті; індивідуально, в парі, в групі; створення проекту тощо).

4.6. Варіативний вибір різних навчальних джерел для поглиблення знань із літературно-мистецької теми.

4.7. Інтернет-джерела для вирішення визначених літературно-мистецьких завдань за темою уроку та ін.

5. Ціннісно зорієнтоване осмислення значимості літературно-мистецької теми в духовному житті людини:

Формування аксіологічної компетенції читача (на прикладах, фактах із життя письменників, літературних персонажів даного періоду тощо).

5.1. Визначення, побудова кожним особистісно важливої, варіативно аксіологічної моделі поведінки.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

4.1. Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності:

4.1.1. Звіт учня-читача за результатами опрацювання різнопланових матеріалів літературно-мистецької теми.

4.1.2. Обмін враженнями від почутого, самостійно прочитаного за темою уроку.

4.2. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів:

4.2.1. Тестування, співбесіда, презентація за результатами читацьких досягнень.

4.2.2. Самооцінювання виконуваної роботи під час опрацювання літературно-мистецької теми.

Кінцівка - розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

5.1. Варіативне особистісно зорієнтоване домашнє завдання.

5.2. Підведення підсумків роботи учнів-читачів.

5.3. Слово-акцент учителя літератури (відповідно до літературно-мистецької теми).

Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем

за компетентнісно-діяльнісною парадигмою

Тип уроку: *урок вивчення життєпису письменника (ВЖП)*

Різновиди уроку (навчальні ситуації): *авто- та біографічна оповідка (5-7 кл.); замальовки життєпису письменника (5-8 кл.); розповідь про життя та творчість (7-9 кл.); життя і творчість письменника (10-11 кл.); життєвий і творчий шлях митця (10-11 кл.); нарис життя і творчості письменника (10-11 кл.).*

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

- 1.1.** Особистісно значіма ситуація з життя письменника для учня-читача.

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

- 2.1.** Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку.
2.2. Визначення особистісно-важливих цілей діяльності.
2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

Кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія **літературно-мистецької освіти**

3.1. Забезпечення «ефекту присутності автора»:

3.1.1. Представлення портрета у статиці, динаміці.

3.1.2. Зоровий і звуковий ряд представлення: голосовий, відеодемонстраційний, матеріально-речовий.

3.1.3. Коментар прізвища, імені, по батькові; псевдоніма; сімейних «прозивань» тощо.

3.1.4. Виставкові композиції з наступним озвученням і багаторазовим використанням/зверненням до неї.

3.1.5. Зачитування спогадів, описів.

3.1.6. Звернення до епістолярію, щоденникових записів.

3.1.7. Розповіді та спогади рідних, знайомих тощо.

3.2. Словесно-зорове представлення життя і творчості письменника (вікові, часові, акцентні моделі вивчення біографії митця):

5-7 кл.: **«життєпис образного типу»:** *«життєвий факт, штрих ← життя автора → художній твір».*

3.2.1. 8-9 кл.: **«життєпис образно-логічного типу»:** *«ситуація, фрагменти ← доля автора → художній текст».*

3.2.2. 10-11 кл.: **«життєпис логіко-образний»:** *«епізоди, умови ← особистість автора і суспільство → літературно-мистецький процес».*

3.3. Ціннісно зорієнтоване осмислення образу автора та його творчості:

3.3.1. Читання й обговорення літературно-критичних матеріалів, художніх творів про письменника.

3.3.2. Виконання дослідно-пошукових завдань учнем-читачем.

3.3.3. Побудова асоціативних моделей-образу митця слова.

3.3.4. Виділення в художньому творі мовних пластів, які не належать персонажам.

3.3.5. Визначення життєвої позиції автора до змальованого в творі.

3.3.6. Зіставлення громадянської позиції автора й зображеного в тексті та ін.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

4.1. Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності:

4.1.1. Звіт учня-читача за результатами опрацювання різнопланових матеріалів із життя та творчості письменника.

4.1.2. Обмін враженнями від почутого, прочитаного про письменника.

4.1.3. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів.

4.1.4. Варіативні завдання домашньої читацької роботи.

К і н ц і в к а – р о з в ' я з к а у р о к у

V. Заключне слово-епілог словесника

5.1. Місце особи письменника в читацькому житті людини.

5.2. Роль образу автора для розуміння змістів (сміслів) художнього твору.

**Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії
співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем
за компетентнісно-діяльнісною парадигмою**

Тип уроку: урок вивчення, аналізу художнього твору (ВАТ)

**Різновиди уроку (навчальні ситуації): *духовно-естетичне
сприйняття твору (5-7 кл.); художнє сприйняття та осмислення
твору (8-9 кл.); аналітико-синтетична робота з текстом (10-11 кл.).***

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

- 1.1.** Особистісно значіма деталь, факт, сцена з художнього твору.
- 1.2.** життєва ситуація письменника, учня-читача.
- 1.3.** Духовно-мистецька подія ...

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

- 2.1.** Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.2.** Визначення особистісно важливих цілей діяльності.
- 2.3.** Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.4.** Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

- 3.1.** Підготовка до сприйняття художнього твору:

3.1.1. Повідомлення біографічних й історичних відомостей для розуміння тексту.

3.1.2. Художньо-мистецький, соціально-побутовий коментар.

3.1.3. Пояснення незрозумілих слів.

3.1.4. Постановка системи запитань-орієнтирів до читання твору.

3.1.5. Розгляд ілюстративного матеріалу до твору.

3.1.6. Прослуховування уривків музичних творів.

3.1.7. Попередня екскурсія до місць, пов'язаних зі змістом художнього твору.

3.1.8. Вибіркове читання твору з навмисне вилученими фразами, репліками.

3.1.9. Незвичний початок вивчення твору з використанням предметно-речових деталей тощо.

3.2. **Моделі вивчення, аналізу, інтерпретування художнього твору:**

3.2.1. 5-7 кл.: «подієвий»: «уривок ← *факт* → головна думка»;

3.2.2. 5-7 кл.: «сюжетний»: «уривок ← *подія* → пафос»;

3.2.3. 5-7 кл.: «пообразний»: «уривок ← *образ-характер* → ідея»;

...

3.2.4. 8-9 кл.: «тематичний»:

«уривок ← *сукупність об'єктів (предмети, явища)* → ідея»;

3.2.5. 8-9 кл.: «проблемний»:

«уривки ← *актуальні сторони об'єкта* → ідея»;

3.2.6. 8-9 кл.: «проблемно-тематичний»:

«уривки ← *об'єкт як реальна дійсність і художнє втілення* → ідея»;

...

3.2.7. 10-11 кл.: «композиційний – подієвий тип: подієво-хронологічний, подієво-ретроспективний, подієво-монтажний, подієво-розповідний»: «сюжетні епізоди, система подій ← *особистість і конфлікт* → художній образ, ідея»;

3.2.8. 10-11 кл.: *«композиційний – описовий тип: «ліричні компоненти (емоції, враження, почуття, думки) ← особистість і конфлікт → художній образ, ідея»;*

3.2.9. 10-11 кл.: *«жанрово-стильовий»: «тематично-проблемні вияви зі стильовим контекстом ← форма бачення й осмислення різноманітності світу → художній образ, ідея».*

4. Етапи ціннісно зорієнтованого сприйняття й осмислення тканини художнього твору (загальний алгоритм):

ХУДОЖНІ ТВОРИ	5-7 класи	4.1. Підготовка до духовно-естетичного сприйняття твору. 4.2. Первинне читання художнього твору. 4.3. Словниково-термінологічна робота. 4.4. Повторне перечитування твору з коментарем. 4.5. Бесіда за змістом прочитаного. 4.6. Різні види й форми переказування. 4.7. Використання окремих елементів аналізу. 4.8. Контекстне сприйняття й прочитання твору (*біографічний, культурологічний контекст). 4.9. Підведення підсумків осягнення змісту твору. 4.10. Творчі завдання (усні й письмові), виразне читання (розказування) творів (уривків) напам'ять.
	8-9 класи	4.1. Підготовка до художнього сприйняття та осмислення твору. 4.2. Самостійне або/і колективне первинне читання художнього твору. 4.3. Словниково-термінологічна робота. 4.4. Евристична бесіда за змістом прочитаного. 4.5. Повторне прочитання з різними видами коментування, інтерпретування уривків твору. 4.6. Використання елементів аналізу художнього твору. 4.7. Підсумкове осмислення змісту і форми твору. 4.8. Контекстне осмислення, виявлення місця (ролі) художнього твору (автора) (*літературознавчо-мистецький, аксіологічний контекст). 4.9. Творчі усні та письмові роботи (завдання), майстерне читання (розказування) творів (уривків) напам'ять.

	10-11 класи	4.1. Підготовка до аналітико-синтетичної роботи над текстом. 4.2. Самостійне (колективне) читання (коментування) художнього твору. 4.3. Обмін враженнями від первинного прочитання тексту. 4.4. Заповнення понятійно-термінологічного поля учня-читача. 4.5. Виконання аналітико-синтетичних дій учнем-читачем за текстом художнього твору. 4.6. Аналізування, інтерпретування, реінтерпретування, постінтерпретування художнього твору. 4.7. Контекстне особистісно-значіме прочитання твору, виявлення місця, ролі автора у вітчизняній і світовій культурі (*історико-літературний, духовно-мистецький контекст). 4.8. Узагальнення та систематизація читацьких вражень, літературо-(філологіко)знавчих компетенцій, навиків старшокласників. 4.9. Літературно-мистецька діяльність читачів: дослідно-пошукові завдання, творчі (усні й письмові) роботи, художнє читання (розказування) текстів (уривків) напам'ять.
--	-------------	--

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

4.1. Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності: звіт учня-читача за результатами прочитання й опрацювання художнього твору, різнопланових літературно-критичних матеріалів за творчістю письменника.

4.2. Обмін враженнями від почутого, прочитаного (за творчістю письменника).

4.3. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів.

4.4. Варіативні завдання домашньої читацької роботи.

V. Заключне слово-епілог словесника

5.1. Місце твору (творчості) письменника, його особи в читацькому житті людини.

5.2. Роль системи образів для розуміння змістів (сміслів) художнього твору (*художній образ, образ-персонаж, - оповідач, - розповідач, - ліричний герой, образ автора, образ читача, образ-пейзаж, - інтер'єр, - екстер'єр).

**Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії
співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за
компетентнісно-діяльнісною парадигмою**

Тип уроку: урок вивчення теорії літератури та літературно-мистецьких явищ (ВТЛ).

Різновиди уроку (навчальні ситуації): а) контекстне вивчення теоретико-літературних понять; б) формування теоретико-літературних понять; в) вивчення теоретико-літературних тем.

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

- 1.1. Особистісно значима деталь, факт, сцена з художнього твору.
- 1.2. Життєва ситуація письменника, учня-читача.
- 1.3. Духовно-мистецька подія ...

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

- 2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.
- 2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.
- 2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

- 3.1. Підготовка до сприйняття теоретико-літературного явища, поняття: «у собі – з автором», «колективно - з учителем»:

3.1.1. *Спостереження та нагромадження певних знань, читацького досвіду у процесі продуктивного читання, активного сприйняття (несприйняття) художнього твору.*

3.1.2. *З'ясування (спочатку для себе), що я сприйняв/не сприйняв як Людина-читач у прочитаному, що/хто «захопив»/«відштовхнув» у тій чи іншій змодельованій автором життєвій ситуації.*

3.1.3. *Попереднє визначення тих літературознавчих явищ «з середини тексту», які допомагають читачеві уявити, побачити представлену автором картину, образ тощо.*

3.2. **Діяльнісно змістова складова осмислення теоретико-літературних явищ, понять: «пояснення – усвідомлення», «разом – самотійно»:**

3.2.1. *Пояснення через з'ясування: первісної етимології - первинної семантики – грамотне формулювання – представлення логіко-семіотичної моделі (у формі образу, символу).*

3.2.2. *Усвідомлення через умотивування: від тексту до поняття – від нього до внутрішньої та зовнішньої потреби, закінчуючи виявом у досвіді читача: «це треба запам'ятати для того, щоб...»*

3.2.3. *Осмислення через практику: виконання варіативних завдань із пакету навчально-пізнавальних дій (системи запитань і завдань за художнім твором, літературно-критичним матеріалом та іншими джерелами):*

а) **на репродуктивному рівні:** наведення прикладів із твору; виявлення нових ознак, які збагачують поняття; «упізнавання» за художнім твором понять, літературознавчих явищ.

б) **на рівні конструювання:** «добудова» знайомого / незнайомого тексту випущеним теоретико-літературним поняттям; моделювання (колективне, групове, парне, індивідуальне) літературознавчого явища; колективне / індивідуальне складання тексту за визначеними ознаками поняття.

в) **на творчому рівні:** конструювання цілісного тексту за вивченим художнім твором; складання власного оригінального тексту; написання

художньо-творчої роботи з урахуванням жанрово-стильової манери письма (за вибором автора, відповідно до рівня реакції на художній твір, розвитку читацьких умінь, досвіду (життєвого й читацького)).

5. Комунікативно-мовленнєва складова усвідомлення через використання теоретико-літературних явищ, понять: «поняття – конструкт»¹

3.4.1. Формування навичок оперування літературознавчими термінами через структурування фрази, речення, тексту.

3.4.2. Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності: звіт учня-читача за результатами опрацювання художнього твору й літературно-мистецького матеріалу, різнопланових літературно-критичних текстів тощо за творчістю письменника.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

4.1. Рефлексія «Я-духовно-естетично збагачена особистість» ...

4.2. Обмін враженнями від почутого, прочитаного (за творчістю письменника, літературно-критичними матеріалами).

4.3. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів.

4.4. Варіативні завдання домашньої читацької роботи.

V. Слово-епілог словесника

5.1. Роль літературно-мистецького явища, поняття у творчості письменника;

5.2. Роль літературно-мистецьких явищ і понять для розуміння змістів (сміслів) художнього твору;

5.3. Необхідність для розуміння його особи й жанрово-родового стилю;

5.4. Місця в літературно-мистецькому просторі, в читацькому житті людини.

¹ Авторський коментар використаних понять:

1. Логіко-семіотична модель конструюється із спеціальних знаків, символів і структурних схем. Вона може бути статичною і динамічною. Представлятися учням до прочитання твору, під час чи по завершенню. Створюватися заздалегідь чи під час читання / коментування / аналізування / інтерпретування художнього твору.

2. Конструкт – словесно-мовне утворення, яке опосередковує сприйняття під час внутрішнього (зовнішнього) з'ясування суті літературознавчого явища, і є основний параметр оцінки, який можна розглядати як можливий результат духовно-естетичного розвитку та читацького досвіду школяра. Таким конструктом (конструкцією, моделлю) можуть бути опорне слово, слова, словосполучення, незакінчене речення й таке ін., щоб можна було учневі-читачу на їх основі будувати свою відповідь, повідомлення, дослідження за літературно-критичними матеріалами, логіко-семіотичну модель, виконувати творчу роботу або проект тощо.

**Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії
співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за
компетентнісно-діяльнісною парадигмою**

Тип уроку: урок розвитку комунікативно-мовленнєвої діяльності (РКМ-Д) – *підготовка, написання та аналіз робіт із розвитку мовлення.*

Різновиди уроку (навчальні ситуації): а) художнє (виразне) читання текстів твору; б) складання та написання творчих робіт; в) творча, мистецька діяльність учня-читача; г) аналіз літературно-творчих робіт.

З а ч и н у р о к у

І. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

1.1. Особистісно значіма деталь, факт, приклад, сцена з художнього твору або/і життєвої ситуації про роль мови й мовлення в житті Людини-читача

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.

2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.

2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.

2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

Кульмінаційні моменти розв’язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти

3.1. Підготовка до складання/написання творчої роботи:

3.1.1. Бесіда про види творчих робіт за художнім твором.

3.1.2. Особливості написання/складання навчальних /контрольних творчих робіт.

3.1.3. Знайомство з жанрово-стильовими та видовими особливостями творчих робіт.

3.1.4. Ознайомлення з текстом/темами творчих робіт, можливими стильовими і жанровими різновидами.

3.1.5. Прийоми збору біографічних, історичних, літературознавчих, мистецьких тощо відомостей для підготовки тексту роботи.

3.1.6. Словникова та термінологічна робота для виконання творчих робіт.

3.2. Операційно-пізнавальна складова комунікативно-мовленнєвих дій учня-читача:

ПЕРЕКАЗИ ЗА ТЕКСТОМ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ:	<i>стислий переказ оповідання, казки, міфу тощо; докладний, вибірковий переказ сцени, картини, дій, епізоду й т. ін.; творчі: від імені літературного персонажа; від 1-ої-2-ої ос. однини, множини; за початком, із введенням нових персонажів, колізій і т. ін.; із власним варіантом експозиції, розв'язки тощо;</i>	1. Навчальний переказ	1.1. Читання/попереднє знайомство з текстом переказу (за художнім твором). 1.2. Словниково-термінологічна робота. 1.3. Бесіда за змістом почутого/прочитаного. 1.4. Складання плану, сюжетної моделі роботи (колективно, у групах та індивідуально). 1.5. Лінгвостилістичний аналіз (коментар) тексту. 1.6. Повторне читання адаптованого тексту для переказу. 1.7. Підготовка чорнового варіанта переказу за різними типами, видами і формами. 1.8. Колективне та індивідуальне редагування тексту роботи. 1.9. Доопрацювання тексту переказу відповідно до виду і форми. 1.10. Переписування підготовленого варіанта роботи. 1.11. Самоперевірка й аналіз написаної роботи учнем-читачем.
---	---	-------------------------------------	---

		2. Контрольний переказ	2.1. Читання адаптованого тексту для переказу. 2.2. Коментар незрозумілих слів. 2.3. Самостійне складання плану, сюжетної моделі тексту роботи. 2.4. Повторне читання адаптованого тексту переказу за змістом художнього твору. 2.5. Написання переказу в чорновому варіанті з урахуванням обраного типу, види, форми. 2.6. Самоаналіз та удосконалення підготовленого варіанта. 2.7. Переписування контрольного переказу за художнім твором. 2.8. Самостійна перевірка підготовленого тексту переказу.
3. Аналіз контрольного переказу	3.1. Вступна бесіда про необхідність удосконалення написаного. 3.2. Загальна оцінка якості написаних переказів. 3.3. Розгляд найкращих робіт, озвучення уривків. 3.4. Колективний аналіз допущених у переказах типових недоліків і помилок. 3.5. Самоаналіз помилок, змістових, мовленнєвих, фактичних, граматичних недоліків (використання кодової таблиці «Основні види помилок, що трапляються в письмових роботах»). 3.6. Лінгвістичний практикум: система вправ і завдань на подолання помилок. 3.7. Узагальнення й систематизація літературних знань, читацьких навичок. 3.8. Визначення диференційованих домашніх завдань до виконання наступних завдань із комунікативно-мовленнєвої діяльності читача.		

Творча робота за текстом художнього твору	<i>Творча робота відповідно до родової, жанрово-стильової манери письма автора, типу мовлення, розвитку читача: складання текстів малої форми (міф, казка, переказ, оповідання тощо; підготовка експозиції до повісті, введення описів різного типу, нових персонажів; складання/написання/підготовка творів-роздумів, творчих проєктів тощо)</i>	4. Навчальна творча робота 4.1. Уведення учнів-читачів у простір тем і форм майбутньої творчої роботи. 4.2. Робота щодо вибору й осягнення теми та основної думки твору. 4.3. Коментування тем, що їх учні не обрали. 4.4. Заповнення понятійно-термінологічного поля учня-читача. 4.5. Варіативне планування й моделювання змісту роботи за колективно обраною темою, проблемою, назвою. 4.6. Колективне добирання епіграфа, складання плану, моделі, сюжетних елементів майбутньої роботи. 4.7. Семінар-тренінг: підготовка варіантів частин роботи (експозиції, вступу, початку основної частини, введення нових сюжетних ліній, літературних персонажів, різних описів, мовних засобів тощо). 4.8. Граматико-лексико-стилістичні вправи за похибками попередніх творчих робіт. 4.9. Написання роботи на чернетці, удосконалення та саморедагування написаного. 4.10. Доопрацювання та переписування підготовленого варіанта. 4.11. Самоперевірка та самоаналіз творчої роботи.
---	--	--

		5. Контрольна робота	5.1. Підготовка до контрольної творчої роботи: 5.1.1. Ознайомлення з тематикою творчих робіт. 5.1.2. Повторення жанрово-стильових та видових особливостей. 5.1.3. Читання, аналіз, коментування й моделювання зразків робіт чи їх уривків. 5.1.4. Граматико-лексико-стилістична робота. 5.1.5. Настанови щодо виконання диференційованих домашніх завдань. 5.2. Написання/складання контрольної творчої роботи: 5.2.1. Стислий коментар до тематичного, жанрово-стильового різноманіття творчих робіт. 5.2.2. Самостійне складання плану, проспекту, моделі творчої роботи, добирання епіграфу (за потреби), необхідних матеріалів. 5.2.3. Написання роботи в чорновому варіанті. 5.2.4. Саморедагування творчої роботи. 5.2.5. Переписування остаточного варіанта тексту роботи.
6. Аналіз контрольної творчої роботи	6.1. Вступні зауваги щодо аналізу перевіреної роботи. 6.2. Мотивація навчальної діяльності читача на вдосконалення написаного. 6.3. Загальна характеристика якості виконання творчих робіт. 6.4. Ознайомлення з найкращими роботами чи фрагментами (за згодою автора). 6.5. Колективний, груповий та індивідуальний аналіз допущених недоліків і помилок (із використанням «кодованої таблиці»). 6.6. Лінгвістичний практикум: вправи та завдання на подолання виявлених помилок. 6.7. Самоаналіз та саморедагування творчих робіт. 6.8. Визначення особистісно зорієнтованих домашніх завдань творчого спрямування.		

3.3. Інструктаж-консультація щодо подальшої творчої діяльності читача:

3.3.1. Нагадування про тексти, словники, літературознавчі та інші посібники, потрібні для складання/написання творчої роботи.

3.3.2. Відповіді на запитання учнів-читачів.

3.3.3. Поради вчителя щодо тематики і термінів виконання творчих робіт до наступної літературної теми.

3.3.4. Обов'язковий розподіл тем (за необхідності).

3.3.5. Теми, напрями творчих робіт за вибором учня-читача.

3.3.6. Перелік окремих тем, назв проектів для кожного читача й індивідуального виконання тощо.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

4.5. Рефлексія «Я-духовно-естетично збагачена особистість» ...

4.6. Варіативні завдання домашньої читацької роботи.

Кінцівка – розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

5.1. Роль редагування, самовдосконалення в читацькій діяльності школяра.

5.2. Необхідність, потреба творчої самореалізації учня-читача засобами підготовки літературно-мистецьких текстів.

**Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії
співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за
компетентнісно-діяльнісною парадигмою**

Тип уроку: урок літератури рідного краю та позакласного читання (ЛРК-ПЧ) - вступний.

Різновиди уроку (навчальні ситуації): а) *вступний* (настановчо-мотиваційний – літературно-мистецький огляд); б) *урок-спілкування* (за літературним твором, творчістю митця – монографічно-оглядовий урок); в) *підсумково-рекомендаційний* (результативно-творча робота учня-читача – узагальнювальний огляд).

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

1.2. Інтрига-коментар вислову до літературно-мистецького огляду літератури рідного краю.

1.3. Особистісно значіма деталь, факт, приклад, сцена з художнього твору або/і життєвої ситуації краян.

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.

2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.

2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.

2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

**Кульмінаційні моменти розв’язання
літературно-мистецьких завдань**

**III. Проективно-операційна лінія
літературно-мистецької освіти**

3.1. Представлення моделі (ЛСМ) вивчення літературно-мистецької теми:

3.1.1. Статичні або/і динамічні моделі вивчення курсу літератури рідного краю (позакласного читання).

3.2.2. Коментар моделі вивчення теми (логіко-семіотична модель).

3.2. Обговорення шляхів, кроків формування літературної компетентності учня-читача (відповідно до моделі компетенцій школяра в системі літературної освіти):

3.2.1. Визначення компетенцій відповідно літературно-мистецькому матеріалові, що вивчатиметься на уроці.

3.2.2. Заповнення понятійно-термінологічного простору учня-читача за літературно-мистецькою темою.

3.2.3. Представлення (спільна вибудова) плану, схеми вивчення матеріалу у співпраці з учнями, учителем літератури; внесення змін, доповнення.

3.3. Презентація літературно-мистецької теми та її усвідомлення:

3.3.1. Представлення виставки літературно-мистецьких здобутків краян. **3.3.2.** Ознайомлення з фактами, подіями літературно-мистецького життя рідного краю (новинки видань/часописів для позакласного читання).

3.3.3. Усвідомлення літературно-мистецького матеріалу.

3.3.4. Поглиблення літературознавчої, культурологічної компетенції учнів-читачів.

3.3.5. Організація дослідно-пошукової діяльності учня-читача під час заняття (на перспективу домашньої роботи до наступного уроку, упродовж чверті; індивідуально, в парі, в групі; створення проекту тощо).

3.3.6. Варіативний вибір різних навчальних джерел для поглиблення знань із літературно-мистецької теми; Інтернет-джерела для вирішення визначених літературно-мистецьких завдань за темою уроку та ін.

3.4. Ціннісно зорієнтоване осмислення значимості літературно-мистецької теми в духовному житті людини:

3.4.1. Формування аксіологічної компетенції читача (на прикладах, фактах із життя письменників, літературних персонажів даного періоду тощо).

3.4.2. Визначення, побудова кожним особистісно важливої, варіативно аксіологічної моделі поведінки.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

4.1. Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності:

4.1.1. Звіт учня-читача за результатами опрацювання різнопланових матеріалів літературно-мистецької теми.

4.1.2. Обмін враженнями від почутого, самостійно прочитаного за темою уроку.

4.2. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів:

4.2.1. Тестування, співбесіда, презентація.

4.2.2. Самооцінювання виконуваної роботи під час опрацювання літературно-мистецької теми.

К і н ц і в к а - р о з в ' я з к а у р о к у

V. Слово-епілог словесника

5.1. Варіативне особистісно зорієнтоване домашнє завдання.

5.2. Підведення підсумків роботи учнів-читачів.

5.3. Слово-акцент учителя літератури (відповідно до літературно-мистецької теми).

**Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії
співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за
компетентнісно-діяльнісною парадигмою**

Тип уроку: урок літератури рідного краю та позакласного читання (ЛРК-ПЧ) – **урок-спілкування** (за літературним твором; творчістю митця).

Різновиди уроку (навчальні ситуації): а) *вступний* (настановчо-мотиваційний – літературно-мистецький огляд); б) *урок-спілкування* (за літературним твором, творчістю митця – монографічно-оглядовий урок); в) *підсумково-рекомендаційний* (результативно-творча робота учня-читача – узагальнювальний огляд).

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

1.1. Інтрига-коментар вислову до літературного твору або/ї творчості митця

1.2. Особистісно значіма деталь, факт, приклад, сцена з художнього твору або/ї життєвої ситуації письменника.

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.

2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.

2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/ї школярами.

2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

Кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти

3.1. Підготовка до сприйняття художнього твору, творчості митця:

3.1.1. Повідомлення біографічних й історичних відомостей для розуміння тексту.

3.1.2. Художньо-мистецький, соціально-побутовий коментар.

3.1.3. Пояснення незрозумілих слів (за необхідності в письмовій формі).

3.1.4. Постановка системи запитань-орієнтирів до читання твору (випереджувальні міні-завдання для осмислення й наступного обговорення в класі).

3.1.5. Розгляд ілюстративного матеріалу до твору.

3.1.6. Прослуховування уривків музичних творів на слова письменників рідного краю.

3.1.7. Попередня екскурсія до місць, пов'язаних зі змістом художнього твору.

3.1.8. Вибіркове читання твору з навмисне вилученими фразами, репліками.

3.1.9. Незвичний початок вивчення твору з використанням предметно-речових деталей тощо.

3.2. Ціннісно зорієнтоване сприйняття й осмислення тканини художнього твору (творчості письменника)

3.2.1. Обмін враженнями від попереднього самостійного ознайомлення з текстом.

3.2.2. Заповнення понятійно-термінологічного простору учня-читача за літературно-мистецькою темою.

3.2.3. Представлення (спільна вибудова) плану, схеми вивчення матеріалу у співпраці з учнями, учителем літератури; внесення змін, доповнення.

3.2.4. Виконання аналітико-синтетичних дій учнем-читачем за текстом художнього твору (творчістю письменника).

3.2.5. Інтерпретування відібраних уривків, сцен, картин, епізодів, фактів, ключових фраз, описів тощо з художнього твору (творчості письменника).

3.2.6. Контекстне особистісно-значиме прочитання твору, виявлення його місця, ролі автора в літературному процесі.

3.2.7. Презентація літературно-мистецької спадщини письменника (попередньо підготовлена; виконання проектної роботи, дослідно-пошукових завдань; презентація автором (його родичами, друзями) книги, творів «наживо»).

3.2.8. Читання/переказування/розказування/виконання уривків і творів, які самостійно учнем-читачем підготовлені.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

4.3. Узагальнення почутого, систематизація літературних знань, ціннісних норм:

4.3.1. Обмін враженнями від почутого, самостійно прочитаного за темою.

4.3.2. Укладання таблиць, схем, планів, тез за результатами опрацювання різнопланових матеріалів.

4.4. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів:

4.4.1. Обмін враженнями, бесіда, співбесіда, тестування, презентація та ін.

4.4.2. Самоаналіз і самоусвідомлення міри збагачення власного ментального досвіду (творча рефлексія).

4.4.3. Самооцінювання виконуваної роботи під час опрацювання літературно-мистецької теми.

К і н ц і в к а - р о з в ' я з к а у р о к у

V. Слово-епілог словесника

5.1. Коментар варіативного особистісно зорієнтованого домашнього завдання (з курсу літератури рідного краю, позакласного читання).

5.2. Слово-акцент учителя літератури (відповідно до літературно-мистецької теми).

Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентнісно-діяльнісною парадигмою

Тип уроку: урок літератури рідного краю та позакласного читання (ЛРК-ПЧ) – *підсумково-рекомендаційний*.

Різновиди уроку (навчальні ситуації): а) *вступний* (настановчо-мотиваційний – літературно-мистецький огляд); б) *урок-спілкування* (за літературним твором, творчістю митця – монографічно-оглядовий урок);

в) *підсумково-рекомендаційний* (результативно-творча робота учня-читача – узагальнювальний огляд).

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

1.3. Інтрига-коментар вислову до курсу літератури рідного краю або/і позакласного читання, який об'єднує надією акме-розвитку учня-читача.

1.4. Особистісно значіма деталь, факт, приклад, сцена з художнього твору або/і життєвої ситуації письменника.

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.

2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.

2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.

2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

Кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти

3.1. Узагальнення й систематизація літературно-читацьких досягнень, норм, цінностей:

3.1.1. Огляд творів, які вивчалися упродовж усього курсу.

3.1.2. Віртуально-рольова подорож (екскурсія, інсценізація яскравих уривків) за змістом прочитаних творів.

3.1.3. Захист групових літературно-мистецьких проєктів, виставкових експозицій (ілюстрацій, малюнків, зібраного матеріалу на паперових й електронних носіях тощо).

3.1.4. Обмін враженнями про творчість письменника, художній твір (за результатами попереднього анкетування «Автор року», «Книга року», «Художній твір року», «Літературний персонаж року», «Проблема року», «Відкриття року», «Прикрість року»).

3.2. Ціннісно зорієнтоване спрямування читацьких дій:

3.2.1. Презентація буклету «Рекомендаційні списки до курсу літератури рідного краю, позакласного та самостійного читання».

3.2.2. Заповнення понятійно-термінологічного простору учня-читача за літературно-мистецькою темою (перелік, дефініція теоретико-літературних понять, з якими учні не знайомі – за необхідності).

3.2.3. Запитання й завдання випереджувального типу для підготовки до адекватного сприйняття художнього твору (за необхідності, до деяких творів).

3.2.4. Перелік дослідно-пошукових завдань, назв індивідуальних, групових, колективних проєктів для учнів-читачів (за текстом художнього твору, творчістю письменника – за бажанням, вибором школяра).

3.2.5. Побажання, рекомендації вчителя, бібліотекаря, психолога щодо організації літнього самостійного читання.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

4.5. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів:

4.5.1. Самоаналіз і самоусвідомлення міри збагачення власного ментального досвіду (творча рефлексія).

4.5.2. Самооцінювання виконуваної роботи під час опрацювання літературно-мистецьких творів рідного краю, позакласного читання.

Кінцівка - розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

5.1. Читання яскравих уривків творів улюблених письменників учителем (відповідно до рекомендаційного списку).

Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентнісно-діяльнісною парадигмою

Тип уроку: системно-узагальнювального повторення літературного матеріалу (С-УПЛ).

Різновиди уроку (навчальні ситуації): системно-узагальнювальне повторення літературної теми, ... розділу, ... курсу літератури.

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

1.1. Інтрига-коментар вислову до літературної теми (розділу, курсу літератури), який об'єднує надією акме-розвитку учня-читача.

1.2. Особистісно значіма деталь, факт, приклад, сцена з художнього твору, життєвої ситуації письменника або/і подія з сучасного літературного процесу.

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.

2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.

2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.

2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

Кульмінаційні моменти розв’язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти

3.1. Узагальнення й систематизація літературно-читацьких досягнень, норм, цінностей:

3.1.1. Огляд творів, які вивчалися упродовж літературної теми (розділу, курсу літератури).

3.1.3. Повторення та аналіз основних фактів, подій, сцен художнього твору, базових і фонових теоретико-літературних понять, які вивчалися під час літературної теми (розділу, курсу літератури).

3.1.4. Запитання та завдання на матеріалі повторення змісту художніх творів, теоретико-літературних понять.

3.1.5. Засвоєння провідних ідей, проблем художніх творів, основних теоретико-літературних теорій на основі широкої систематизації.

3.2. Ціннісно зорієнтоване спрямування читацьких дій:

3.2.1. Віртуально-рольова подорож (екскурсія, інсценізація яскравих уривків) за змістом прочитаних творів (упродовж літературної теми, розділу, курсу літератури).

3.2.2. Захист групових літературно-мистецьких проєктів, виставкових експозицій (ілюстрацій, малюнків, зібраного матеріалу на паперових й електронних носіях тощо) на основі повторюваного та систематизованого матеріалу.

3.2.3. Художнє, виразне читання/виконання підготовлених текстів художніх творів.

3.2.4. Побудова аксіологічної моделі учнем-читачем: «Система цінностей письменника», «Система цінностей літературного персонажа», «Моя система цінностей», «Автор і Я-читач», «Художній твір і Я-читач», «Герой і Я-читач» тощо (за вибором учня).

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

1.3. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів:

1.3.1. Самоаналіз і самоусвідомлення міри збагачення власного ментального досвіду (творча рефлексія).

1.3.2. Самооцінювання виконуваної роботи під час повторення й узагальнення літературно-мистецьких творів.

Кінцівка - розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

5.1. Читання яскравих уривків творів улюблених письменників учителем.

5.1. Рекомендації вчителя-словесника щодо організації самостійного читання творів, які не передбачені програмою.

**Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії
співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за
компетентнісно-діяльнісною парадигмою**

Тип уроку: рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей із літератури (Р-ККЛ) - *тематичний (підсумковий) контроль знань, норм і цінностей із літератури.*

Різновиди уроку (навчальні ситуації): вхідний контроль знань, норм і цінностей із літератури; поточний контроль ...; тематичний ...; підсумковий

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

1.1. Контроль і самооцінювання власної траєкторії літературного розвитку в житті читача.

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.

- 2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.
- 2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.
- 2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

**Кульмінаційні моменти розв'язання
літературно-мистецьких завдань**

**III. Рефлексивно-корективна лінія контролю
літературної освіти, читацького досвіду учнів**

**3.1. Контрольно-смыслова лінія контролю літературної освіти,
читацького досвіду учнів:**

3.1.1. Психологічна рефлексія готовності до спільного звіту, результату читацької співпраці: «учень-читач → художній твір ← учитель літератури».

3.1.2. Система запитань і завдань для оцінки рівнів розуміння й засвоєння літературного матеріалу: інструктаж до побудови та виконання (п. 3.2 - етап підготовки).

3.1.3. Критерії оцінювання літературних здобутків і досягнень учня-читача.

**3.2. Контрольно-рефлексивна лінія контролю літературної освіти
та читацького досвіду школярів: самостійне виконання роботи:**

- етап підготовки:

3.2.1. Рефлексія сприйняття та розуміння літературно-мистецького матеріалу.

3.2.2. Рефлексія розуміння та усвідомлення тканини художнього твору, теоретико-літературних понять, явищ.

3.2.3. Творча рефлексія учня-читача в системі літературно-мистецької діяльності.

- виконання роботи учнем-читачем:

3.2.4. Особистісно зорієнтований вибір учнем-читачем власного варіанта роботи.

3.2.5. Виконання роботи відповідно до літературних здобутків і досягнень учня-читача.

3.2.6. Самоперевірка виконаного, удосконалення та коригування написаного (за необхідності).

4.2. Попередньо особистісне оцінювання літературно-читацьких досягнень:

4.2.1. Самооцінювання виконуваної роботи літературно-мистецьких досягнень.

4.2.2. Самоаналіз і самоусвідомлення міри збагачення власного ментального досвіду: співбесіда з учнями-читачами після виконання роботи.

Кінцівка - розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

5.1. Рекомендації вчителя-словесника щодо організації самоосвітньої діяльності учня-читача; відповіді на запитання.

5.2. Види контролю, поетапне здійснення та шляхи досягнення (відповідно до заданого, наперед спланованого) кінцевого результату співпраці: «учень-читач → художній твір ← учитель літератури».

Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентнісно-діяльнісною парадигмою

Тип уроку: урок розвитку комунікативно-мовленнєвої діяльності (РКМ-Д) – *художнє (виразне) читання текстів твору (опрацювання теоретичних понять із виразного читання; застосування засобів*

виразного читання; удосконалення умінь виразно читати художні твори; виконавська діяльність учня-читача: конкурс на кращого читця, оповідача; інсценування художнього твору).

Різновиди уроку (навчальні ситуації): а) художнє (виразне) читання текстів твору; б) складання та написання творчих робіт; в) творча, мистецька діяльність учня-читача; г) аналіз літературно-творчих робіт.

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

1.1. Роль майстерного виконання творів у житті людини.

1.2. Виразне читання – внутрішня необхідність читача чи штучне копіювання артиста?

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.

2.2. Визначення особистісно важливих цілей діяльності.

2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.

2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

Кульмінаційні моменти розв’язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти

3.1. Актуалізація емотивно-інтелектуального досвіду учня-читача:

3.1.1. Первинне (самостійне або/і колективне) ознайомлення з текстом.

3.1.2. Обмін враженнями, думками від почутого (прочитаного) твору.

3.1.3. Відомості про автора та контекстне проникнення в текст.

3.1.4. Розгляд теми, жанрової особливості вирішення теми, форми викладу.

3.1.5. Своєрідність композиції, сюжету та з'ясування рефрену (за необхідності).

3.2. Формування емоційно-образної виразності учня-читця:

3.2.1. *Точка зору на образ як на втілення ідеї, задуму автора:* прийоми творення літературного персонажа (дії і вчинки; портретне зображення; мова дійової особи; пряма авторська характеристика; характеристика іншими героями; різні види деталей).

3.2.2. *Відтворення конкретно-чуттєвого уявлення про героя* (створення зримого образу героя; змалювання його зовнішності; виділення зовнішніх і внутрішніх рис; виявлення почуттів і переживань, настрою персонажа;).

3.2.3. **Розуміння літературного персонажа як основного джерела емоційного впливу** (виявлення окремих засобів і прийомів, які впливають на уяву і свідомість читача: метонімія, метафора, аналогія, деталь тощо; асоціації, домисли, до малювання читача; роль допоміжних засобів у сприйманні й уявленні героя-людини; роль пейзажу та деталей для розуміння настрою, внутрішнього стану персонажа).

3.2.4. **Аналіз і розуміння естетичних якостей твору** (виявлення естетичних якостей літературного твору: образна форма відтворення предметів і явищ життя; емоційність змісту і форми та властивість пробуджувати думки й почуття; поява асоціацій, які пробуджують уяву, враження і спогади; образність і виразність мови художнього твору, яка досягається використанням поетичних засобів; виявлені настрої, почуття

та переживання знаходять відбиття в змісті та компонентах (формі) художнього твору: портретна зарисовка, пейзажна замальовка, опис картин і подій (сцен, дій), авторські узагальнення, точка зору й оцінка автором, персонажем і читачем тощо).

3.2.5. Підтекст, його види та роль під час виконавської діяльності читця (прямий і прихований; роль деталі, натяку, мовленнєвої ситуації, риторичних засобів у розумінні-відгадуванні прихованого підтексту).

3.3. Етапи наскрізної словесної дії та послідовного аналізу твору для виразного читання:

3.3.1. Поділ тексту на інтонаційно-змістові частини під час підготовки твору для виразного читання.

3.3.2. Підбір заголовків, образних назв до кожної частини тексту: план, інтонація, темп, виконавське завдання.

3.3.3. Постановка виконавського (творчого) завдання до кожної частини: що сповістити слухачам; які думки донести; які настрої та переживання викликати.

3.3.4. Підготовка мовної партитури відібраного тексту (твору) для читання/розказування.

3.3.5. Допоміжні засоби впливу на слухача та їх відбір: мелодична й темброва насиченість слова; міміка й жести; унаочнення до обраного тексту (уривку, картини, сцени, дії тощо).

3.4. Застосування засобів виразного читання (з урахуванням родово-жанрової тканини художнього твору):

3.4.0. Виконання попередньо означених читацьких дій учнем-читачем у співпраці з учителем літератури.

3.4.1. Наскрізна словесна дія й послідовний аналіз тексту.

3.4.2. З'ясування жанрово-стильових особливостей тексту.

3.4.3. Бесіда про засоби виразного читання художнього твору.

3.4.4. Особливості виконавської майстерності читача відповідно до обраного твору.

3.4.5. Підготовка партитури виконання конкретно вибраного твору, тексту.

3.4.6. Тренувальні вправи та завдання для виразного читання частин твору.

3.4.7. Виконання цілісного тексту перед слухачами-учнями.

3.5. Удосконалення умінь виразно читати, майстерно розповідати художній твір.

3.5.0. *Виконання попередньо означених читацьких дій учнем-читачем у співпраці з учителем літератури.*

3.5.1. Наскрізна словесна дія, послідовний аналіз тексту (за частинами), виявлення виконавських особливостей.

3.5.2. Практикум із виразного читання (за самостійно обраним текстом; індивідуально, парами, у групі, колективно): усвідомлення виконавського завдання запропонованого уривку (тексту, твору); постановка виконавського завдання до читання обраного твору; поділ тексту на частини: план, інтонація, темп, виконавське завдання; підготовка мовної партитури виконання твору; прийоми заучування текстів напам'ять.

3.5.3. Представлення слухачам класу підготовлених до виразного читання творів.

3.5.4. Само (-взаємо)оцінювання, оцінювання вчителем виразного читання підготовленого твору за 12-бальною системою: читання (1-3 б.), кваліфіковане читання (4-6 б.), виразне читання (7-9 б.), художнє читання (10-12 б.) або для класів поглибленого вивчення літератури: кваліфіковане читання (1-3 б.), виразне читання (4-6 б.), майстерне читання (7-9 б.), художнє читання (10-12 б.).

3.5. Виконавська діяльність учня-читача: конкурс на кращого читця, оповідача; інсценування художнього твору.

Конкурс на кращого читця:

3.6.1. I - підготовчий етап: а) визначення теми, творів для читання; б) вибір творів, уривків, текстів; в) індивідуальні та групові консультації щодо відбору засобів виразності; г) формування групи журі; д) визначення показників і критеріїв оцінювання; е) підбір музичного супроводу для декламаторських виступів, наочного оформлення.

3.6.2. Показники та критерії оцінювання декламаторів: 1) вдалий підбір тексту, відповідність темі тощо (за необхідності); 2) ясність і правильність у відтворенні змісту прочитаного; 3) рівень передачі думок та почуттів автора; 4) емоційність, щирість та глибина почуттів; 5) виконавська культура читця: дикція, орфоепія, міміка, жести, поза декламатора; 6) реакція аудиторії, культура спілкування зі слухачами, журі; 7) унаочнення та музичний супровід під час виконання (за бажанням і необхідністю). Виконавська діяльність декламатора може бути оцінена за такими рівнями: 0 б. – низький, 1 б. – середній, 2 б. – достатній, 3 б. – високий рівень. Загальна сума балів усіх членів журі ділиться на кількість показників і ділиться на 100.

3.6.3. II – етап проведення: а) вступне слово вчителя про конкурс, його мету, обґрунтування вибору теми, автора, текстів для конкурсу; б) виконавська діяльність читців: декламування підготовлених творів; в) коментування-пояснення свого вибору (за необхідності);.

3.6.4. III – підсумковий етап: а) жестово-емоційна реакція залу, лаконічні оцінки почутого; б) оцінювання виконання творів членами журі; в) оголошення результатів, коментар членів журі; г) визначення та вшанування переможців; д) словесна оцінка учасників конкурсу, які не стали переможцями, відзначення їх читання за номінаціями: «за оригінальність виконання», «за високий рівень культури», «за щирість і

глибину почуттів» і т. ін.; е) визначення учасників на конкурс декламаторів творів загальношкільного, районного, міського рівнів (за необхідності).

Інсценування художнього твору:

3.6.5. Орієнтовні етапи підготовки, показники та критерії оцінювання (див. вище).

3.6.6. Специфічні дії щодо підготовки інсценівки: *а)* відбір творів, уривків для інсценування; *б)* визначення назви майбутньої інсценівки; *в)* складання списку дійових осіб, їх стисла характеристика; *г)* підготовка ремарок, опису сцен, дій, місце і час подій, інтер'єр, екстер'єр тощо; *д)* ескізні (словесні) малюнки вигляду сцени, оформлення зали; *е)* письмова (колективно, самотійно групою, парою, індивідуально) підготовка сценарію інсценівки; *є)* розподіл ролей; *ж)* представлення глядачам інсценівки; *з)* оцінювання глядачів, визнання успіху тощо.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

4.7. Рефлексія «Я-духовно-естетично збагачена особистість» ...

4.8. Варіативні завдання домашньої читацької роботи.

К і н ц і в к а – р о з в ' я з к а у р о к у

V. Слово-епілог словесника

5.1. Роль і значення виразного читання в житті людини, школяра.

5.2. Необхідність, потреба творчої самореалізації учня-читача засобами підготовки виразного виконання літературно-мистецьких текстів.

Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентнісно-діяльнісною парадигмою

Тип уроку: *інтегральний*: урок-інтеграція, урок-компаратив літературно-мистецьких знань читача (ІЛ-МЗ).

Різновиди уроку (навчальні ситуації): а) **урок-інтеграція** (*інтегрований, інтегральний урок літератури*: міжнауковий, міжкурсовий, міжпредметний, міжлітературний огляд); б) **урок-компаратив** (типологічний, міжтекстуальний літературно-мистецький огляд; огляд теоретико-літературних знань і художньо-мистецьких явищ).

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

1.1. Уведення в «цілісний» духовно-мистецький світ.

1.2. Особистісно значима деталь, факт, приклад, сцена з художніх творів або/і життєвої ситуації письменників.

1.3. Інтрига-коментар вислову до літературно-мистецьких творів, теоретико-літературних явищ або/і творчості митців.

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературно-мистецької освіти

2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань.

2.2. Визначення особистісно важливих цілей читацької діяльності.

2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.

2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

Кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти

3.1. Підготовка до інтеграційно-компаративного новозасвоєння знань як «цілісність».

3.1.1. Визначення напрямів, проблем для обговорення з різних галузей знань.

3.1.2. Збір і відбір інтегративного матеріалу за визначеною темою.

3.1.3. Прийоми використання інформації з різних предметів для нового осмислення подій, явищ літературно-мистецького простору.

3.1.4. Основи різних видів порівняльного аналізу за різними ознаками, уміння синтезувати та матеріалізувати в нові знання досліджуваного предмета.

3.1.5. Формування пакету запитань і завдань учневі-читачеві для усвідомлення інтегративно-компаративної «цілісності» зібраної інформації.

3.1.6. Створення груп, пар для виконання завдань, підготовки проектів за індивідуальним планом (за необхідності).

3.1.7. Підготовка списків рекомендованої літератури, джерел, матеріалів.

3.1.8. Проведення консультацій, інструктажу, надання порад, допомоги.

3.2. Операційно-пізнавальна складова літературно-мистецьких дій учня-читача:

1. Інтеграція: <i>інтегрований урок літератури</i>	Одноосібна модель уроку чи заняття, яку розробляє та реалізує вчитель-словесник за участю учня-читача з метою вивчення складних питань, що є предметом розгляду суміжних навчальних дисциплін	2. Міждисциплінарний, міжкурсовий, міжпредметний, міжлітературно-мистецький огляд	4.1. Читання, попереднє знайомство з текстами, художніми творами. 4.2. Асиміляція теоретико-міжмистецького інструментарію суміжних наук, дисциплін зі збереженням його автономії: поняття і терміни. 4.3. Обмін враженнями за змістом почутого/ прочитаного/ побаченого: первинний етап. 4.4. Словникова робота (за необхідності). 4.5. Повторне читання адаптовано-відібраних уривків із різних текстів для зіставлення з сюжетами, темами, проблемами тощо інших матеріалів, творів. 4.6. Аналітико-синтетично-інтерпретаційна діяльність по усвідомленню художньо-мистецької цінності твору. 4.7. Контекстне осмислення художнього твору, виявлення його місця (ролі), автора в просторі інших наук, дисциплін. 4.8. Літературно-мистецька діяльність читачів: дослідно-пошукові, творчі завдання, роботи (усні й письмові), проекти, художнє читання (розказування, о-мовлення) текстів (уривків) тощо.
--	---	---	---

3. Інтеграція: <i>інтегральний урок літератури</i>	Заняття, що полягає в об'єднанні зусиль учителів різних предметів у його підготовці й проведенні, а також в інтеграції знань про літературно-мистецьке явища, поняття, факти, які є об'єктом вивчення і здобуваються засобами різних навчальних дисциплін	<i>Міжнауковий, міжкурсовий, міжпредметний, міжлітературно-мистецький огляд</i>	4.9. Особистісно зорієнтована підготовка до аналітико-синтетичної роботи читача/глядача/слухача з текстами творів (за попередніми рекомендаціями вчителів різних предметів). 4.10. Самостійно керована робота учня-читача з різноплановими текстами. 4.11. Обмін враженнями від попереднього самостійного ознайомлення з текстом. 4.12. Асимілятивне заповнення понятійно-термінологічного простору учня-читача за літературно-мистецькою темою. 4.13. Біографічний, історичний, художньо-мистецький, соціально-побутовий тощо коментар для розуміння тексту, його автора й т. ін. 4.14. Виконання аналітико-синтетичних дій учнем-читачем за текстом художнього твору (творчістю письменника). 4.15. Інтерпретування відібраних уривків, сцен, картин, епізодів, фактів, ключових фраз, описів тощо з художнього твору (творчості письменника). 4.16. Контекстне особистісно-значиме прочитання твору, виявлення його місця, ролі автора в літературному процесі. 4.17. Представлення-захист спільного результату співпраці за літературно-мистецькими та іншими текстами.
---	--	--	---

4. Компаратив: урок компаративного аналізу літератур	Заняття, яке передбачає осягнення учнем-читачем у співпраці з учителем української або/і зарубіжної (світової) культури подібностей, відмінностей розвитку літературно-мистецького процесу, виявлення зв'язків і впливів літератур різних народів на формування Я-особистості читача як носія культури свого народу, нації	Типологічний, міжтекстуальний літературно-мистецький огляд; огляд теоретико-літературних знань і художньо-мистецьких явищ 3.1. Усвідомлення теми, ідеї твору з метою порівняльного аналізу описаних фактів, подій, явищ різнонаціональних літератур. 3.2. Асиміляція теоретико-літературного інструментарію, необхідного для порівняння знань і набутих умінь на уроках української та зарубіжної літератур. 3.3. Підготовка до аналітико-синтетичної, порівняльно-узагальнювальної діяльності читача за текстом художнього твору: 3.3.1. Самостійне (колективне) читання (коментування) художнього твору (творів) різних літератур. 3.3.2. Обмін враженнями від первинного прочитання текстів. 3.3.3. Заповнення понятійно-термінологічного, словникового простору читача. 3.3.4. Аналітико-синтетичні дії учня-читача за текстами художніх творів. 3.3.5. Визначення контактено-генетичних зв'язків національних і міжнаціональних літератур, художніх творів, майстрів художнього слова. 3.3.6. Встановлення типологічних зв'язків між творами, спільності єдностей, аналогій у літературі й мистецтві (теми, мотиви, сюжети, ідеї, образи, літературні школи: течії, напрямки). 3.3.7. Контекстне особистісно-значиме прочитання, інтерпретування твору, виявлення його місця, ролі автора в літературному процесі (літературознавчо-мистецький, аксіологічний, історико-літературний, духовно-мистецький контекст). 3.4. Виявлення наявності у структурі теоретичного матеріалу інформативно-вузлових зв'язків, створення взаємної опори для засвоєння провідних теоретико-літературних понять, фактів, положень. 3.5. Виявлення спорідненості, відмінності або/ і своєрідності світоглядних позицій та художньої манери авторів порівнювальних творів.
---	---	---

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

4.3. Узагальнення почутого, систематизація літературних знань, ціннісних норм:

4.3.1. Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності: звіт учня-читача за результатами опрацювання художніх творів, різнопланових літературно-критичних матеріалів за творчістю письменників різнонаціональних літератур.

4.3.2. Укладання таблиць, схем, планів, тез за результатами опрацювання різнопланових матеріалів.

4.4. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів:

4.4.1. Обмін враженнями, бесіда, співбесіда, тестування, презентація та ін.

4.4.2. Самоаналіз і самоусвідомлення міри збагачення власного ментального досвіду (творча рефлексія).

4.4.3. Самооцінювання виконуваної роботи під час опрацювання літературно-мистецької теми.

Кінцівка - розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

5.1. Коментар варіативного особистісно зорієнтованого домашнього завдання (з курсів української, зарубіжної, рідної літератур).

5.2. Слово-акцент учителя літератури (відповідно до літературно-мистецької теми).

Детально технологічні моделі К-ДУЛ представлено автором у власних публікаціях [36-45].

Використана література

1. Безрукава В. С. Педагогика. Проективная педагогика / В. С. Безрукава. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 380 с.
2. Бондаренко Ю. І. Методика шкільного вивчення української літератури на засадах ідеаційно-концептуального підходу : теорія і практикум : навч. посіб. для студ. філологічних факультетів / Юрій Іванович Бондаренко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – 199 с.
3. Бондаренко Ю. І. Теорія і практика навчання української літератури на філософсько-історичних засадах у старших класах загальноосвітньої школи : монографія / Юрій Іванович Бондаренко. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – 351 с.
4. Буряк С. Д. Інтерактивні й нестандартні уроки зарубіжної літератури / Світлана Дмитрівна Буряк, Галина Олександрівна Острова. – Х. : Вид. група «Основа», 2005. – 160 с.
5. Горб О. А. Типологічні різновиди уроків української літератури в середній школі : автореф. на здобуття наук. ступеня к. пед. н. : спеціальність 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська література)» / Олена Антонівна Горб. – Київ, 2000. – 19 с.
6. Границкая А. Научить думать и действовать : адаптивная система обучения в школе : книга для учителя / Антонина Степановна Границкая. – М. : Просвещение, 1991. – 175 с.
7. Демчук О. В. Життєпис письменника : Конспекти нестандартних уроків / Олег Віленович Демчук. – К. : Педагогічна преса, 2002. – 192 с.
8. Демчук О. В. Нестандартні уроки з української літератури в 9-11 класах / Олег Віленович Демчук. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2000. – 144 с.
9. Дьяченко В. К. Новая дидактика / Виталий Кузьмич Дьяченко. – М. : Народное образование, 2001. – 496 с.

10. Когорта найсильніших. Збірка нарисів про переможців всеукраїнського конкурсу «Учитель року» 1993-2010 рр. / [укладачі Є. І. Науменко, В. А. Дорошенко, Ю. В. Боговик]. – Чернівці : Букрек, 2011. – 228 с.
11. Концепція літературної освіти : Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/> 6090.
12. Кулініч І. О. Психологія управління : навчальний посібник / Іван Олексійович Кулініч. – К. : Знання, 2008. – 296 с.
13. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія) / Ольга Миколаївна Куцевол : навчальний посібник. – К. : Освіта України, 2009. – 464 с.
14. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури : монографія / Ольга Миколаївна Куцевол. – Вінниця : Глобус-Прес, 2006. – 348 с.
15. Малафіїк І. В. Дидактика : навчальний посібник / Іван Васильович Малафіїк. – К. : Кондор, 2009. – 406 с.
16. Мельник В. В. Дидактичні засади проектування модульно-розвивальних занять у загальноосвітній школі: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. В. Мельник; Івано-Франк. держ. пед. ун-т. – Івано-Франківськ, 1997. – 16 с.
17. Мойсейк Н. Є. Педагогіка : навчальний посібник / Неля Євтихівна Мойсеюк. – [3-є видання, доповнене]. – К., 2001. – 608 с.
18. Монахов В. М. Педагогическое проектирование – современный инструментарий дидактических исследований / В. М. Монахов // Школьные технологии. – 2001. – № 5. – С. 75-98.
19. Наукові основи методики літератури : навчально-методичний посібник / [за ред. док. пед. наук, проф., чл.-кор. АПН України Н. Й. Волошиної]. – К. : Ленвіт, 2002. – 344 с.

20. Нестандартні уроки в школі та їх аналіз : науково-методичний посібник / [за ред. Надії Михайлівни Островерхої]. – К. : Видавництво Харитоненка, 2003. – 152 с.
21. Нетрадиційні уроки з української літератури. 5-11 класи / [укладачі С. С. Скляр, Л. І. Нечволод]. – Харків : Торсінг, 2004. – 224 с.
22. Нечволод Л. І. Нетрадиційні уроки з української літератури (9-11 класи) : навчальний посібник / Любов Іванівна Нечволод. – Х. : «Скорпион», 2001. – 112 с.
23. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Євген Андрійович Пасічник. – К. : Ленвіт, 2000. – 384 с.
24. Плигин А. А. Личностно-ориентированное образование : история и практика : монографія / Андрей Анатольевич Плигин. – М. : «КСП+», 2003. – 432 с.
25. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / Олена Іванівна Пометун, Лідія Володимирівна Пироженко. – [за ред. О. І. Пометун] . – К. : Видавництво А. С. К., 2004. – 192 с.
26. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учебное пособие / Герман Константинович Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
27. Селевко Г. Сучасні освітні технології / Герман Селевко // Відкритий урок : розробки, технології, досвід. – 2005. – № 19-20. – С. 23-25.
28. Семенюк Т. В. Науково-педагогічне проектування навчальних курсів загальноосвітньої школи за модульно-розвивального навчання / Т. В. Семенюк : автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 1999. – 19 с.
29. Стешенко А. С. Традиція та новація в українській філософії кінця XVIII – початку XX століття : автореф. на здобуття наук. ступеню к. філос. н. :

- спец. 09.00.05 «Історія філософії» / Анна Сергіївна Стешенко. – Київ, 2008. – 19 с.
- 30.Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник / Ганна Леонідівна Токмань. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 312 с.
- 31.Фасоля А. Літературна освіта : компетенції, компетентності, знання, уміння і навички / Анатолій Фасоля // Українська література в загальноосвітній школі. – 2012. – № 6-7. – С. 26-31.
- 32.Шапошнікова І. М. Підвищення ефективності підготовки майбутніх вчителів початкової школи до проектування уроку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / І. М. Шапошнікова ; Київ. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 1993. – 149 с.
- 33.Шевченко З. О. Шкільна лекція у поєднанні з іншими методами та прийомами викладання літератури : методичний лист / Зоя Олександрівна Шевченко. – К. : Рад. шк., 1986. – 48 с.
- 34.Штейнберг В. Э. Конструкторско-технологическая деятельность преподавателя / В. Э. Штейнберг // Школьные технологии. – 2000. – № 2. – С. 3-18.
- 35.Штейнберг В. Э. Практика конструкторско-технологической деятельности / В. Э. Штейнберг // Школьные технологии. – 2000. – № 6. – С. 16-28.
- 36.Шуляр В. І. Планування літературної освіти школярів : технологічна концепція : практико-орієнтована монографія / Василь Іванович Шуляр / [за редакцією члена-кореспондента АПН України, д. пед. н., професора Н. Й. Волошиної]. – Миколаїв : Видавництво «Ч», 2006. – 96 с.
37. Шуляр В. І. Програмно-тематичне планування курсу «Світова література. 10 клас» : навчальний посібник / Василь Іванович Шуляр, Ганна Володимирівна Пономаренко. – Миколаїв : ОППО, 2012. – 96 с.

38. Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання : науково-методичний посібник / Василь Іванович Шуляр. – У 3 ч. – Миколаїв : ОІППО, 2010. – Ч. 1. – 144 с.
39. Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання : науково-методичний посібник / Василь Іванович Шуляр. – У 3 ч. – Миколаїв : ОІППО, 2010. – Ч. 2. – 156 с.
40. Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання : науково-методичний посібник / Василь Іванович Шуляр. – У 3 ч. – Миколаїв : ОІППО, 2010. – Ч. 3. – 188 с.
41. Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання : монографія / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 348 с.
42. Шуляр В. І. Сучасний урок літератури. Анотований каталог лекційно-семінарських занять у системі підвищення кваліфікації : навчальний посібник / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : ОІППО, 2011. – 88 с.
43. Шуляр В. І. Сучасний урок літератури: технологічні моделі : науково-методичний посібник] / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 135 с.
44. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури : науково-методичний посібник / Василь Іванович Шуляр. – Х. : Вид. група «Основа», 2009. – 121 с. – (Бібліотека журналу «Вивчаємо українську мову та літературу»).
45. Шуляр В. І. Урок літератури в умовах 12-річної школи: 5-9 класи : практико-орієнтована монографія / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2006. – 284 с.
46. Якса. Н. В. Основи педагогічних знань : навч. посіб. / Наталія Володимирівна Якса – К. : Знання, 2007. – 358 с.

РОЗДІЛ 4

ІННОВАЦІЙНІ ПРОДУКТИ В ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

4.1. Інноваційна науково-педагогічна діяльність у системі філологічної освіти як поняття

Розвиток суспільства відбувається швидкими темпами й характеризується глибинними змінами. Відповідно й освітня галузь в умовах сучасного динамічного розвитку вимагає постійної творчої активності всіх учасників науково-педагогічного процесу. Особливо значимим є розвиток і формування творчої активності й ініціативності всіх суб'єктів освіти та науки, які спроможні до пошуку нової стратегії, тактики в системі інноваційної науково-педагогічної діяльності.

Термін «інновація» (з пізньолатинської *innovation* – оновлення, новизна, зміна) означає нововведення, тобто цілеспрямовані зміни, які вносять у середовище нові стабільні елементи (нововведення), що викликають перехід системи з одного стану в інший, і будуть здатні до сталого розвитку та саморозвитку. Спочатку цей термін увійшов у дослідження з культурології та лінгвістики в середині минулого століття під час опису процесів культурної дифузії як культурна (мовна) інновація, що виникла в результаті асиміляції на іншій території в якості природного механізму розвитку самої культури. І. Шумпетер, готуючи макроекономічні аналізи та розглядаючи величезні прориви під час винаходу технологій і виробництва нових продуктів, уживав цей термін як радикальне нововведення в якості стимулювання економічного росту. Ідеї І. Шумпетера поступово стали пріоритетними у всій політиці фірм, які діяли на економічному ринку праці, а також підтримувалися державою. На

початку XX століття розпочала оформлюватися спеціалізована форма знань – інноватика – як особлива наука про нововведення. Група вчених під керівництвом Г. Щедровицького розпочала велику роботу щодо системодіяльнісного підходу, який дозволив аналізувати та комплексно вивчати інноваційний процес у цілому. На теоретико-методологічному рівні цей напрям знайшов ґрунтовне відображення у працях Б. Сазонова, Г. Щедровицького, Е. Юдіна [4].

Становлення інноваційно-педагогічної сфери в освіті України відбувалося в час формування національної освітньої парадигми, джерелом якої стали традиції української етнопедагогіки та реформаторські ідеї зарубіжної школи. Інноваційні пошуки 20-30-х років XX ст. формувалися в умовах утвердження класових цінностей, розгорталися на основі експериментальної педагогіки у напрямі створення рефлексології та педології (О. Залужний, В. Протопопов, І. Соколянський); концепції естетизації особистості (Я. Мамонтов); індивідуалістичної освіти (О. Музиченко); прагматичної педагогіки (Б. Манжос); вільного трудового виховання (Я. Чепіга); національного виховання (В. Дурдуківський). 30-50-ті роки ознаменувалися педагогічними системами А. Макаренка (колективістське виховання; свідомі дисципліна, поєднання поваги і відповідальності та ін.); гуманістичної концепції В. Сухомлинського: людина як найвища соціальна цінність; формування національної і людської гідності школяра; розвиток творчих здібностей особистості в партнерській суб'єкт-суб'єктній взаємодії та етичних цінностей. Хоча названі інновації мали впливи ідеологічних принципів і партійних постанов, але значимість їх сьогодні перебуває в актуальному вимірі. Подальші вітчизняні інновації утверджуються в різних напрямках освіти, навчання та виховання. Активізація сучасного інноваційного руху в Україні окреслені провідними концепціями: традиційною (оволодіння базовими знаннями, уміннями та навичками; вивчення і засвоєння

академічних знань); раціоналістичною (опора на знання як упорядковану сукупність об'єктивних фактів на основі створення ефективної та всебічно розробленої технології); гуманістичною (необхідна умова для особистісного самовираження, самоствердження людини, можливість найбільш повно й адекватно відповідати природі людського «Я») та становленням авторських шкіл інноваційного типу: М. Гузика, О. Захаренка, А. Сологуба, М. Чумарної [3, с. 338-340].

Маємо взяти до уваги й ту обставину, що ще в 1978 році група вчених, яка досліджувала стратегії навчання, у доповіді Римському клубу запропонувала два терміни: «традиційне (нормативне) навчання» та «інноваційне навчання», з метою виокремлення тих принципів і напрямків традиційного навчання, які не відповідають узагалі або недостатньо вимогам сучасного суспільства до особистості, її пізнавальних можливостей, креативного потенціалу. Інноваційне навчання зорієнтоване на динамічні зміни в навколишньому світі під час навчального процесу та ґрунтується на оригінальних методиках розвитку різних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості [2, с. 339].

Інноваційне навчання (за В. Химинцем) – це зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості [7, с. 86].

Відповідно **інноваційна науково-педагогічна діяльність у системі філологічної освіти** – процес розроблення, впровадження та осмислення результатів нововведень в освітній галузі, продукування перспективних ідей, методик, технологій у практику роботи навчальних закладів з метою формування компетентного фахівця-філолога, школяра, студента, здатних бути толерантною, гуманною й креативною Я-особистістю, яка зможе

виявляти свою конкурентоспроможність на ринку праці, саморозвиватися, самовдосконалюватися та вчитися упродовж усього життя.

Тому винятково важливим пріоритетом у системі сучасної освіти й науки виступає інноваційно-освітня діяльність. Її предметом, відповідно до «Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності», є розробка, розповсюдження та застосування освітніх інновацій, якими є вперше створені, вдосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності на всеукраїнському, регіональному рівнях або/і в умовах окремо взятого освітнього закладу.

Поняття «педагогічна» або «освітня інновація» є складовою загального поняття «інновація», яку розглядають у трьох аспектах: соціально-економічному, психолого-педагогічному й організаційно-управлінському (за А. Хуторським) або науково-виробничому (за Л. Даниленко), які можуть сприяти або перешкоджати інноваційному процесу. Мотиви, що спонукають педагогів до інноваційної освітньої діяльності, можуть бути різноплановими: суб'єктивними – незадоволення існуючою практикою навчання і виховання, стандартними, одноманітними методиками, творча інтуїція, натхнення як наслідок постійного аналізу власної і чужої практики, роздумів і пошуків нового; об'єктивними – залучення педагогів до інноваційної освітньої діяльності через систему управління освітою (участь у наукових семінарах, стажування, методичні об'єднання, курси підвищення кваліфікації, науково-практичні конференції, дискусії, ділові ігри тощо).

Специфічні особливості інноваційної науково-педагогічної діяльності в системі філологічної освіти нами вибудовуються на засадах: а) відкритості для майбутнього, б) перспективності обраних напрямків співпраці, в) здатності до прогнозованості тактичних дій в осягненні ідей, методик і технологій підготовки та перепідготовки філологів,

г) виокремлення аксіологічної складової перспективного напрацьованого або/і запропонованого практиками чи/й ученими, д) оперативного реагування на швидкозмінність інформативного наповнення навчально-педагогічного простору, е) адекватного врахування та конструктивності в діях усіх суб'єктів навчального процесу в системі філологічної освіти.

Реалізація визначених засад має відбуватися в контексті глобальних освітніх тенденцій і врахуванні традицій та особливостей вітчизняного освітнього простору [13-20] :

- масовий характер освіти та її неперервність упродовж усього життя;
- відхід від інформативних дій до вироблення в суб'єктів умінь і способів до сталого самонавчання й саморозвитку;
- озброєння навичками співіснування в просторі різних культур, стосунків із людьми, толерантно ставлячись до них;
- навчитися мислити й діяти не тільки за лінійним принципом, а в синергетично насиченому просторі;
- адаптування освітнього простору до запитів і потреб особистості, забезпечивши адекватне входження в соціально неоднорідний простір;
- оптимальної й доречної технологізації філологічної освіти як специфічної галузі знань;
- орієнтування на постійні інноваційні процеси в освіті і виробництві взагалі та філологічній зокрема з метою створення всіх умов для саморозвитку та саморозкриття;
- формування людини з актуальними знаннями, здатністю гнучко мислити й критично мислити, розвиненою творчою ініціативністю та адекватно адаптуватися до змінних умов;
- збереження національної самоідентичності з коректним і терпимим ставленням до культур інших національностей;
- бути успішним, самодостатнім, конкурентоспроможним, внутрішньо вільною особистістю, яка здатна жити, досягаючи свого акме-розвитку.

Суголосними вище викладеним позиціям є думка відомого українського вченого І. Зязюна, яка окреслює підходи до організації освітнього процесу та інноваційного простору суб'єктів навчального процесу, де «... людина в постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація її відносин з собою та іншими людьми, зі світом ... Система освіти створюється для людини, функціонує і розвивається в її інтересах, слугує повноцінному розвитку особистості і в ідеалі її призначення – щастя людини» [7, с. 87].

Під час парламентських слухань «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [6], що відбулися 17 червня 2009 року у Верховній Раді України, у проекті зазначеної Стратегії, інформаційно-аналітичних матеріалах, які висвітлюють стан, проблеми і стратегічні перспективи науково-технологічного та інноваційного розвитку України, а також у представленому досвіді інноваційної політики зарубіжних країн (концепції, стратегії, пріоритети) підкреслюється, що людство вступило в інноваційний тип прогресу. Виходячи з цього, маємо говорити про формування нового мислення й нового типу людини як **ЛЮДИНИ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ**.

Інноваційність як риса суспільства, її громадян, здатність їх жити й діяти в інноваційно насиченому просторі потребує великих зусиль для формування в системі підготовки філологів та підвищення кваліфікації освітян різних рівнів. На це сконцентровано було спільні дії всіх суб'єктів філологічної освіти взагалі та літературної зокрема. З цією метою нами розроблено різноманітні інноваційні продукти для планування літературної освіти учнів-читачів, проектно-конструкторської діяльності вчителя літератури та в управлінській керівників навчальних закладів.

Більшість із запропонованих далі зразків інноваційних продуктів підсилено електронними програмами, які забезпечують мобільність й

ефективність для кожного суб'єкта літературної освіти в досягненні свого планованого (заданого) результату [10-12].

4.2. Проектно-конструкторська модель уроку літератури

ПКМУ-10 кл.

I. Інформаційна картка уроку літератури

клас _____ дата _____

1. Тема уроку _____

2. Мета літературної освіти:

цілі, завдання _____

3. Змістові лінії літературної освіти _____

4. Компетенції учня-читача _____

5. Очікувані (плановані) результати _____

6. Тип і різновид уроку (заняття) _____

7. Теоретико-літературні поняття _____

8. Літературно-мистецькі зв'язки _____

9. Наочні засоби навчання _____

10. Варіативне домашнє завдання _____

Використані джерела (додаток А)

II. Модель уроку-заняття з літератури

КОМПОЗИЦІЯ ТА СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ

З а ч и н у р о к у

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

О с н о в н а ч а с т и н а

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

К у л ь м і н а ц і й н і м о м е н т и р о з в ' я з а н н я л і т е р а т у р н о - м и с т е ц ь к и х з а в д а н ь

III. Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

К і н ц і в к а - р о з в ' я з к а у р о к у

V. Слово-епілог словесника

4.3. ПРОГРАМА ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТЕМИ

(для учня-читача)

__клас, __семестр, __чверть з «__» _____ по «__»_____ 2009 р.

1. Назва літературної теми

2. Основні твори для читання

3. Базові теоретико-літературні поняття

4. Твори для вивчення (розказування) напам'ять

5. Твори для позакласного читання

6. Твори з літератури рідного краю

7. Твори для самостійного читання, ознайомлення

8. Обов'язкові роботи з розвитку зв'язного мовлення

9. Поточна та підсумкова атестація (оцінювання, критерії, зразки)

10. Очікувані (гарантовані, плановані) результати

Список джерел для додаткового опрацювання _____

Бажаю успіху!

прізвище, ім'я, по батькові вчителя; контактні телефони

4.4. ПРОГРАМА СПОСТЕРЕЖЕННЯ, АНАЛІЗУ ТА ОЦІНЮВАННЯ К-ДУЛ У СПІВПРАЦІ ВЧИТЕЛЯ ЛІТЕРАТУРИ ТА КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

(Автор – Шуляр Василь Іванович, к. пед. н., доц., засл. учитель України)

ОРІЄНТОВНА ПРОГРАМА СПОСТЕРЕЖЕННЯ, АНАЛІЗУ, ОЦІНЮВАННЯ УРОКУ/ЗАНЯТТЯ З ЛІТЕРАТУРИ

Дата відвідування: «___» _____ 20__ року

прізвище, ім'я, по батькові вчителя, категорія, звання, школа, район

Мета відвідування _____

Тема
уроку/заняття _____

№ п/ п	Методичні вимоги до організації і проведення уроку/заняття з літератури	Бали: 0-3	Словесна лаконічна оцінка: враження, зауваги, побажання, попередні/проміжні висновки
I. Підготовчий планувальний етап (конспект/модель)			
1.	Наявність змістовної, обґрунтованої моделі уроку/заняття, яка відповідає типові навчального закладу, категорії вчителя, літературному розвитку школярів, рівневі їх читацької компетенції		
2.	Уміння в системі визначити тему, мету літературної освіти, формулювати завдання, ідею		
3.	Використання типологічної класифікації уроку/ заняття літератури відповідно до специфіки предмета		
4.	Набір змістових ліній літературної освіти і складових моделі компетентного читача		

5.	Чіткість і конкретність визначених очікувань учнів-читачів		
6.	Варіативність домашнього завдання: обов'язковий і ступеневі рівні відповідно до 12-бальної системи оцінювання літературних досягнень учнів-читачів		
II. Реалізація моделі уроку/заняття – дидактична складова			
1.	Організовано дії учнів-читачів на прийняття чи самостійне визначення теми/мети/завдань уроку		
2.	Створення проблемно-пошукових ситуацій під час читацької діяльності		
3.	Формування загальнонавчальних умінь і навичок учнів-читачів		
4.	Мотиваційні дії суб'єктів літературної освіти		
4.	Самостійна навчально-пізнавальна діяльність учнів-читачів		
5.	Співпраця суб'єктів/об'єктів літературної освіти під час вивчення теми		
6.	Ефективність роботи з теоретико-літературними поняттями/термінами, словникова робота		
7.	Етапне проведення аналізу, самоаналізу, різних видів оцінювання, рефлексивних дій школярів під час читацької діяльності		
8.	Характер, обсяг, диференційованість, особистісна зорієнтованість домашніх завдань, їх інструктаж і своєчасність		
9.	Забезпечення емоційно-естетичного простору для здобуття знань, норм і цінностей, ЗУН		

10.	Дотримання валеологічних стратегій, санітарно-гігієнічних вимог, приписів, стандартів під час вивчення літературної теми		
11.	Збагачення ціннісно-духовної, літературно-художньої сфери учня-читача для досягнення очікувань		
12.	Використання можливостей кабінету та доцільність у застосуванні засобів навчання		
13.	Виховний вплив учителя-словесника: ерудиція, загальнопедагогічна, методична та фахова підготовка, культура		
14.	Відповідність методів, прийомів, засобів для формування літературної компетентності учнів-читачів, досягнення мети, завдань, ідеї		
15.	Урахування раніше висловлених зауважень, рекомендацій, побажань		
III блок: реалізація моделі уроку/заняття – методична складова			
1.	Доцільність набору і розгляду фактів із біографії письменника для усвідомлення його спадщини		
2.	Ефективність використання портрета, ілюстрацій, виставки творів, ІКТ під час вивчення біографії письменника, художнього твору та ін.		
3.	Оптимальність моделі вивчення життєпису письменника (ВЖП), форм і методів у відповідності віку, літературного розвитку читачів		
4.	Результативність впливу письменницького біографічного матеріалу на формування ціннісної моделі життя учнів-читачів		

5.	Ефективність підготовчої роботи до сприйняття й аналізу/інтерпретування художнього твору		
6.	Правильність співвідношення у сприйнятті й аналізу/інтерпретуванні художнього твору відповідно до рівня літературного розвитку учнів-читачів		
7.	Доцільність обраного шляху/методу, аналізу/ інтерпретування художнього твору в єдності форми і змісту, віку учнів-читачів		
8.	Прищеплення навичок аналізу/інтерпретування ХТ відповідно до літературного розвитку учнів-читачів, індивідуальної творчої манери/ стилю письменника		
9.	Сприяння мовленнєвому розвитку учнів-читачів: усне/писемне мовлення, різні види читання, переказування, риторична культура		
10.	Формування здатності працювати з книжкою, текстом, різними джерелами інформації, ІКТ		
11.	Уміння використовувати мистецький контекст, міжпредметні зв'язки, літературні аналогії для проникнення в тканину художнього твору, у творчий світ майстра слова		
12.	Система запитань і завдань для розвитку творчої особистості учня-читача, його індивідуальної читацької компетентності		
13.	Зв'язок із раніше вивченим матеріалом, художніми творами вітчизняної і світової літератур, доцільність в організації повторення		

14.	Вироблення умінь користуватися знаннями, набутими поза школою (самостійне читання художньої та критичної літератури, перегляд теле-радіопередач, мережа інтернет, інформації з виставок, перегляд вистав, мистецьких світлин та ін.)		
15.	Використання нестандартних ситуацій, форм роботи з літературно-мистецьким матеріалом, для співпраці з учнями-читачами		

Примітка: I і II блок показників може оцінюватися повністю або обов'язково тільки II; змістові характеристики III блоку відбираються й оцінюються експертом відповідно до мети його відвідування, з урахуванням типу й різновиду уроку літератури, класу, типу навчального закладу, профільного спрямування чи поглибленого вивчення літератури та ін.; наприклад, якщо урок «Вивчення/аналізу/інтерпретування художнього твору», то показники 1-4 третього блоку не враховуються повністю чи частково. Відповідно сума набраних балів буде ділитися не на максимальну кількість, а максимально можливу кількість балів, яка узгоджується з кількістю відібраних показників, характеристик.

Рівні реалізації змістових компонентів уроку літератури: - **недопустимий** – 0 б.; - **критичний** – 1 б.; - **достатній** – 2 б.; - **оптимальний** – 3 б. Ефективність уроку/заняття вираховується за формулою:

$$E_3 = \frac{\text{сума набраних балів}}{108 \text{ максимально можлива кількість балів}} \times 100$$

Якщо	E ₃	до 85 % і відсутні 0 -	заняття «відмінне»	«Оп»
	E ₃	від 65 % до 84 % -	заняття «хороше»	«Д»
	E ₃	Від 45 % до 64 % -	заняття «задовільне»	«К»
	E ₃	Менше 45 % -	заняття «недопустиме»	«Н»

**4.5. ПРОГРАМА СПОСТЕРЕЖЕННЯ, АНАЛІЗУ
Й ОЦІНЮВАННЯ ПОЗАКЛАСНОГО ЗАХОДУ
У СПІВПРАЦІ ВЧИТЕЛЯ ЛІТЕРАТУРИ ТА
КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

**СХЕМА (МОДЕЛЬ) ЗАНЯТТЯ
ПОЗАКЛАСНОГО ЗАХОДУ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

***I. Інформаційна картка позакласного
заняття/заходу з української літератури***

клас ____ дата ____

1. Тема _____

2. Мета _____

3. Змістові лінії літературно-мистецької освіти:

- базова: _____

- фонові: _____

4. Культурологічні компетенції читача:

базова: _____

фонові: _____

5. Літературно-мистецькі зв'язки:

6. Форма проведення: _____

7. Наочні засоби: _____

8. Використані джерела _____

II. Модель заняття/заходу з літератури

КОМПОЗИЦІЯ ТА СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ

I. З а ч и н з а н я т т я / з а х о д у **Вступне слово-звернення до учнів-читачів**

II. О с н о в н а ч а с т и н а **Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти:**

Можливі едукативні (педагогічні) ситуації для літературно-мистецького розвитку учнів-читачів:

1. *Оголошення теми/назви, мети/завдань:* _____
2. *Організація учасників заняття/заходу на прийняття або включення їх у процес цілеутворення:* _____
3. *Створення ситуації подивування, нестандартності для вирішення задуму, ідеї заходу/заняття:* _____
4. *Умотивування та організація на появу в учнів-читачів потреби і бажання включитися в літературно-мистецьке дійство:* _____

III. Кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань

Проективно-операційна лінія літературно-мистецької освіти

Можливі едукативні (педагогічні) ситуації для літературно-мистецького розвитку учнів-читачів:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Рефлексивно-корективна лінія співпраці суб'єктів літературно-мистецької освіти

IV. Р о з в ' я з к а з а н я т т я / з а х о д у **Слово-епілог словесника/ведучого**

ОРІЄНТОВНА ПРОГРАМА СПОСТЕРЕЖЕННЯ, АНАЛІЗУ, ОЦІНЮВАННЯ ПОЗАКЛАСНОГО ЗАНЯТТЯ/ЗАХОДУ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Дата відвідування: «___» _____ 20__ року

прізвище, ім'я студента-практиканта, група

Мета відвідування: _____

Тема/назва, форма проведення позакласного заняття/заходу _____

№ п/ п	Методичні вимоги до організації і проведення позакласного заняття/заходу з української літератури	Бали: 0-3	Словесна лаконічна оцінка: враження, зауваги, побажання, висновки
I. Тема/назва заняття/заходу			
1.	Актуальність і вмотивованість		
2.	Відповідність літературно-віковому розвитку		
3.	Урахованість запитів й інтересів учнів-читачів		
4.	Участь учнів-читачів у виборові, уточненні, доповненні, варіантах теми		
5.	Виправдана традиційність, нестандартність, інноваційність формулювання		
II. Аксіологічна складова заняття/заходу			
6.	Чіткість і конкретність пізнавальної, виховної мети та завдань		
7.	Значимість й актуальність запропонованої ціннісної моделі		
8.	Участь школярів у виокремленні складових загальної ціннісної моделі формування особистості читача-Людини		

9.	Участь учня-читача в побудові власної моделі ціннісних пріоритетів Я-особистості		
10.	Спрямованість на підвищення рівня вихованості Я-читача як людини культури		
III. Форма проведення та організація співпраці суб'єктів заняття/заходу			
11.	Доцільність запропонованої/обраної форми		
12.	Відповідність особливостям літературного розвитку учнів-читачів		
13.	Узгодженість дій учасників літературно-мистецького дійства до і під час заняття/заходу («рада справи», ініціативна група, штаб підготовки, комітет проектування)		
14.	Урахування можливості активної участі в обраній формі всіх або/і більшості учасників		
15.	Доцільність вибору, якість виготовлених наочних засобів, оптимальність у відповідності теми, змісту та форми		
IV. Підготовка літературно-мистецького заняття/заходу			
16.	Наявність і продуманість плану або/і програми його підготовки, проведення		
17.	Чіткість у розподілі «ролей» між учасниками, конкретність доручень		
18.	Конкретність кінцевої пізнавально-виховної мети учасників заняття/заходу		
19.	Урахування естетичних вимог, етичних норм		

20.	Дотримання санітарно-гігієнічних вимог, ТБ у період підготовки та проведення заняття/заходу в класних та позааудиторних умовах		
V. Проведення літературно-мистецького заняття/заходу			
21.	Організованість, чіткість і своєчасність початку		
22.	Естетичність оформлення, відповідність санітарно-гігієнічним вимогам, раціональність використання наочних засобів, ТЗН		
23.	Доцільність відбору методів і методичних прийомів у реалізації мети		
24.	Наявність елементів дискусії, проблемності, відвертої розмови суб'єктів заняття/заходу		
25.	Достовірність, науковість, емоційна насиченість літературно-мистецького дійства фактами, прикладами		
26.	Зв'язок літературно-мистецького матеріалу з життям, опора на читацький/глядацький і життєвий досвід учнів		
27.	Спрямованість на розвиток особистості, загальнолюдських або/і національних рис, на підвищення загальнокультурного рівня розвитку		
28.	Сприяння у вибудові власної аксіологічної моделі Я-особистості		
29.	Увага, зацікавленість, дисциплінованість, активність учасників літературно-мистецького дійства		
30.	Забезпечення фасилітативних стосунків у спілкуванні всіма учасниками літературно-мистецького дійства, роль кожного в підготовці та проведенні заняття/заходу		

VI. Загальні висновки підготовки та проведення заняття/заходу			
31.	Реалізація <i>пізнавальних</i> можливостей літературно-мистецького заняття/заходу		
32.	Реалізація <i>розвивальних</i> можливостей літературно-мистецького заняття/заходу		
33.	Реалізація <i>виховних</i> можливостей літературно-мистецького заняття/заходу		
34.	Заохочувальне оцінювання діяльності вчителя літератури (0-1 б.)		

Загальні висновки (можливі мовні конструкти для використання під час характеристики відвіданого заняття/заходу)

- забезпечує креативний розвиток Я-особистості читача засобами відібраних фактів із літератури, прикладів мистецтва тощо;
- розвиває уміння бути толерантною, гуманною, демократичною Я-особистістю;
- виробляє навички бути успішною людиною в житті і в майбутній професійно-фаховій сфері діяльності;
- формує в учнів-читачів засобами літературно-мистецького матеріалу ціннісне ставлення до суспільства і держави;
- набувають умінь естетично переживати почуте/побачене/підготовлене/проведене та формує відповідні смаки;
- формує громадянську позицію; розвиває почуття власної гідності, морально-вольові якості; поглиблює світ уявлень про ...; розвиває почуття співпереживання за ...; забезпечує

формування свого фізичного, психічного, соціального «Я»; поглиблює почуття відповідальності за свої дії, дії друзів, колективу; формування в учнів трудових навиків і шанобливого ставлення до людей праці ... (та інші варіанти).

Проведення літературно-мистецького заняття/заходу з учнями можна оцінювати лише в бальному виразі, словесно або, що є раціонально, комбіновано. Обраховувати та виводити коефіцієнт ефективності літературно-мистецького дійства можна в такий спосіб:

- кожна вимога оцінюється від 0 до 3 балів, що визначає рівень підготовки та реалізації за попереднім зразком;
- максимальну кількість балів можна одержати за підготовку та реалізацію змодельованого заняття/заходу в 100 б., яка переводиться в традиційну систему оцінювання за п'ятибальною шкалою;
- формула для підрахунку ефективності літературно-мистецького заняття/заходу з української літератури аналогічно до вище описаної.

4.6. ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО АВТОРСЬКОГО КОНТЕНТУ

(розробка електронної програми «Конструктор уроку літератури»,
мультимедійного посібника «Методична лоція» та науково-
методичного супроводу технологічних моделей «Сучасний урок
літератури»

№ п/п	Критерій/ПІБ експерта (за бажанням): _____ категорія _____, звання: _____, стаж: _____, тип ЗОШ: _____	макс. бал (від 0 б.)	Оцінка експерта
1.	Загальна характеристика поданого матеріалу	8	
1.1.	Якість методичного супроводу: детальний методичний коментар; достатньо описаний сценарій використання контенту (не виникає додаткових запитань)	2	
1.2.	Наявність системи навчальних цілей (СНЦ): сформульовано ясно, чітко мета та завдання до розділу, теми, на якому використовується контент	2	
1.3.	Загальна структура контенту: логічно й доцільно побудована	2	
1.4.	Оригінальність змісту: відмінні особливості щодо традиційних або наявних зразків	2	
2.	Оцінка методичної складової розробки	30	
2.1.	Чітке формулювання мети (завдання), які планується досягти усіма суб'єктами літературної освіти, використовуючи дану розробку	3	
2.2.	Відповідність СНЦ змістовим лініям літературної освіти Державного стандарту, навчальним програмам, моделі компетентного учня-читача	3	
2.3.	Узгодженість типу уроку літератури (ТУЛ): відповідно до теми, СНЦ, змістових ліній, набору компетенцій тощо	3	
2.4.	Відповідність педагогічних ситуацій (ПС): навчальних, виховних, розвивальних, мотиваційних, рефлексивних та ін. <u>обраному</u> <u>типові</u> , різновидові, формі уроку літератури	3	
2.5.	Узгодженість використовуваних прийомів, методів, запитань і завдань контенту відповідно до СНЦ, ПС, ТУЛ	3	
2.6.	Ураховуваність літературного розвитку учнів-читачів, їх можливих читацьких досягнень відповідно до СНЦ, моделі компетентного учня-читача, літературно-мистецького матеріалу тощо	3	

2.7.	Передбачена можливість зворотного зв'язку між суб'єктами літературної освіти (учителем-учнем, учнем-учнем) із використанням програми вивчення літературної теми учнем-читачем, алгоритму, технологічної карти, маршруту літературного розвитку та ін.	3	
2.8.	Можливість здійснення особистісно зорієнтованого навчання: диференційованість і варіативність завдань, різнорівневий матеріал, що передбачає вибір учнем-читачем відповідно до рівня досягнень	3	
2.9.	Передбачуваність соціалізації учнів-читачів до використання одержаних знань: наявність ситуацій на інтегрування, використання міжпредметних зв'язків, адаптування до можливих життєвих або/і професійних потреб, ситуацій та ін.	3	
2.10.	Передбачена можливість уведення учнів-читачів у сучасне понятійно-термінологічне поле відповідно до літературної теми	3	
3.	Форма взаємодії користувача та ПК (електронної програми)	6	
3.1.	Рівень взаємодії (пасивний/активний): пасивний, лише демонстрація; пасивно-активний, з можливістю керувати навігаційними елементами; активний: вибір серед множини об'єктів одного чи кількох; переміщення об'єктів, поєднання, групування; уведення нових об'єктів, доповнення нових даних тощо.	2	
3.2.	Діяльнісний рівень: моделювання, конструювання з частин об'єктів, передбачувана варіантність; створення власного документу: графічний файл, текстовий документ тощо із збереженням продукту діяльності.	2	
3.3.	Контрольно-рефлексивний рівень: можливість повернення до попереднього варіанту моделі уроку без збереження; можливість перевірки моделі уроку, яка передбачає збереження; розробка реагує на неправильні дії суб'єктів літературної освіти; форма контролює правильність вибору або введення даних, може (за потреби) оцінювати	2	
4.	Результативність змісту контенту	6	
4.1.	Нові навички/уміння з предмета/користувача, удосконалення навичок/умінь з предмета/користувача	2	
4.2.	Здатність до пошуку, відбору, структурування, аналізу оптимальної моделі уроку літератури, програми вивчення літературної теми (для учня-читача), збору інформації	2	

4.3.	Можливість використання діяльнісного підходу, демонстрування рівня компетентності у використанні контенту й електронного програмного продукту	2	
5.	Формування навичок XXI століття	32	
5.1.	Здатність до проектування, конструювання з використанням ІКТ	4	
5.2.	Створення авторської моделі уроку літератури, особистісної траєкторії руху вперед	4	
5.3.	Забезпечення продуктивної праці/співпраці суб'єктів літературної освіти	4	
5.4.	Можливість ефективно використовувати різні способи побудову авторської системи роботи	4	
5.5.	Демонстрація впевненого використання цифрових технологій, інструментів, комунікаційних мереж для доступу, оцінювання, використання та створення різних видів інформації, програмно-планувальних засобів співпраці суб'єктів літературної освіти	4	
5.6.	Створення умов для ефективної планувальної (проектно-конструкторської) діяльності в умовах двозначності (неоднозначності), зміни пріоритетів, появи нових класифікацій уроків, методик, технологій тощо (легко увійти в синергетичний простір)	4	
5.7.	Створення ситуації виходу за межі наявного досвіду і вимог навчальних програм, пропонованих методик тощо з метою свого та учнів-читачів акме-розвитку, акме-майстерності	4	
5.8.	Створення ситуації прояву ініціативи, творчості, умов покращення спільних результатів суб'єктів літературної освіти	4	
6.	Якість використання	18	
6.1.	Навігація: зручна, дієва, зрозуміла; модулі передбачають як лінійне, так довільний доступ до окремих елементів (пошук за ключовим словом, зміст, словник термінів, галерея зображень, наявність посилань тощо)	3	
6.2.	Колірна гама	3	
6.3.	Дизайн: стильова єдність, привабливість	3	
6.4.	Звук: доречність шумового супроводу, коментарів, музичного супроводу та/чи фону	3	
6.5.	Схеми, таблиці, зображення, анімації тощо: доцільність використання статичних, динамічних; комфортність у використанні	3	
6.6.	Відео: доцільність використання, доречно з коментарем, відповідає віковим особливостям	3	
ВСЬОГО:		100	

Описане й представлене нами вище засвідчує, що вдосконалення системи освіти полягає перш за все у створенні умов для її стійкого розвитку на основі безперервного освітньо-культурологічного й професійно-фахового зростання кожного суб'єкта, який залучається до культурних пластів вітчизняної і європейської науки, прагне до науково-дослідної діяльності за фундаментальними і прикладними напрямками досліджень у навчальному процесі й конкретному навчально-виховному закладі. Для виконання цього кожному вчителю літератури, учням-читачам, керівникам середніми навчальними закладами необхідно мати потужні електронні засоби планування й організації вивчення літературної теми та управління, спостереження й аналізу за станом літературної освіти. Наявність таких електронних програм й інноваційних продуктів, інформаційних ресурсів у найближчі роки могли б забезпечити ефективне досягнення надзавдання – мати ініціативну, творчу, конкурентоспроможну, мобільну й успішну Я-особистість, здатну жити й діяти стабільно у змінному середовищі.

Досягненню головного сприяють ті інноваційні засоби/продукти, якими багата сьогодні освіта взагалі. Автор інноваційної співпраці суб'єктів літературної освіти із залученням потужних інформаційно-комунікаційних технологій навчання виходить з того, що ключовою фігурою в процесі змін є УЧИТЕЛЬ, ВИКЛАДАЧ. І від того, наскільки вони зорієнтовані на креатив, інноваційність у своїй сфері діяльності, залежить успіх наступних поколінь вихованців. Тому варто враховувати в такій діяльності «фактор опору» до всього нового чи нестандартного, які описані були в дослідженнях Є. Роджерса, К. Ангеловськи як педагоги-«ранні реалізатори» (складають 44, 7%), «пізня більшість» або «помірні» педагоги – 17,7 %, до «невпевнених» належить 31 %, учитель-«новатор» складає групу в 6,6 %. Важливо для ініціаторів інноваційних підходів у

роботі із майбутніми освітянами та практиками врахувати тип і рівень вияву рівня культури в застосуванні інноваційних технологій, а саме: репродуктивний, природничий, активний чи творчий. Звичайно, справа рухатиметься, якщо зважати на головну умову успішного впровадження інноваційних методик і технологій в освітньому процесі взагалі та літературній зокрема – це особистісно-професійний характер їх освоєння з боку педагога, рівень усвідомлення ним необхідності прийняття інноватики в модельованій практиці, яка припускає не тільки дидактико-методичне, але й особистісне опрацювання інноваційних тенденцій.

Досвід напрацьованого засвідчив необхідність уникнення умов, за яких учитель і викладач, методист і управлінець живе й діє тільки за заданими ззовні нормами і правилами, бо це призводить до згасання інноваційності в професійно-фаховій діяльності. Стандартизація, рецептурність, постійна інструктивність і регламентація вказівками лише сповільнює процес готовності освітянина до інноватики.

Формування нового типу мислення й **ЛЮДИНИ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ** убезпечить суспільство від учителя, який забезпечує тільки високий рівень знань, умінь і навичок в учнів із певної теми, предмету, а й дасть можливість кожному виявити свій творчий потенціал, бути компетентним і вільним у прийнятті рішення, відповідальним у виборі життєвої й професійної позиції, легко входити й адекватно адаптуватися до різних соціальних й економічних змін, щоб бути успішним у житті, самодостатнім, гуманним і толерантним у просторі різних культур, не втрачаючи своєї національної й особистої самодостатності.

Використана література

1. Ангеловски К. Учителя и инновация / К. Ангеловски. – М. : Просвещение, 1991. – 159 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; [головний ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Ковалева Т. М. Инновационная школа: аксиомы и гипотезы / Т. М. Ковалева. – М. : Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж : Издательство НПО «МОДЭК», 2003. – 256 с.
5. Освітняни Миколаївщини в особах : заслужені вчителі України / [укл. : В. І. Шуляр, Н. М. Огренич, І. М. Бєлова. – Збірник методичних матеріалів. І випуск]. – Миколаїв, 2006. – 80 с.
6. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / [авт. упоряд. : Г. О. Андрущук, І. Б. Жилиєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко]. – К: Парламентське видавництво, 2009. – 632 с.
7. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2007. – 364 с.
8. Шуляр В. І. «Заслужений освітянин Миколаївщини» (освітньо-культурологічний проект) / В. І. Шуляр, Д. П. Діордіца. – Миколаїв : ОППО, 2004. – 20 с.
9. Шуляр В. І. Бібліотечна педагогіка і перспективи співпраці / В. І. Шуляр // Глаголь добро : суспільно-гуманітарний альманах науково-педагогічної бібліотеки м. Миколаєва. – Миколаїв, 2011. – № 1. – 284 с. – С. 20-21.
10. Шуляр В. І. Електронний конструктор уроку в планувальній діяльності суб'єктів літературної освіти / В. І. Шуляр : навчально-методичний посібник. – Миколаїв : ОППО, 2012. – 84 с.

11. Шуляр В. І. Електронний конструктор уроку в планувальній діяльності суб'єктів літературної освіти / В. І. Шуляр. – навчально-методичний посібник [2-ге видання, доповнене]. – Миколаїв : ОППО, 2012. – 112 с.
12. Шуляр В. І. Електронний конструктор уроку як тактика дій щодо формування планувальної компетентності суб'єктів літературної освіти / В. І. Шуляр // Педагогічний альманах : Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) [та ін.]. – Херсон : РПО, 2011. – Випуск 10. – 312 с. – 186-187 с.
13. Шуляр В. І. Інновації в навчальному процесі: підготовка майбутнього вчителя літератури до роботи в системі профільного навчання / В. І. Шуляр. – Миколаїв : МДУ, 2007. – 69 с.
14. Шуляр В. І. Інноваційна науково-педагогічна діяльність у системі підготовки компетентного фахівця-філолога / В. І. Шуляр. – монографія : Вища педагогічна освіта і наука України : історія, сьогодення та перспективи розвитку. Миколаївська обл. / ред. рада вид. : В. Г. Кремень (гол.) [та ін.] ; редкол. тому : В. Д. Будак (гол.) [та ін.]. – К. : Знання України, 2010. – 311 с. – С. 223-225; 277-293.
15. Шуляр В. І. Модель професійно-фахової компетентності сучасного вчителя в умовах неперервної освіти / В. І. Шуляр // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу : науковий посібник / [під загальною редакцією професора С. І. Якименко]. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 464 с. – С. 106-135.
16. Шуляр В. І. Наукова школа професора Ніли Волошиної як культурологічно-освітній простір (науково-публіцистичний диптих) / В. І. Шуляр. – Ніла Йосипівна Волошина : біобібліогр. показ. / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд. : Павленко Т. С., Кирій С. В., Бондаренко В. В. ; наук. ред. Рогова П. І. ; наук. рец. Логвіненко Н. М. ; бібліогр. ред. Пономаренко Л. О. ; літ. ред. Зозуля С. М.]. – К. : Задруга, 2012. – 200 с. – С. 26-35.
17. Шуляр В. І. Партнерство в ім'я майбутнього: про співпрацю гімназії з кафедрами ВНЗ м. Миколаєва / В. І. Шуляр // Матеріали для участі у

міжнародній виставці-презентації «Сучасні навчальні заклади - 2010».
– Миколаїв, 2010. – 174 с.

18. Шуляр В. І. Підготовка майбутнього вчителя літератури до впровадження педагогічних технологій: фахова складова / В. І. Шуляр // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 5. – Миколаїв : МДУ, 2003. – С. 112 – 119.
19. Шуляр В. І. Ціннісні орієнтири підготовки майбутнього вчителя літератури в аспекті методичної синергетики / В. І. Шуляр // Ціннісні пріоритети освіти в ХХІ столітті: орієнтири та сучасної освіти: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. 2-5 жовтня 2005 р., м. Луганськ. – Частина 2. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 270 с. – С. 143-147.
20. Шуляр В. Перші паростки, або роль творчих змагань у фаховій підготовці майбутніх спеціалістів / В. І. Шуляр, К. В. Твердохліб-Шуляр // Освіта. – 2005. – № 19 (4-11 травня). – С. 12-13.

РОЗДІЛ 5

КОМПЕНДІУМ ПОНЯТЬ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЕДУКАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ»

Інформаційний прорив, інформаційні технології, Інтернет-ресурси тощо не могли не спричинити появу в системі підготовки вчителя літератури, забезпеченні літературної освіти читачів-учнів поняття «візуальної компетентності», методик і технологій, які пов'язані з процесом візуалізації. Ці фактори викликали потребу в озброєнні педагогічних працівників необхідними поняттями й термінами, щоб осмислено й доцільно впроваджувати в практику своєї діяльності нові технології.

Завдання наше – розпочати формування пакету понять і термінів відповідно до означеної проблеми, яким послуговуватимуться вчені і студенти, словесники-практики у своїй професійно-фаховій діяльності, з'ясувати їх змістове наповнення: «візуальна компетентність», «візуальне мислення», «візуальна грамотність», «відеоматеріал», «відеотренінг», «методичний тренінг», «методичний коучинг», «мультимедіа» та інші. Про деякі поняття мова йшла під час викладу основного матеріалу даного посібника, а також у публікаціях автора [9-13]. Вище назване подано в компендіумі понять щодо розуміння візуальної компетентності (*лат. compendium* – стислий виклад основних засад якої-небудь науки, розвідки тощо), сподіваючись на те, що їх дефініції допоможуть читачеві розібратися в інноваційному й перспективному напрямі підготовки та підвищення кваліфікації вчителя літератури шляхом широкого

застосування візуалізації освітньо-культурологічного, професійно-методичного простору словесника.

Візуальна компетентність – уміння самостійно добувати, аналізувати, відбирати, кваліфіковано моделювати та ефективно використовувати /застосовувати інформацію під час професійно-методичної діяльності словесника та літературної освіти школярів, де посередниками будуть наочні та технічні засоби, інформаційні технології, мультимедіа-ресурси тощо. Реалізація візуальної компетентності суб'єктами педагогічного процесу сприятиме їх професійному зростанню та духовно-естетичному збагаченню, бути конкурентоспроможним, мобільним і гнучким у швидкозмінному соціумі, світі, здатним конструктивно й толерантно входити в міжкультурний простір.

Візуальна грамотність – здатність учня-читача отримувати, відбирати, використовувати візуальну інформацію з використанням паперових (альбоми, картини, ілюстрації, малюнки, рисунки тощо), аудіо-, відео- та Інтернет-ресурсів для формування навиків аналізу й синтезу художнього звуко-зорового образу, осягнення глибинного змісту мистецького явища в зіставленні з літературним текстом, набуття чуттєвого досвіду, глибинних смислів тощо. Розвиток візуальної грамотності сприятиме формуванню інтелектуального потенціалу учня-читача, духовно-багатої Я(особистості), здатної бути цікавою сама собі й іншим, бути конкурентоспроможною і легко увійти в соціум, щоб самовиразитися чи/або утвердитися в цьому світі.

Під час вивчення європейського чи вітчизняного літературного процесу, життєвого і творчого шляху письменника тощо у школярів, які використовують Інтернет-ресурси та інші джерела, наприклад, на папероносіях, формуються базові візуальні уміння: зорове сприйняття; візуальне вираження процесу (дії); аудіовізуальне вираження ідеї,

художнього образу; звуко-зорове відтворення, представлення персонажа, творчого портрета письменника; просторового розподілу літературних подій, персоналій.

Візуальна грамотність учня-читача може формуватися шляхом застосування вчителем-словесником можливостей проектної технології, наприклад, «Intel – навчання для майбутнього».

У професійній діяльності вчителя візуальна грамотність передбачає набуття вмінь у створенні мультимедіа-ресурсів, навиків працювати з графічними, аудіо- та відеокomпонентами, виконувати Web-анімацію і Flash тощо та здатність до вмілого, доцільного, практичного застосування візуальних засобів у професійно-методичній діяльності, в системі літературної освіти школярів, які сприятимуть духовно-естетичному збагаченню суб'єктів навчального процесу.

Візуальне мислення – здатність до творчого вирішення проблемних літературно-мистецьких задач шляхом художньо-образного моделювання. Наприклад, проект «Міфологічний світ минулого у сучасному»; віртуальний світ персонажа «Двобій: брати Котигорошки і Клички»; творчий портрет «Довженко-юнак і Довженко-філософ» (за «Зачарованою Десною»); кольоровий (звуковий) світ поезії Миколи Вінграновського чи Ліни Костенко та ін.

Основою візуального мислення виступає наочно-предметне, наочно-подієве і наочно-образне мислення. У процесі уподібнення предметно-практичним і чуттєво-практичним діям, які властиві об'єктам чи суб'єктам, формується як в учня-читача, так і вчителя літератури зовнішнє перцептивне (чуттєве) сприйняття предметів, персонажів, дій, подій тощо. Це в подальшому сприятиме розвитку художньо-образного мислення, формуванню здатності застосувати набуте в майбутній професійній

діяльності школярів (художника, архітектора, дизайнера, модельєра тощо), а також забезпечуватиме фахове, методичне зростання вчителя літератури як технолога, проектанта, спеціаліста, який здатний моделювати освітній процес.

Відеоматеріал – екранно-звуковий засіб навчання та учіння під час літературної освіти школярів, спрямований на збагачення читацького та мовленнєвого досвіду школяра. Жанрові форми: відеофільми та відеофрагменти. Останні в часовому просторі – коротші, тривалість демонстрації від 4-5 до 7-10 хв. Використовуються як статичні – готовий екранний матеріал (фрагменти про життя, творчість письменника, його громадську діяльність тощо), так і динамічні, створені під час навчального процесу. Наприклад, відеозапис відповіді учня; читання напам'ять художнього тексту; виконання завдання з розвитку усного мовлення тощо. Їх мета – колективний аналіз чи самоаналіз виконаного завдання під час уроку чи позакласного заходу з літератури для його подальшого вдосконалення. Відеофільми як навчальні фільми про письменників і їх творчість різноманітні за типами, жанрами та структурою. Тривають від 20 до 50 хв. За структурою навчальний фільм умовно можна поділити на: фільм-монографію; фільм-портрет; фільм-концерт; фільм-вистава; фільм-концерт-вистава; фільм-спогад (за С. Жилою). Вони застосовуються вчителем літератури як в урочний, так і позанавчальний час. Мета: поглиблення читацького досвіду школяра, розвиток активного читача і глядача, формування естетичних смаків, розуміння специфіки суміжних мистецтв – літератури, кіно, драматургії, музики тощо, здатності зіставляти, порівнювати та виокремлювати своєрідне для досягнення художньої цінності твору (літературного, мистецького), збагачення художньо-духовного життя читача-Учня.

Учитель-словесник має враховувати як санітарно-гігієнічні вимоги до використання (підготовки) жанрових форм відеоматеріалів, так і методику застосування їх в урочній навчально-пізнавальній діяльності і позакласній роботі з літератури.

Методичний тренінг – спеціально організоване тренування для майбутніх спеціалістів із застосуванням відео та інших засобів, який формуватиме професійну компетентність учителя літератури для виконання ним фахових функцій, зможе забезпечити співпрацю суб'єктів навчально-пізнавального і виховного процесу, витримуючи парадигму: «учень-читач → автор ↔ художній твір (підручник) → мультимедіа-ресурси → учитель – читач-учень як фасилітатори».

Методичний коучинг – динамічний процес підготовки вчителя літератури до виконання професійних ролей, який сприяє удосконалення компетентності, його фахової майстерності. Методичний коучинг являє собою гнучку систему прийомів, методів, засобів навчання, спрямованих на розвиток прихованих потенційних можливостей особистості або/і групи педагогів, які працюють над спільною проблемою, темою, ідеєю, а також забезпечує максимальне розкриття й ефективну реалізацію потенційних можливостей кожного.

Методичний коучинг організовується у форматі запитань, які допомагають учителеві сформулювати систему цілей, мету та завдання, оцінити ситуацію, стан і необхідність ресурсів для її реалізації, вибрати оптимальний шлях для досягнення гарантованого кінцевого результату своєї професійно-методичної діяльності чи формування літературних компетенцій читача-учня, сформувати детальний план дій у досягненні очікуваного.

Технологія проведення методичного коучинга передбачає забезпечення гармонії між учінням й емоціями, навчання має передбачати емоційний зміст, розвивати емоційний інтелект фахівця, який розуміється нами як здатність його сприймати, інтегрувати, розуміти й рефлексивно керувати своїми власними почуттями і почуттями своїх вихованців. Тому характер навчання під час проведення методичного коучинга має ураховувати способи діяльності людського мозку, щоб обрати ефективний шлях навчання майбутніх учителів літератури чи практиків.

Організатор-коуч має чітко визначити тактику дій, обрати оптимальний підхід для проведення заняття-тренування з учителем чи групою, з'ясувавши:

- найкращий спосіб у сприйнятті інформації учителем: аудіо, візуальний, зоровий, з допомогою дій, імітацій тощо;
- спосіб одержання й обробки інформації; яка півкуля головного мозку – права чи ліва – є домінуючою; мислення – аналітичне чи ситуацію вчитель сприймає вцілому;
- умови сприймання й збереження інформації, яку необхідно усвідомити, запам'ятати; емоційні, соціальні, фізичні чи зовнішні фактори мають бути задіяні.

Роль коуча як організатора, тренера, наставника – допомогти майбутньому спеціалістові в навчанні, оволодінні тими методичними прийомами, технологіями, які викликають найбільшу складність; підтримати його намір самостійно їх апробувати, упроваджувати, розробляти; максимально використовувати свій потенціал, розвивати професійні навички і викликати бажання досягати бажаного ідеалу чи планованого результату як в особистому, так і професійно-фаховому зростанні.

Відеотренінг – метод практичного навчання з елементами ділових і рольових ігор, який дозволяє зімітувати ситуацію ділової (ігрової) зустрічі суб'єктів навчального процесу з паралельною відеозйомкою їх дій для подальшого перегляду, обговорення, удосконалення. Відеотренінг може проводитися як для учнів-читачів, так і для майбутніх учителів літератури під час оволодіння ними основами методики викладання дисципліни чи під час курсової перепідготовки або/і підвищення кваліфікації словесників. Учень-читач під час осягнення літературного матеріалу може по чергову виконувати роль «журналіста», «критика», «літературознавця», «рецензента», «актора», «читця», «глядача» тощо. Відповідно майбутній фахівець під час моделювання проведення уроку літератури має виступати як учитель-словесник, виконуючи цілий спектр професійних функцій і здатностей (умотивовувати вивчення теми, оголошувати тему й мету уроку літератури, організовувати дії учнів на їх прийняття, вивчати біографію письменника, користуватися різними шляхами (видами) аналізу художнього твору та ін.).

Перегляд відзнятих відеосюжетів, відеосцен, відеофрагментів тощо допомагає виявити рівень навчальних (професійних) умінь і навичок, ступінь оволодіння учнем і студентом навиків вести дискусію, будувати монолог (діалог), висловлювання з урахуванням жанрово-стильової манери письма автора, типу мовлення, користуватися різними видами переказування художніх творів, читання їх напам'ять і т. ін.; для студента – вести урок у цілому, організовувати аналіз художнього твору з «учнями-студентами», вивчати з ними теоретико-літературні поняття, біографію письменника тощо.

У результаті кожен із суб'єктів навчального процесу вчиться правильно вибудовувати і корегувати свою поведінку, удосконалювати навчальні чи професійні навички, формувати здатність психологічно-

комфортно відчувати себе в тій чи іншій ситуації, набувати читацького, комунікативно-мовленнєвого, професійного досвіду.

Мультимедіа – засіб, який забезпечує вільний доступ і оперативний пошук, збір та відтворення літературно-мистецької, професійно-методичної інформації через звук, аудіо- і відеоінформацію, елементи віртуальної реальності тощо, для вирішення літературно-мистецьких задач учнем-читачем, фахових учителем-словесником під час художньо-образного моделювання.

Реалізація мультимедійного ресурсу буде можливим за умови наявності спеціальних апаратних і програмних засобів та реалізації сукупності комп'ютерних технологій, які включають ряд інформаційних середовищ: графіку, відео, фотографію, анімаційні та звукові ефекти, музичний і звуковий супровід.

Мультимедіа-ресурси в системі підготовки педагогічних працівників поділяються на такі групи використання та застосування:

- культурологічна освіта майбутнього вчителя мови й літератури та словесника-практика;
- професійно-фахова освіта для студентів, молодих спеціалістів, досвідчених словесників;
- методична культура студента-філолога, вчителя-практика.

Використана література

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Жила С. Теорія і практика української літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтв у старших класах загальноосвітньої школи / Світлана Жила : монографія. – Чернігів : РВК «Деснянська правда», 2004. – 360 с.
3. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь : [для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений] / Галина Михайловна Коджаспирова, Алексей Юрьевич Коджаспиров. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 176 с.
4. Парслоу Э. Коучинг в обучении: практические методы и техники / Э. Парслоу, М. Рэй. – СПб. : Питер, 2003. – 204 с.
5. Педагогический энциклопедический словарь / [гл. ред. Б. М. Бид-Бад; редкол. : М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др.]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.
6. Професійна освіта. Словник : навч. посіб. / [уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г Ничкало]. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.
7. Словник іншомовних слів [уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарупута]. – К. : Наук. думка, 2000. – 680 с.
8. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / [кол. авторів за ред. М. Пентилюк]. – К. : Ленвіт, 2003. – 149 с.
9. Шуляр В. І. Візуалізація методики вивчення літератури в системі професійно-фахових компетентностей учителя-словесника : пост-модерновий погляд / Василь Іванович Шуляр // Вища освіта України. – 2007. – С. 24-29.

10. Шуляр В. І. Підготовка майбутнього вчителя літератури до впровадження педагогічних технологій / В. І. Шуляр // Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / [за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти]. – К. : Видавництво А. С. К., 2003. – 240 с.
11. Шуляр В. І. Планування літературної освіти школярів : технологічна концепція : практико-орієнтована монографія / Василь Іванович Шуляр / [за редакцією члена-кореспондента АПН України, доктора педагогічних наук, професора Н. Й. Волошиної]. – Миколаїв : Видавництво «Ч», 2006. – 96 с.
12. Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання : монографія / Василь Іванович Шуляр. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 348 с.
13. Шуляр В. І. Урок літератури в умовах 12-річної школи : 5-9 класи : методичний посібник / Василь Іванович Шуляр. – [2-ге видання]. – Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2008. – 284 с.
14. Шуляр В. І. Учень-читач і вчитель-фасилітатор в умовах 12-річної школи : науково-методичний посібник / Василь Іванович Шуляр, Надія Миколаївна Огренич. – Миколаїв : Видавець : Ганна Гінкул, 2006. – 208 с.
15. Шуляр В. І. Фрагмент словника. Методика літератури / Василь Іванович Шуляр. – [випуск 6] // Зарубіжна література в школах України. – 2005. – № 6. – С. 31-32.

ПІСЛЯМОВА

Пріоритетним у розвитку освіти України в ХХІ столітті є «підготовка людей високої освіченості і моралі, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння і впровадження науковомістких та інформаційних технологій, мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці»*.

Переосмислення ролі вчителя взагалі й українського філолога зокрема у процесі модернізації системи освіти відповідно до новітніх досягнень науки, культури й соціальної практики є очевидним і актуальним.

Сучасному вчителеві літератури вже недостатньо просто мати глибокі предметні знання, володіти практичними вміннями та навичками. Йому необхідно творчо використовувати набуті знання в нестандартній і змінній ситуації, виявляти конструктивність в організації і плануванні педагогічного процесу, прогностичність, які мають забезпечити точність у визначенні цілей і завдань, у правильному виборі способів їх досягнення, передбаченні результатів педагогічних дій.

Удосконалення професійної компетентності вчителя викликано підвищенням соціальних вимог до нього, модернізацією освіти взагалі, зміною світоглядної парадигми, необхідністю підвищення майстерності сучасного педагога. Гуманістична освітня парадигматика включає в себе вимоги високої професійної компетентності вчителя, його готовність до педагогічного співробітництва і співтворчості зі своїми учнями не тільки в змістово-предметному, але й процесуально-технологічному векторі, до здійснення особистісно зорієнтованого навчання.

Процес формування професійної компетентності особистості триває протягом усього життя людини. На кожному етапі він наповнюється новим

* Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – с.5.

змістом, новими організаційно-педагогічними формами й методами, новими потребами і відповідними підходами до інтегрування індивідуальних професійних, соціальних аспектів життєдіяльності.

Саме технологізація освіти в умовах гуманізації педагогічного процесу, за нашим переконанням, дозволила, по-перше, пробудити професійну діяльність і творчість учителя; по-друге, підвищити професійну компетентність учителя літератури як дослідника, організатора, творця; по-третє, подолати прірву між зростаючим науковим рівнем нових методик і їх недостатнім інструментально-технологічним забезпеченням; по-четверте, ліквідувати низьку ефективність підготовчої (програмно-планувальної) діяльності вчителя літератури; по-п'яте, уникнути труднощів не стільки в організації контролю знань, умінь, норм учнів, а в діагностиці їх діяльності, літературного розвитку; по-шосте, забезпечити міжпредметну й міждисциплінарну літературну освіту школярів; по-сьоме, ліквідувати обмеженість принципу наочності, візуально-образного представлення інформації (навчальної, літературно-мистецької) суб'єктами педагогічного процесу.

Вище названі проблеми та труднощі має вирішувати й долати в підготовчий період своєї діяльності в першу чергу філолог. Вони ж і накладають на вчителя літератури певні вимоги до його професійної компетентності, психолого-педагогічної і фахової підготовки, а також оволодіння конструкторсько-технологічною діяльністю.

Саме тому вашій увазі, читачі-колеги, запропоновано практико-орієнтоване видання планування літературної освіти школярів. Сподіватимемося, що вона прислужиться вам. А наступної «зустрічі» поговоримо про технологію підготовки, спостереження й аналізу сучасного компетентнісно-діяльнісного уроку літератури в умовах нової структури організації освітнього простору школярів із використанням електронних програмних засобів за багатовекторною парадигмою.

Шуляр Василь Іванович

Кандидат педагогічних наук (2004 р.), доцент (2005 р.), заслужений учитель України (2000 р.), переможець Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2000», «Відмінник освіти України» (1991 р.), учитель-методист Першої української гімназії імені Миколи Аркаса; завідувач кафедри мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, заступник директора з наукової роботи Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; переможець Всеукраїнського конкурсу «Досвід освітян» (1997-1998 н.р.) – II премія, Всеукраїнського конкурсу освітян «Мій урок – 2000»;

грамота Академії педагогічних наук України (2007), почесний диплом Четвертої виставки-презентації освіта України «Інноваційні технології навчання» (30 жовтня – 1 листопада 2007 р.), почесний диплом 11 міжнародної виставки навчальних закладів «Сучасна освіта в Україні: 2008» (27-29.02.2008 р. м. Київ); диплом Міжнародної виставки «Сучасні навчальні заклади-2010» (17-19 березня 2010 р., м. Київ); почесний диплом Третьої міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти - 2012» (1-3 березня 2012 р., м. Київ); автор понад 200 публікацій, 22 одноосібних і 17 у співавторстві монографій і посібників.

Література на допомогу зацікавленому читачеві

